

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV BOHEMISTIKY

DIPLOMOVÁ PRÁCE

„Sie sind Aristokratin?“

Urozené ženy ve 20. století na příkladě rodu Sternbergů

Vedoucí práce: PhDr. Jitka Rauchová, Ph.D.

Autor práce: Lenka Nemravová

Studijní obor: Literárně-historická studia

Ročník: 2

2014

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice, 7. května 2014

.....

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala své vedoucí práce paní PhDr. Jitce Rauchové, Ph.D. za její vstřícný přístup, odborné vedení a veškerý čas, který mi věnovala. Srdečné poděkování patří obzvláště Alžbětě Sternbergové, která souhlasila, že se stane jednou z „hrdinek“ této práce a strávila se mnou nejedno odpoledne. Stejně tak vděčím za cenné informace Zdeňku Sternbergovi, Karolíně Wratislavové a manželům Marii a Josefu Kopečkovým. Velký dík musím vyjádřit i Správě hradu Český Šternberk, především Zuzaně Míkové a Kateřině Řehákové, které vyšly vstříc veškerým mým požadavkům. A v neposlední řadě děkuji Mgr. Kristýně Kaucké za pečlivé čtení mých textů a cenné rady a připomínky.

Anotace

Předkládaná diplomová práce pojednává o životě šlechticů ve 20. století. Pozornost je zaměřena na jejich vnímání dobových politických událostí a proměny postavení ve společnosti a rodině. Daná problematika je konkrétně zkoumána na příkladu příslušnic aristokracie, které se přivdaly do starobylého českého rodu Sternbergů. Jedná se o tři generace žen – Karolínu Sternbergovou, roz. Thurn-Valsassina-Como-Vercelli (1863 – 1944), Kunhutu Sternbergovou, roz. Mensdorff-Pouilly (1899 – 1989) a Alžbětu Sternbergovou, roz. Hrubou z Gelenj (*1929).

Po kapitolách věnovaných obecně ženám ve 20. století a stručné historii rodu Sternbergů, následuje vylíčení jednotlivých životních osudů. Je kladen důraz i na prostředí, z něhož budoucí nevěsty pocházely. Vedle písemných pramenů osobní povahy jsou využívány i rozhovory s dosud žijícími představitelkami a představiteli tohoto rodu. Závěr práce obsahuje vzájemné srovnání všech tří dam navzájem i s většinovou společností.

Annotation

The Diploma thesis aims at lives of the aristocratic women in the 20th century. The focus is placed on their perception of the political events of the period and changes of their role both within family and society. This issue is analyzed with help of the example of three female aristocrats who married into the old Czech family of the Sternbergs, more specifically, three ladies belonging to three different generations – Karolína Sternberg, b. Thurn-Valsassina-Como-Vercelli (1863 – 1944), Kunhuta Sternberg, b. Mensdorff-Pouilly (1899 – 1989), and Alžběta Sternberg, b. Hrubá z Gelenj (*1929).

The description of their lifetimes follows after the more theoretical part dealing in general with the position of women in the 20th century as well as with a brief history of the Sternberg family. The environment in which the ladies grew up is taken into account, too. Apart from the private written documents, the thesis is also based on some interviews with several living members of the family. The concluding part comprises a comparison of the ladies' lives towards each other and towards the non-aristocratic society.

Obsah

Úvod.....	7
Rozbor pramenů a literatury.....	9
Prameny	9
Literatura	11
1. Ženy ve 20. století.....	18
2. Rod Sternbergů	23
3. Šlechtičny ve 20. století	26
3.1 Karolína Sternbergová	26
3.1.1 Rod Thurn-Valsassina.....	26
3.1.2 Dětství	27
3.1.3 Manželství.....	29
3.1.4 Vdova	38
3.2 Kunhuta Sternbergová.....	40
3.2.1 Rod Mensdorff-Pouilly	40
3.2.2 Dětství.....	45
3.2.3 Manželství.....	49
3.2.4 Vdova.....	58
3.3 Alžběta Sternbergová.....	64
3.3.1 Rod Hrubých z Gelenj.....	64
3.3.2 Dětství	67
3.3.3 Manželství.....	69
3.4 Sternbergová sňatkem – srovnání tří generací	75
Závěr	78
Prameny a literatura	80
PŘÍLOHY	89

Úvod

Název této práce – „Sie sind Aristokratin?“ – vystihuje podstatu postavení českých šlechticů během tzv. krátkého 20. století. Onu otázku totiž vyslechla Cecílie Sternbergová, roz. Revetlow-Criminal (1908 – 1983), na jednom večírku v době tzv. třetí republiky:

„Sovětský vojenský atašé velice touží seznámit se s vámi,“ řekla [Bibička – hostitelka večírku] mi.

„Pan velvyslanec vás dozajista na chvíli omluví.“ Odvlekla mne a já ji zdráhavě následovala.

„Ale já neumím rusky,“ bránila jsem se.

„Na tom nesejde, on umí německy,“ zněla odpověď.

Málokdy jsem se předtím setkala s tak odporným člověkem. Byl sice vysoký a štíhlý a jeho úhledná uniforma svítila metály, ale protáhlou hlavu měl posetou divnými chuchvalci svítivě zrzavých vlasů. Měl obličej vejčitého tvaru a ani oči, ani nos, ani ústa nebyly natolik výrazné, aby narušily jeho hladký bledý povrch. Byl uzavřený jako vejce, až na to, že tahle skořápka nešla roztrhnout; živé byly pouze oči, zelené, bystré, zvidavé a ostrážité, které vyhlížely úzkými štěrbinami.

„Sie sind Aristokratin?“ zeptal se nejistou němčinou. Udivilo mne to: Bibička mu zřejmě o nás řekla.

„Československo je republika,“ připomněla jsem mu, „rodem ovšem ano.“

Zahleděl se na mne jako na nějaký zvláštní živočišný exemplář, který v životě ještě neviděl a rád by jej získal do své sbírky – živý či mrtvý, pomyslela jsem si se zachvěním.¹

Vzpomínku na toto setkání popsala Cecílie ve svých pamětech, které vyšly poprvé v 70. letech 20. století. Do nelichotivého popisu sovětského vojenského atašé se jistě promítly události, ke kterým došlo v Československu v únoru roku 1948 a také v srpnu o dvacet let později. Oba roky se dotkly i rodu Sternbergů, jak bude popsáno níže. Nejzajímavější z rozhovoru nejsou pocity ze setkání, ale Cecíliina odpověď na jednoduchou otázku. Aristokratka je svým rodem bez ohledu na to, v jakém státním zřízení žije. Po staletí měly šlechtičny jasně dané postavení v rodině i společnosti. Vše změnilo až století dvou světových válek.

Rozpad habsburské monarchie s sebou přinesl velké změny. Vznikla nová republika, ve které se prosazovaly nové elity. Aby se omezila moc těch starých, došlo ke zrušení šlechtických titulů a výsad a hlavně k pozemkové reformě. Držba půdy byla základem životního stylu šlechty, který se během první republiky více méně nezměnil.

---

¹ Cecilia STERNBERGOVÁ, *Cesta. Paměti české aristokratky*, Praha 2002, s. 26 – 27.

Aristokracie se sice stáhla z politického dění, ale nadále pořádala společenská setkání, která byla určena jejím příslušníkům.

Vznik protektorátu a druhá světová válka rozdělily šlechtu na dva národnostní tábory. Pokud během první republiky dávali ještě někteří příslušníci najevo, že jsou spjatí se svou zemí, tedy Čechy (Böhmen), v průběhu války se museli rozhodnout, zda přijmout české, resp. československé státní občanství, nebo se přihlásit k občanství německému (říšskoněmeckému). Sternbergové se hrdě hlásili ke svému češství stejně jako řada jiných rodin. Právě ony utrpěly během války největší ztráty na majetku a zažily velice těžké chvíle. Po válce se situace obrátila. Prezident Edvard Beneš vydal dekrety s platností zákona, kterými mimo jiné konfiskoval majetek etnických Němců a Maďarů a připravil je o československé státní občanství. Tato nařízení se pochopitelně týkala i šlechty. Mnoho z nich přišlo o své majetky a muselo opustit republiku. Druhá část přišla o svůj majetek také, jen o pár let později. Události z února roku 1948 mnohdy úplně zpřetrhaly rodinné vazby. Někteří se rozhodli zůstat ve své rodné vlasti, jiní emigrovat. To byl případ i devíti sourozenců Sternbergových. Všichni dohromady se již nikdy poté nesešli. Další vlna emigrace přišla po 21. srpnu roku 1968. Tehdy Československo opustil Zdeněk Sternberg se svojí rodinou. Závěr století byl pro některé příslušníky bývalé šlechty již příznivější. Po roce 1989 se řada z nich dočkala během restitucí navrácení rodových sídel a přiléhajících panství. I jeden z nejstarších hradů – Český Šternberk – byl vrácen svým původním majitelům.

V posledních letech se ženy obecně těší zájmu badatelů. Mezi nimi lze nalézt i některé šlechtičny, které upoutaly svými netradičními osudy.² O to cennější je poznání života těch, které byly vzornými dcerami, manželkami či matkami a které ničím „nevynikaly“ nad osudy ostatních.³ Tyto ženy stojí zatím ve stínu svých mužských protějšků, ale i jejich životní příběhy ovlivnilo uplynulé 20. století. Jaká byla role šlechtičny v první či druhé polovině 20. století? Jak vnímaly různé politické události nebo případnou emigraci? Jak se změnil jejich přístup k výchově dětí?

První kapitola se týká obecně postavení žen, které se měnilo nejen napříč celým stoletím, ale i mezi jednotlivými společenskými vrstvami. Jedná se o pouhé nastínění

---

² Pro 19. století to byla např. Pavlína Schwarzenbergová, viz Milena LENDEROVÁ, *Tragický bál*. Život a smrt Pavlíny ze Schwarzenbergu, Praha 2004. Pro novější období pak Robert SAK – Zdeněk BEZECNÝ, *Dáma z rajského ostrova*. Sidonie Nádherná a její svět, Praha 2000. Nebo poněkud kontroverzní osobnost Stephanie von Hohenlohe. Viz Bořivoj ČELOVSKÝ, *Ta ženská von Hohenlohe*, Šenov u Ostravy 2004.

³ Jako příklad zde může posloužit Terezie Sternbergová (1819 – 1873). Viz Petra TOMSOVÁ, *Terezie ze Sternbergu – život šlechtičny v 19. století*. Bakalářská práce Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, Praha 2012.

této problematiky, které poslouží ke komparaci s osudy urozených dam. Poté následuje krátké popsání rodu Sternbergů v průběhu staletí, kde je největší důraz kladen na osobnosti žijící v 19. a 20. století. Jádro práce tvoří kapitoly týkající se jednotlivých osudů tří žen, které se přivdaly do rodiny Sternbergů. Jedná se o Karolínu Sternbergovou, roz. Thurn-Valsassina-Como-Vercelli (1863 – 1944), Kunhutu Sternbergovou, roz. Mensdorff-Pouilly (1899 – 1989) a Alžbětu Sternbergovou, roz. Hrubou z Gelenj (*1929). Zkoumán je jejich původ, postavení v rámci rodiny, vzájemné vztahy, a pokud to prameny dovolí, i jejich reakce na politické změny. Výběr těchto žen je dán nejen jejich životními daty, ale i jejich vztahem k rodovému sídlu Českému Šternberku. Mohlo by se zdát, že lepší volbou by byly rozené Sternbergovny, ale stejně jako v jiných rodinách i ony opustily po sňatku domov a staly se integrální součástí jiného rodu. Proto se tato práce bude věnovat výše jmenovaným a tím sledovat sekundogenituru rodiny Sternbergů ve 20. století.

Během všech politických, hospodářských a sociálních změn stály urozené ženy po boku svých manželů, otců či bratrů. Nejinak tomu bylo i s třemi dámami, které se přivdaly do starobylého rodu Sternbergů a kterým je věnována tato práce.

V textu se vyskytují různé varianty názvu rodu – Sternberg a ze Šternberka. Jména členů s predikátem ze Šternberka jsou používána pro osobnosti, které žily do 19. století. U ostatních bude psána německá varianta Sternberg, kterou užívají i současní příslušníci rodiny. Pro ucelenější označení a podle pravidel českého pravopisu bude u ženských příjmení (pokud to bude možné) použito přechylování.

Rozbor pramenů a literatury

Prameny

Zvolené téma se opírá o velice různorodou pramennou základnu. V největší míře je zastoupena osobní korespondence. Ke Karolíně Sternbergové se jí dochovalo velice málo. Jednotlivé dopisy lze nalézt v Rodinném archivu Mensdorff-Pouilly uloženém ve Státním oblastním archivu v Zámrsku nebo v Rodinném archivu Windischgrätzů, který se nachází v pobožce Státního oblastního archivu v Plzni – v Nepomuku. Ani v samotném fondu Rodinného archiv Šternberků nenajdeme mnoho pramenů, které by se týkaly přímo Karolíny. Pokud bychom Karolínu chtěli hledat podle inventáře, tak ji

v tomto fondu nenalezneme.⁴ Například seznam jejích obligací se nachází v osobních písemnostech jejího manžela. Několik málo dopisů sepsaných Karolínou se ukrývá v osobní korespondenci Zdeňky Karolíny Schönbornové (1846 – 1915) a Kunhuty Lobkowiczové (1847 – 1916). Rodinný archiv Šternberků je uložen ve Státním oblastním archivu v Praze. Nejvíce informací poskytnou dopisy z vídeňského Österreichisches Staatsarchivu. Ve fondu Familienarchiv Harrach se nachází část korespondence sepsaná Karolínou. Jejím adresátem byl právě příslušník rodiny Harrachů, Jan Otto.

Pro dokreslení Karolínina společenského života je využíván dobový časopis *Wiener Salonblatt*, který vycházel od 70. let 19. století až do roku 1938. Na jeho stránkách získali čtenáři přehled o společenských událostech císařského dvora a aristokracie, která se sjížděla do Vídně. Informoval o zásnubách, svatbách či úmrtích. Měl i svou sportovní rubriku, kde na předním místě stály dostihy, pólo nebo tenis.

U Karolíniny snachy Kunhuty je situace zcela opačná. V již zmiňovaném Rodinném archivu Mensdorff-Pouilly se nachází několik stovek dopisů, které Kunhuta adresovala hlavně svým rodičům. Tato korespondence pokrývá téměř celou první polovinu 20. století.⁵ Obzvláště dobře je popsána první polovina 20. let, kdy se Kunhuta přivdala do rodu Sternbergů a o všech událostech informovala svou matku. Druhá polovina Kunhutina života je zmapována pomocí dopisů, které psala své dceři Karolíně Wratislavové v době emigrace. Pro toto období je využít i materiál, který se nachází v Archivu bezpečnostních složek.

Život třetí dámy, Alžběty Sternbergové, bude popsán na základě rozhovorů, které s ní byly vedeny metodou orální historie.⁶ Informace budou doplněné i z Archivu bezpečnostních složek, kde se nacházejí spisy, které vznikly po její a manželově emigraci v roce 1968.

V předkládané práci je využito vyprávění i dalších členů rodu. Rozhovor byli ochotni poskytnout Zdeněk Sternberg, Karolína Wratislavová a manželé Kopečkovi.⁷ Jejich vzpomínky doplnily chybějící informace, které nejsou doloženy v písemných pramenech.

---

⁴ Jiří TYWONIAK, *Šternberský rodinný archiv (Český Šternberk) 1295 – 1924*. Inventář, Praha 1961.

⁵ Materiály uložené v tomto fondu končí rokem 1945.

⁶ Některá pravidla této metody nemohla být přesně dodržena, např. časový odstup mezi jednotlivými rozhovory, který má činit optimálně 14 – 21 dní. Viz Miroslav VANĚK, *Třetí strana trojúhelníku*. Teorie a praxe orální historie, Praha 2011, s. 152.

⁷ Marie Viktorie Kopečková, roz. Sternbergová (*1941) je nejmladší dcera Kunhuty Sternbergové, která se roku 1965 provdala za Josefa Kopečka (*1933). Přepisy všech rozhovorů viz přílohy č. 1 – 6. Pokud narátoři během rozhovoru nedořekli větu, je to v přepisu naznačeno třemi tečkami.

Za literární pramen bychom mohli považovat již citovanou knihu *Cesta* napsanou samotnou příslušnicí rodu Cecílií, provdanou za Leopolda Sternberga (1896 – 1957). Cecílie a Leopold byli nuceni po únoru 1948 emigrovat i s jedinou dcerou Dianou a několik let žili v Americe, a později dokonce na Jamajce. Cecílie bohužel nevydala své paměti celé: „Zde jsem nucena část kapitoly vynechat. Pojednávala o mně velmi milých Leopoldových příbuzných, jejichž životní osudy mi připadaly pozoruhodné. Chtěla jsem, aby jejich laskavost, velkorysost a odvaha byly někde zaznamenány, jelikož si však nepřáli, abych se o nich ve svých pamětech zmiňovala, mohu jim prokázat vděčnost jen tím, že budu respektovat jejich přání.“⁸ Je pravděpodobné, že právě v této nevydané části mohly být popsány i některé zážitky, které by se týkaly i „hrdinek“ této práce. Cecílie se totiž o šternberské větvi rodu jinak téměř nezmiňuje. Své paměti vydal i o generaci starší Vojtěch Václav Sternberg (1868 – 1930), ale ani z nich se čtenář nedozví téměř nic o jeho příbuzných, kteří vlastnili hrad Český Šternberk.⁹

Literatura

„Dějiny žen“ se v posledních letech těší velkému zájmu badatelů zvláště pro 19. století.¹⁰ U století následujícího je však stále co dohánět. Zatím neexistuje žádná studie, která by se zabývala ženou v průběhu celého 20. století. Roku 2009 vyšla kolektivní monografie *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*.¹¹ Jak již název napovídá, autoři se snažili postihnout mnohé oblasti v životě ženy v průběhu několika staletí. Jednotlivé kapitoly jsou věnovány životním cyklům (dětství, manželství, vdovství,...), ženské duši, postavení v rámci rodiny či později v politice. Oproti 19. století se čtenář však o postavení ženy v moderní době dozví velmi málo. K bádání o ženské problematice přispěl sborník *Dějiny žen aneb Evropská žena od středověku do 20. století v zajetí historiografie*, který je výsledkem příspěvků pronesených na IV. pardubickém bienále.¹² Zde pochopitelně najdeme i studie

---

⁸ C. STERNBERG, *Cesta*, s. 220.

⁹ Paměti sepsal Vojtěch Václav roku 1921. Z námi sledované větve se zmiňuje pouze o dvou synech svého strýce Zdeňka (1813 – 1900), Aloisovi a Filipovi (v pamětech jsou uváděni beze jména), kteří měli být neduživí, a údajně se pochybovalo o jejich plodnosti. Viz Hans ROCHELT (hg.), *Adalbert Graf Sternberg 1868 – 1930*. Aus den Memoiren eines konservativen Rebellen, Wien 1997, s. 25. V době sepsání paměti žili tři Filipovi potomci.

¹⁰ Vedle pojmu „dějiny žen“ se používají též „ženské dějiny“ či z angličtiny přejatý pojem women's history.

¹¹ Milena LENDEROVÁ – Božena KOPIČKOVÁ – Jana BUREŠOVÁ – Eduard MAUR (edd.), *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*, Praha 2009.

¹² Kateřina ČADKOVÁ – Milena LENDEROVÁ – Jana STRÁNÍKOVÁ (edd.), *Dějiny žen aneb Evropská žena od středověku do 20. století v zajetí historiografie*, Pardubice 2006. Své příspěvky zde publikovaly např. Jana Burešová, Andrea Pokludová, Dana Musilová.

věnované šlechticům.¹³ Podrobněji se společenskému postavení ženy pro první polovinu 20. století věnovala Jana Burešová.¹⁴ Pro druhou polovinu století vzniklo několik dílčích studií, např. *Proměny všedního života žen po druhé světové válce* nebo *Cesta k emancipaci*.¹⁵

Obecná literatura týkající se šlechty je pro minulé století stále velice nedostatečná. Na předním místě je třeba zmínit knihu amerického historika Eagle Glassheima *Urození nacionalisté*, která se týká šlechty v první polovině 20. století.¹⁶ Glassheim se zaměřuje hlavně na období let 1918 – 1948, ale v knize je nastíněn i předchozí vývoj od poloviny 19. století do pádu habsburské monarchie. Hlavním tématem práce je otázka nacionalismu, který po roce 1918 začal ovlivňovat i zatím nevyhraněnou a internacionální šlechtu.

Z českých historiků se dané problematice věnoval Zdeněk Kárník v některých svých studiích a částečně se tématu dotýká i ve svém několikasvazkovém díle *České země v éře První republiky*.¹⁷ Z dalších odborníků je nutné uvést Jana Županiče, jehož dílo *Nová šlechta Rakouského císařství* pomůže pochopit strukturu panovnického dvora a šlechtické společnosti před koncem monarchie.¹⁸ Jan Županič se s podobným příspěvkem podílel i na kolektivní monografii *Šlechta v proměnách věků*.¹⁹ Monografie je rozdělena do několika částí na středověk, raný novověk, 19. století a 20. století. Autory příspěvků publikované v poslední části jsou Zdeněk Bezecný (*Česká šlechta v éře První republiky*), Zdeněk Hazdra (*Šlechta v době Mnichova 1938 a za druhé světové války*), Lothar Höbelt (*Die mährische Aristokratie in der ersten Hälfte des*

---

¹³ Například Milena LENDEROVÁ – Zdeněk BEZECNÝ, *Šlechtická korespondence jako pramen v gender history*, in: Dějiny žen aneb Evropská žena od středověku do 20. století v zajetí historiografie, s. 525 – 532.

¹⁴ Jana BUREŠOVÁ, *Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století*, Olomouc 2001.

¹⁵ Dana MUSILOVÁ, *Proměny všedního života žen po druhé světové válce*, in: Jana MACHAČOVÁ – Jiří MATĚJČEK (edd.), *Studie k sociálním dějinám 6*, Kutná Hora – Praha – Opava 2001, s. 214 – 224; Květa JECHOVÁ, *Cesta k emancipaci*. Postavení ženy v české společnosti 20. století. Pokus o vymezení problému, in: Oldřich TŮMA – Tomáš VILÍMEK (edd.), *Pět studií k dějinám české společnosti po roce 1945*, Praha 2008, s. 69 – 129.

¹⁶ Eagle GLASSHEIM, *Urození nacionalisté*. Česká šlechta a národnostní otázka v 1. pol. 20. století, Praha 2012.

¹⁷ Zdeněk KÁRNÍK, *České země v éře První republiky (1918 – 1938)*. Díl 1., Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918 – 1929), Praha 2002; TÝŽ, *České země v éře První republiky (1918 – 1938)*. Díl 2., Československo a české země v krizi a v ohrožení (1930 – 1935), Praha 2002; TÝŽ, *České země v éře První republiky (1918 – 1938)*. Díl 3., O přežití a o život (1936 – 1938), Praha 2003. Z jeho studií jmenujme např. Zdeněk KÁRNÍK, *Česká národní aristokracie ve 20. století jako sociální vrstva?* Úloha První republiky ve formování národní identity české aristokracie (Krátká úvaha), in: *Studie k sociálním dějinám 7*, Opava 2001, s. 243 – 259.

¹⁸ Jan ŽUPANIČ, *Nová šlechta Rakouského císařství*, Praha 2006.

¹⁹ Jan ŽUPANIČ, *Rakouská šlechta na prahu moderní doby*, in: Tomáš KNOZ – Jan DVOŘÁK (edd.), *Šlechta v proměnných věků*, Brno 2011, s. 194 – 207.

20. Jahrhunderts) a Radmila Švaříčková-Slabáková (*Šlechta v Čechách a na Moravě ve druhé polovině 20. století*).²⁰ Zdeněk Bezecný se věnuje především rodu Schwarzenbergů.²¹ Šlechta uznávala určitá pravidla a zásady, a proto lze část informací z jeho studií použít obecně na jakoukoliv jinou aristokratickou rodinu. Prvním pokusem zabývat se postavením šlechty v totalitních časech je kolektivní monografie *Šlechta střední Evropy v konfrontaci s totalitními režimy 20. století*, která má víceoborový charakter.²² Zajímavý přístup ve svém bádání zvolila Radmila Švaříčková-Slabáková. Rozhodla se věnovat mýtům, které dodnes šlechta v lidech vyvolává, ale i jak se vnímají sami příslušníci této vrstvy. Svůj výzkum postavila na rozhovorech s příslušníky šlechty a mnoha dalšími lidmi, jejichž jména zaměnila za pseudonymy.²³

Co se týče použité literatury k jednotlivým rodinám, nejvíce informací lze nalézt ke Sternbergům. Autorem prvního stručného pojednání o dějinách rodu (1824) byl mladý historik František Palacký, kterého si najal František Josef Sternberg-Manderscheid (1763 – 1830). Jeho práce je občas protknuta snahou zavděčit se svému zadavateli, ale musíme ji ocenit jako první studii o rodu Sternbergů, kterou Palacký dovedl téměř do své současnosti.²⁴ V druhé polovině 19. století se Sternbergové objevili jako heslo ve *Slovníku naučném*, který redigoval F. L. Rieger.²⁵ Na počátku 20. století se celému rodu dostalo pozornosti v *Ottově slovníku naučném* nebo v Sedláčkových *Hradech*.²⁶ Během druhé světové války vznikl jakýsi nástin vývoje rodu Sternbergů (a rodu Mensdorff-Pouilly, o kterém bude pojednáno níže), jehož autorem je Václav Davídek. Jedná se o opravdu stručný souhrn. Některým významnějším členům je věnováno vždy několik vět. Dílo dovedl Davídek až do své současnosti, kdy byl majitelem panství Jiří Douglas Sternberg (1888 – 1965).²⁷

---

²⁰ Zdeněk BEZECNÝ, *Česká šlechta v éře První republiky*, s. 225 – 230; Zdeněk HAZDRA, *Šlechta v době Mnichova 1938 a za druhé světové války*, s. 231 – 244; Lothar HÖBELT, *Die mährische Aristokratie in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts*, s. 245 – 252; Radmila ŠVAŘÍČKOVÁ-SLABÁKOVÁ, *Šlechta v Čechách a na Moravě ve druhé polovině 20. století – její obraz, její hodnoty a její paměť*, s. 253 – 271. Vše in: *Šlechta v proměnných věkú*.

²¹ Zdeněk BEZECNÝ, *Příliš uzavřená společnost*. Orliční Schwarzenbergové a šlechtická společnost v Čechách v druhé polovině 19. století a na počátku 20. století, České Budějovice 2005.

²² Zdeněk HAZDRA – Václav HORČIČKA – Jan ŽUPANIČ (edd.), *Šlechta střední Evropy v konfrontaci s totalitními režimy 20. století*, Praha 2011.

²³ Radmila ŠVAŘÍČKOVÁ-SLABÁKOVÁ, *Mýtus šlechty u nás a v nás*. Paměť a šlechta dvacátého století, Praha 2012.

²⁴ František PALACKÝ, *Dějiny rodu Sternbergů*, Moravský Beroun 2001.

²⁵ Václav L. SVOBODA, heslo *ze Sternberka*, in: František Ladislav RIEGER (red.), *Slovník naučný*, 8. díl, Praha 1870, s. 146 – 155.

²⁶ František SKOČDOPOLE, heslo *ze Sternberka*, in: *Ottův slovník naučný*, 24. díl, Praha 1906, s. 777 – 787; August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze Království českého*, 15. díl, Praha 1998, s. 75 – 84.

²⁷ Václav DAVÍDEK, *Nástin vývoje rodu hrabat ze Sternbergu a z Mensdorff-Pouilly*, *Časopis rodopisné společnosti v Praze* 13, 1941, s. 27 – 35.

Poměrně ucelenou představu o členech rodu nám mohou podat i úvodní kapitoly inventárních pomůcek k jednotlivým rodinným archivům. Jiří Tywoniak ve svém *Šternberském rodinném archivu* pouze nastínil osudy těch nejvýznamnějších členů a končí (stejně jako materiály, které jsou ve fondu uloženy) rokem 1924, tedy úmrtím Filipa Sternberga.²⁸ Podrobnější je pak František Zahrádka, který zpracoval rodinný fond v Častolovicích a postihl i první polovinu 20. století. Vzhledem k materiálu se pochopitelně věnoval Sternbergům vlastním tento zámek.²⁹

Z novějších prací popsal dějiny rodu Otakar Vinař ve své studii *Šternberkové – složitá historie starého rodu* nebo Alois Ernest v krátkém pojednání *Šternberkové včera a dnes*.³⁰ V revue *Cour d'honneur* je hlavním tématem jednoho čísla rodina Sternbergů a její sídla nejen v Čechách, ale i na Moravě.³¹ Velice zdařilá je nedávno vzniklá publikace Zdeňka Pokludy *Moravští Šternberkové*. Týká se členů, kteří vlastnili své statky na Moravě nejen ve středověku, ale i v moderní době.³² Aby byl výčet hlavní literatury o dějinách rodu téměř kompletní, je zde potřeba uvést i nově vzniklou knihu Pavla Juříka *Šternberkové s podtitulem Panský rod v Čechách a na Moravě*. Jak sám autor píše, kniha je určena pro nejširší veřejnost, která se zajímá o osudy šlechty.³³ Autor tak bohužel rezignoval na jakýkoliv poznámkový aparát. Jako přínos u této knihy oceňuji její dovedení až do současnosti, ale pro nezasvěceného čtenáře mohou být některé informace matoucí a někde si autor dokonce protiřečí.³⁴

---

²⁸ Jiří TYWONIAK, *Šternberský rodinný archiv 1295 – 1924*, s. I – III.

²⁹ František ZAHŘÁDKA, *Rodinný archiv Šternberků Častolovice*. Inventář, Zámrsk 1986, 3 – 46. Pro úplnost zde uveďme i inventář, jehož autorem je Bohumír Smutný, který se týká panství Malenovice. Toto panství na Moravě koupil Josef Leopold Sternberg roku 1804 od hraběnky Antonie Černínové za 660 000 zlatých společně se statkem Pohořelice, a učinil jej pak svým sídlem. Tyto statky se pak dědily společně s Častolovicemi. K rozdělení došlo až ve 20. století, kdy Malenovice zdědil Jaroslav Sternberg (1900 – 1943), zatímco jeho starší bratr Leopold (1896 – 1957) získal Častolovice a Zásmyky. Viz Bohumír SMUTNÝ, *Rodinný archiv Šternberků Malenovice 1713 – 1945*. Inventář, Brno 2004, s. 3 – 4.

³⁰ Otakar VINAŘ, *Šternberkové – složitá historie starého rodu*, in: *Heraldika a genealogie* 32, č. 1 / 2, 1999, s. 59 – 84; Alois ERNEST, *Šternberkové včera a dnes*, in: *Dětství v Seifenmühle*, Moravský Beroun 2000, s. 75 – 81. V práci se bohužel objevují faktografické chyby, např. že hrad Český Šternberk leží v okrese Rakovník.

³¹ Jednotlivé články se týkají např. rezidenci v Praze, uměleckých sbírek nebo legend. Na konci je připojen bohatý výběr z pramenů a literatury. Viz *Cour d'honneur*. Hrady, zámky, paláce 3, č. 4, 2008.

³² Zdeněk POKLUDA, *Moravští Šternberkové*. Panský rod rozprostřený od Jeseníků ke Karpatům, Praha 2012.

³³ Uvedeno na přebalu knihy. Pavel JUŘÍK, *Šternberkové*. Panský rod v Čechách a na Moravě, Praha 2013.

³⁴ Tamtéž. Ačkoliv autor sám na začátku píše, že pro 20. století bude používat jméno Sternberg, jak ho dnes užívají členové rodu, a pro starší období český výraz Šternberk, objevuje se v knize jakási zkomolenina Sternberk (s. 144). Zavádějící je taktéž informace o zámku v Zásmykách, který má být přístupný veřejnosti (s. 104 – 105) a na jiné straně se uvádí, že je veřejnosti nepřístupný (s. 173). Nemluvě o dalších nepřesných formulacích.

V posledních letech se Sternbergové těší většímu zájmu i v řadách studentů. Co se týče 20. století, je zde zajímavá diplomová práce Jiřiny Zemanové *Jiří Douglas Sternberg 1888 – 1965*, kde je největší pozornost věnována období první republiky.³⁵ Studentské přízni se těší i další osobnosti: Terezie Sternbergová, rozená hraběnka ze Stadion-Thannhausenu, věhlasný přírodovědec, botanik a paleontolog Kašpar Maria Sternberg nebo cestovatel a politik Vojtěch Václav, žijící na přelomu 19. a 20. století.³⁶ Do samotných počátků rodu se pustil Vít Koula ve své práci *Páni ze Šternberka*.³⁷ A neposlední řadě musím uvést i diplomovou práci Petry Kyselové, která se věnovala šternberskému majetku.³⁸

Po roce 1989 se začaly objevovat různé zmínky o osudech jednotlivých šlechticů a rozhovory s nimi. Vladimír Votýpka sepsal na základě rozhovorů dokonce trilogii, kde se v prvních dvou dílech věnuje Sternbergům na základě rozhovorů se Zdeňkem Sternbergem (*1923). O něm sepsal i samostatnou publikaci s názvem *Aristokrat*.³⁹ Dalším, kdo se zajímal o osobnost Zdeňka, byl Boris Dočekal ve své práci *Osudy českých šlechticů*, kde se ale taktéž zaměřil na častolovickou větev v čele s Dianou Sternbergovou (*1936).⁴⁰ Za volné pokračování můžeme považovat jeho další knihu *Příběhy českých šlechticů*, kde se objevil Jiří Sternberg (*1968), synovec Zdeňka Sternberga, a v současné době majitel zámku Jemniště.⁴¹ V podobném duchu se nese

---

³⁵ Jiřina ZEMANOVÁ, *Jiří Douglas Sternberg 1888 – 1965*. Diplomová práce Filozofické fakulty Jihočeské univerzity, České Budějovice 2008.

³⁶ P. TOMSOVÁ, *Terezie ze Sternbergu – život šlechtičny v 19. století*; Sandra HEJKOVÁ, *Kašpar Maria Šternberg a jeho panství na Březině*. Bakalářská práce Filozofické fakulty Západočeské univerzity, Plzeň 2012; Ludmila MATOUŠKOVÁ, *Vojtěch Václav Sternberg (1868 – 1930) – politik a básník*. Bakalářská práce Filozofické fakulty Univerzity Pardubice, Pardubice 2012. Poslední jmenovanou práci pokládám za poněkud méně zdařilou a osobnost Vojtěcha Václava by si jistě zasloužila lepší a podrobnější zpracování.

³⁷ Vít KOULA, *Páni ze Šternberka*. Od Divišovců ke Karlu IV. Bakalářská práce Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, Praha 2011. Věnoval se nejenom samotným Sternbergům, ale i jejich méně známým předkům.

³⁸ Petra KYSELOVÁ, *Osudy majetků Sternbergů ve 20. století*. Diplomová práce Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy, Praha 2012.

³⁹ Viz Vladimír VOTÝPKA, *Příběhy české šlechty*, Praha – Litomyšl 2002. Sternbergové konkrétně s. 72 – 404; TÝŽ, *Návraty české šlechty*, Praha – Litomyšl 2000. Sternbergové konkrétně s. 92 – 123; TÝŽ, *Paradoxy české šlechty*, Praha 2005.

Kniha věnovaná Zdeňku Sternbergovi postihuje celé námi sledované období, ovšem vzhledem k faktu, že se nejedná o odbornou publikaci a navíc s přihlédnutím k tomu, že samotný aktér příběhu Zdeněk Sternberg knihu v konečné fázi neautorizoval, nebyla k sepsání této práce využívána. Viz Vladimír VOTÝPKA, *Aristokrat*. Život Zdeňka Sternberga, Praha 2010.

⁴⁰ Boris DOČEKAL, *Osudy českých šlechticů*. Ludvík Belcredi, Václav Dlahoweský, Antonín Bořek-Dohalský, Antonín Kinský, Josef Kinský, Radslav Kinský, Bettina Lobkowiczová, Hugo Mensdorff-Pouilly, Jan Podstatzky-Lichtenstein, Vladimír Reiský, Marie Alžběta Salmová, Karel Schwarzenberg, Diana Sternbergová a Zdeněk Sternberg, Jihlava 2002. Konkrétně Diana Sternbergová s. 31 – 40, Zdeněk Sternberg s. 66 – 78.

⁴¹ Boris DOČEKAL, *Příběhy českých šlechticů*. Kristina Colloredo-Mansfeldová, Bedřich Schwarzenberg, Richard Belcredi, Jan Egon Kolowrat-Krakowský-Liebsteinský, Alexander Kálnoky, Norbert Kinský, Jiří Stránský, Evžen Wratislav, Jiří Sternberg, Johannes Nádherný, František Kinský,

i nejnovější kniha s názvem *Aristokratky*. Její autorka Stanislava Pecková vyslechla vyprávění osmi mladých příslušnic šlechtických rodů. Rozhovor jí poskytla i Kateřina Žáková Sternbergová (*1974).⁴²

Dějiny Sternbergů jsou z větší části známy. Na následujících řádcích bude ještě stručně pojednáno i o současném stavu bádání rodin Thurn-Valsassina, Mensdorff-Pouilly a Hrubých z Gelenj.

Nejméně známá je historie rodu Thurn-Valsassina-Como-Vercelli, který se v Čechách vyskytoval v 16. a v první polovině 17. století.⁴³ Jeho příslušníci se do českých zemí vrátili na konci 19. století, ale zatím žádný badatel jim nevěnoval větší pozornost.⁴⁴

Podobně jsou na tom i Hrubí z Gelenj. Kromě encyklopedie Petra Maška *Modrá krev* se čtenář o rodině mnoho nedozví.⁴⁵ Na konci 20. století se někteří autoři zajímali o současné členy rodu, zvláště o Jaromíra Hrubého.⁴⁶

Ani literatura zabývající se rodem Mensdorff-Pouilly není příliš bohatá. Přední odborníci ohledně rodiny v 19. století je Radmila Švaříčková-Slábáková, která napsala řadu studií a monografií *Rodinné strategie šlechty*.⁴⁷ V této knize nejvíce čerpala z nezpracovaného fondu rodinného archivu Mensdorffů, který je uložen v Oblastním archivu v Plzni. Velkou pozornost věnovala Sophii Mensdorff-Pouilly, roz. Sachsen-

---

Josefina a Jan Hildprandtovi, Adam Bubna, David Parish, Karolína a Jaromír Hrubí, Jihlava 2006, s. 97 – 103.

⁴² Stanislava PECKOVÁ, *Aristokratky*. Každodenní život a příběhy mladých šlechticů, Praha 2013, s. 25 – 37. Z větší části se v této kapitole nacházejí pasáže z diplomové práce Jiřiny Zemanové, které nejsou na některých místech ani citovány. Viz J. ZEMANOVÁ, *Jiří Douglas Sternberg (1888 – 1965)*, např. s. 42.

⁴³ O historii rodiny v této době se zajímal např. František HRUBÝ, *Hrabata z Thurnu a Valsassina*. Dějiny jich českomoravské větve, Český časopis historický (dále ČČH) 28, 1922, s. 74 – 108, 305 – 334.

⁴⁴ Jejich návrat je spojován s Vincencem Thurnem, který koupil v Čechách zámky Valeč a Libkovic. Jeho potomci opustili zemi v roce 1945. Petr MAŠEK, *Modrá krev*. Minulost a přítomnost 445 šlechtických rodů v českých zemích, Praha 2003, s. 284. Jak se zdá tzv. mladší česká větev vlastnila i během 18. století statky na Moravě (Krasnice). Petr MAŠEK, *Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Od Bílé hory do současnosti, 2. díl, Praha 2010, s. 364.

⁴⁵ P. MAŠEK, *Modrá krev*, s. 113 – 114. V díle Pavla Vaculíka *Komunistická perzekuce šlechty* se nachází zmínka, že se v současné době připravuje studie o rodu a zpracovává se rodinný archiv (Ing. Alois Ernest). Pavel VACULÍK, *Komunistická perzekuce šlechty*, Praha 2004, s. 39. Dílo zůstalo pravděpodobně nedokončeno, protože genealog a heraldik Alois Ernest roku 2003 zemřel.

⁴⁶ Milan BUBEN, *Jaromír svobodný pán Hrubý z Gelenj*, Střední Evropa. Revue pro středoevropskou kulturu a politiku 6, č. 17, 1990, s. 199 – 202. Na základě rozhovorů s Jaromírem sepsali jednotlivé kapitoly svých děl V. Votýpka a B. Dočekal. Viz V. VOTÝPKA, *Příběhy české šlechty*, s. 347 – 370; B. DOČEKAL, *Příběhy českých šlechticů*, s. 158 – 171. Zde společně s Jaromírem poskytla rozhovor i jeho sestra Karla.

⁴⁷ Radmila ŠVAŘÍČKOVÁ-SLABÁKOVÁ, *Rodinné strategie šlechty*. Mensdorffové-Pouilly v 19. století, Praha 2007; TÁŽ, *Rodina a její hodnota u rakousko-české aristokracie v 19. století (na příkladu Dietrichsteinů a Mensdorffů-Pouilly)*, in: Jana MACHAČOVÁ – Jiří MATĚJČEK (edd.), *Studie k sociálním dějinám 6.*, Kutná Hora – Praha – Opava 2001, s. 275 – 285; TÁŽ, *Archivní pozůstalost rodu Mensdorff-Pouilly v Čechách a na Moravě*, Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, Facultas philosophica, Historica 27, 1996, s. 117 – 125.

Coburské (1778 – 1835), jejíž příbuzenství s mnoha evropskými panovnickými rody je často zdůrazňováno. Článek Mojmíra Chromého nese název *Fortitudine et caritate*, tedy rodového heslo, jehož význam zní „Odvážně a s láskou“.⁴⁸ Na několika málo stránkách nastínil vývoj od 11. století až téměř po současnost a to dějiny jak boskovické, tak i chotělické větve. Zvláštní pozornost je věnována Františku Mensdorffovi (1897 – 1991) a jeho manželce Terezii (Sitě), roz. Sternbergové (1902 – 1985). Obecné informace o rodině se lze dozvědět z již citovaných prací Petra Maška či Jana Županiče.⁴⁹ Pro 20. století jsou využívány rozhovory s pamětníky – Boris Dočekal se zaměřil na Huga Mensdorffa z boskovické větve, stejně tak i Zdeněk Votýpka ve svých *Návratech české šlechty*.⁵⁰ Ve své první knize *Příběhy české šlechty* čerpal Z. Votýpka z rozhovorů s již zmiňovaným Františkem a jeho ženou Sitou.⁵¹ Nejvíce ucelených informací k dějinám chotělické větve rodu pro 20. století, které se týká i tato práce, nalezne čtenář v inventáři k rodinnému archivu ve Státním oblastním archivu v Zámrsku.⁵²

---

⁴⁸ Mojmír CHROMÝ, *Fortitudine et caritate*. Medailon rodu hrabat Mensdorffů-Pouilly, Heraldická ročenka 24, 1997, s. 17 – 40.

⁴⁹ P. Mašek, *Modrá krev*, s. 204 – 205. Jan Županič popisoval hlavně větev Mensdorff-Pouilly-Dietrichstein. Viz Jan ŽUPANIČ, *Dietrichstein-Nicolsburg*, in: Jan ŽUPANIČ – František STELLNER (edd.), *Encyklopedie knížecích rodů zemí Koruny české*, Praha 2001, s. 77 – 80.

⁵⁰ B. DOČEKAL, *Osudy českých šlechticů*, s. 101 – 108; V. VOTÝPKA, *Návraty české šlechty*, s. 347 – 369.

⁵¹ V. VOTÝPKA, *Příběhy české šlechty*, s. 57 – 70.

⁵² Štěpán GILAR, *Rodinný archiv Mensdorffů-Pouilly-Chotělice 1827 – 1945*. Inventář, Zámrsk 2000, s. III – VI.

1. Ženy ve 20. století

„Společenské postavení ženy se v toku času měnilo, bylo přímo úměrné historickým procesům a změnám v ekonomice, v institucionalizaci společnosti a v petrifikaci zvyklostí, názorů, předsudků a ustanovení ve vztahu ženy k muži, k rodině, k potomstvu, k příbuzenství, k obci a k státu.“⁵³ Společenské postavení ženy může být chápáno jako produkt historického vývoje. Až do konce 19. století měla žena jasně vymezenou sféru působnosti – domácnost. Urozené ženy měly poněkud lepší postavení. Ve větší míře mohly spolurozhodovat, dostalo se jim kvalitního vzdělání, a pokud měly zájem o politický či kulturní život, mohly o něm vést diskuze v salonech. Nikdy nemířily k žádné profesi. Jejich hlavním úkolem bylo se dobře vdát a zvládnout roli matky. „I v urozeném prostředí existoval sociálně podmíněný genderový konstrukt: muž patřil světu, žena rodině.“⁵⁴

Postavení ženy ve společnosti se začalo měnit na konci 19. století. Ženám (ne již jen urozeným) se dostalo lepšího vzdělání. Roku 1890 vzniklo první ženské gymnázium Minerva založené Eliškou Krásnohorskou, které je připravilo k maturitě.⁵⁵ Dívky mohly též vystudovat různá lycea, díky kterým měly kvalifikaci k povolání úřednice či vychovatelky. Na počátku 20. století promovaly první ženy na Karlově univerzitě.⁵⁶ A o pár let později se jim podařilo proniknout i do politické sféry. Roku 1912 byla Božena Viková-Kunětická zvolena poslankyní českého zemského sněmu.⁵⁷

Během první světové války musely ženy zastat mnoho mužských profesí a řada z nich se stala živitelem rodiny. Pracovaly v tesařství, bednářství, v továrnách s obuví, železárnách nebo rozvážely zboží. Po zavedení cenzury bylo zastaveno mimo jiné i vydávání ženského tisku.⁵⁸

---

⁵³ J. BUREŠOVÁ, *Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století*, s. 22.

⁵⁴ M. LENDEROVÁ – Z. BEZECNÝ, *Šlechtická korespondence jako pramen v gender history*, s. 531. Koncept genderu (anglický termín pro gramatický rod) se ve společenských vědách objevil na počátku 70. let 20. století. S pomocí tohoto termínu se odděluje biologicky definované pohlaví od sociálního konstrukt (gender), který odkazuje ke kultuře a je historicky proměnný. Viz Daniela TINKOVÁ, „Žena“ – prázdná kategorie? *Od (wo)men's history k gender history v západoevropské historiografii posledních desetiletí 20. století*, in: *Dějiny žen aneb Evropská žena od středověku do 20. století v zasetí historiografie*, s. 19 – 32, zde s. 24.

⁵⁵ Marie BAHENSKÁ, *Počátky emancipace žen v Čechách*. Dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století, Praha 2005, s. 130.

⁵⁶ Jako první promovala na Karlově univerzitě roku 1901 PhDr. Marie Zdena Baborová o rok později MUDr. Anna Honzáková.

⁵⁷ K. JECHOVÁ, *Cesta k emancipaci*, s. 73.

⁵⁸ Prvním ženským periodikem byla Lada, ta však vycházela pouze v 60. letech 19. století. Roku 1972 začaly vycházet Ženské listy, od roku 1892 Ženský list (určen ženám z dělnického prostředí), od roku

Z právního hlediska se postavení ženy změnilo až se vznikem republiky. Ústava Československé republiky z roku 1920 v § 106 stanovuje: „*Výsady rodu, pohlaví a zaměstnání se neuznávají.*“⁵⁹ Tato věta právně zaručovala rovnoprávnost mužů a žen. Ve společnosti ale přetrvávalo mnoho zastaralých zásad a stereotypů. Ženy byly nadále vnímány jako veřejně a politicky neaktivní. Některé ženské organizace se rozhodly prosadit princip rovnoprávnosti obou pohlaví v praxi pomocí nové centrální organizace. Ženská národní rada vznikla dne 8. dubna roku 1923 v Praze a prvními členy se staly dva nejaktivnější spolky na území Čech – Ženský klub český a Výbor pro volební právo žen.⁶⁰ O dva roky později byl vytvořen Svaz československých katolických žen a dívek v Čechách. Jejich cílem bylo prosadit ochranu mládeže v zaměstnání, náboženskou výuku a pomoc výdělečně činným ženám. Nejrozsáhlejší byla jejich charitativní činnost. Některé katolicky smýšlející urozené ženy se rovněž zapojily do chodu této organizace. Jednatelkou Svazu se stala například Zdeňka Lobkowiczová.⁶¹

Katolicky založené ženy se stavěly proti módním trendům – hlavně proti legalizaci interrupce. Tento zákrok byl legální jen v případě ohrožení matky. Potrat zůstal zločinem i podle novely trestního zákoníku z roku 1928.⁶² Nepřípustný pro členky Svazu československých katolických žen a dívek byl i rozvod. Během roku 1919 byla přijata manželská novela. V ní se objevila možnost církevního nebo civilního sňatku a v úvahu přicházela i manželská rozluka.⁶³ Důvody k rozluce byly jasně stanoveny: „*tři roky žaláře, úmyslné opuštění partnera, úklady o život, duševní poruchy, hluboký rozvrat a vzájemně nepřekonatelný odpor.*“⁶⁴ Po první světové válce bylo také ženě přiznáno právo na sexuální život. Objevily se dokonce názory, že sexualita má na zdraví žen pozitivní vliv. Pokud žena neukojila své touhy, mohlo to vést, podle tehdejších názorů, k hysterii nebo nymfomanii.⁶⁵

Vedle politiky se ženy prosazovaly i v dalších sférách, např. sportu. Právě sport a pohyb ovlivňovaly ideál ženské krásy. Největší organizací byl v této době Sokol, ale v oblibě byly i míčové hry jako basketbal či volejbal. V létě se často provozovaly

---

1896 Ženský svět. Povoleno byl od roku 1916 měsíčník Zájmy žen, který výdělečně pracující ženy informoval o nových pracovních příležitostech.

⁵⁹ Marek LOUŽEK (ed.), *Československá ústava 1920. Devadesát let poté*, Praha 2010, s. 137.

⁶⁰ J. BUREŠOVÁ, *Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století*, s. 60.

⁶¹ Tamtéž, s. 234.

⁶² Žena získala právo na potrat až roku 1957.

⁶³ Jiří KAŠNÝ, *Manželství v západní tradici*. Soubor kanonických studií, České Budějovice 2006, s. 27.

⁶⁴ M. LENDEROVÁ – B. KOPIČKOVÁ – J. BUREŠOVÁ – E. MAUR, *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*, s. 125.

⁶⁵ Tamtéž, s. 234.

vodácké sporty či turistika. Některé ženy si vyzkoušely i pro ně netradiční sportovní odvětví. Eliška Junková se stala první českou úspěšnou automobilovou závodnicí.⁶⁶

Po roce 1929 zasáhla svět hospodářská krize, která se nevyhnula ani Československu. Důsledkem byl prudký nárůst nezaměstnanosti. Objevil se návrh na propuštění vdaných žen ze státních a veřejných služeb. Tím by se uvolnila místa pro nezaměstnané muže. Návrh byl později přijat.⁶⁷

Během druhé světové války musely ženy opět na řadě míst zastoupit muže. Emancipace však došla tak daleko, že některé z nich se dobrovolně přihlásily do armády např. na Středním východě, v Anglii nebo v SSSR. U Československé vojenské jednotky v SSSR byl však problém. Řídila se předpisy naší předválečné armády, ve kterých se o vojenské službě žen vůbec nemluvílo, ale byla válka a armáda potřebovala každého. Vše vyřešil velitel jednotky pplk. Ludvík Svoboda, který ženy přijal na vlastní zodpovědnost. Starší byly zařazeny do náhradního praporu, kde pracovaly v kuchyni, dílnách a skladech. Ženy schopné boje prošly základním výcvikem, který byl stejný jako u mužů – pořadová cvičení, střelba, hod granátem, kopání zákopů.⁶⁸

Některé představitelky českého ženského hnutí bojovaly proti fašismu v ilegalitě. Desítky žen zahynuly v koncentračních táborech nebo na popravištích. Roku 1942 byla dokonce popravena senátorka Františka Plamínková.⁶⁹ Ženy tedy bojovaly a pomáhaly nejen v zázemí, ale i na frontě.

Po válce se objevil nový důraz na tradiční rodinu, což se ukázalo např. na zvyšujícím se počtu vdaných žen ve srovnání s meziválečným obdobím. Jedním z aspektů bylo i manželství služebných. Jejich najímání byly po válce příliš drahé, a tak i ony začaly zakládat rodiny.

Došlo k obnovení ženských organizací. Všechny významné spolky zastřešovala Rada československých žen, v jejímž čele stanula Milada Horáková. Na politické scéně došlo k dohodám, jaké posty budou zastávat právě ženy.⁷⁰ Roku 1947 byla jmenována

---

⁶⁶ M. LENDEROVÁ – B. KOPIČKOVÁ – J. BUREŠOVÁ – E. MAUR, *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*, s. 274.

⁶⁷ Tamtéž, s. 434.

⁶⁸ Ivana PARKMANOVÁ (ed.), *Ženy bojující v zahraničních jednotkách za druhé světové války*, Praha 1992, s. 21.

⁶⁹ Květa JECHOVÁ, *Cesta k emancipaci*, s. 78.

⁷⁰ V každé z obnovených politických stran to bylo místo jedné předsedkyně, post místopředsedkyně Národního shromáždění, vedení dvou sněmovních výborů, místo náměstkyně primátora hl. města Prahy, v Prozatímním národním shromáždění 20 míst a v Ústavodárném národním shromáždění 24 mandátů. D. MUSILOVÁ, *Proměny všedního života žen po druhé světové válce*, s. 215 – 216.

první ministryně průmyslu – Ludmila Jankovcová. Československo se stalo jednou z prvních zemí Evropy, kde ve vládě zasedala žena.⁷¹

Ústava, která byla přijata 9. května roku 1948 na schůzi Ústavodárného národního shromáždění, deklarovala rovnoprávné postavení muže a ženy v rodině, v hospodářském i politickém životě. A o rok později byl přijat nový zákon o rodinném právu, „*kteřý odstranil dosavadní nerovnoprávné postavení ženy v manželství a ve vztahu k dětem.*“⁷² Postavení ženy se odrazilo i v dalších právních předpisech. Novinkou byl zákon o nemocenském pojištění. Nárok na dávky během nemoci měla pouze pracující žena. Změnil se i věk odchodu do důchodu – muži v 60 letech, ženy podle počtu dětí mezi 55. a 57. rokem života. Žena žijící v druhé polovině 20. století se mohla svobodně rozhodovat, zda na svět přivede dítě či nikoliv. Od roku 1966 se v Československu vyráběla antikoncepční pilulka Antigest.⁷³ Jak bylo řečeno výše, ještě v první polovině století byla interrupce zločinem. V ČSR byl tento zákrok povolen zákonem v roce 1957. Měl být prováděn pouze se souhlasem ženy a po předchozím povolení – těhotná žena musela předstoupit před interrupční komisi.⁷⁴ Povolení interrupce značilo posun vpřed ve svobodném rozhodování ženy, ale nařízení o interrupční komisi znamenalo krok zpátky.

Během několika desetiletí po skončení války se razantně snížil počet žen v domácnosti. Na počátku 50. let se starala „jen“ o rodinu a domácnost více jak polovina žen. Naopak roku 1970 bylo v domácnosti jen 15 % žen z celé populace v ČSR. Ženy nejvíce pracovaly v obchodě, zdravotnictví, bytovém hospodářství nebo školství.⁷⁵

Po vpádu vojsk Varšavské smlouvy se 70. a 80. léta stala příznačná útekem do soukromí. Typický byl páteční odjezd na chaty a chalupy. V této době byl propagandistický důraz přesunut do oblasti populární kultury. Ve filmech a seriálech byla zakódována i ideologie. Jedním z nejtypičtějších seriálů z tohoto období je *Žena za pultem*. Hlavní hrdinka Anna Holubová je prezentována jako ideál socialistické ženy. Má práci na plný úvazek a dvě děti, o které se sama dokáže po rozvodu postarat.

---

⁷¹ D. MUSILOVÁ, *Proměny všedního života žen po druhé světové válce*, s. 216.

⁷² Tamtéž, s. 219.

⁷³ První antikoncepční pilulka byla vyrobena v USA a prodávala se od roku 1960.

⁷⁴ Radim CIGÁNEK, *Legalizace umělých potratů v Československu v roce 1957*. Diplomová práce Katolické teologické fakulty Univerzity Karlovy, Praha 2010, s. 35. Interrupční komise přestaly fungovat roku 1986.

⁷⁵ K. JECHOVÁ, *Cesta k emancipaci*, s. 108, 110.

„Hlavním záměrem tvůrců Ženy za pultem bylo předvést dosaženou míru emancipace žen v socialistické společnosti.“⁷⁶

Postavení ženy ve 20. století prošlo mnohými změnami. Nejdůležitějším aspektem se jeví zaměstnanost žen. Tento nástin rozhodně není zcela vyčerpávající, ale postihuje alespoň hlavní oblasti, kde došlo k převratným změnám. Postavení urozené ženy se v lecčems vymykalo, zvláště v první polovině století, ale rozdíly byly nakonec téměř setřeny.

---

⁷⁶ Jakub MACHEK, *Normalizační a populární kultura*. Od domácího umění k Ženě za pultem, in: Petr A. BÍLEK – Blanka ČINÁTLOVÁ (edd.), *Tesilová kavalérie. Populární obrazy normalizace*, Příbram 2010, s. 9 – 27, zde s. 21.

2. Rod Sternbergů

Všechny tři ženy, o kterých pojednává tato práce, se provdaly do starobylého českého rodu, jehož předky můžeme nalézt už ve 12. století.⁷⁷ Samotným zakladatelem byl Zdeslav, který roku 1241 nechal zbudovat hrad Šternberk nad řekou Sázavou a jako první začal používat přízvisko ze Šternberka.⁷⁸ Postupně se rod rozdělil do tří větví, na dvě české (Holičtí ze Šternberka a Konopišťští ze Šternberka) a jednu moravskou.⁷⁹ Posledním potomkem moravské větve, která se dále dělila, byl Jindřich ze Šternberka (†1574), který „*byl patrně nepevného zdraví a nestačil se ani oženit*“.⁸⁰ Rod tedy pokračoval jen v Čechách, kde o téměř sto padesát let později vymřeli Holičtí ze Šternberka Janem Václavem (†1712). Tím ale Sternbergové přišli o svou rodovou državu – hrad Český Šternberk, který zdělila jediná přeživší dcera Jana Václava, Anna Amabilia. Ta se provdala za hraběte z Götzenu.

Jedinou pokračující větví jsou tak dodnes Konopišťští ze Šternberka. Sternbergové se opět rozdělili na počátku 18. století na tzv. Damiánovu a Leopoldovu větev. Damiánova pošlost vymřela po meči již v první polovině 19. století. Poslední mužský potomek František Josef (1763 – 1830) měl pouze pět dcer.⁸¹ Znamější jsou dodnes příslušníci druhé, tzv. Leopoldovy větve. Jedním z nich byl Jáchym Sternberg (1755 – 1808). Zajímal se o geometrii, chemii, hudbu a hodně cestoval. Měl dobrodružného ducha a roku 1790 podnikl společně s Francouzem Blanchardem let nad Prahou v montgolfiéře. O dva roky později se vydal do Petrohradu. Na počátku 19. století navštívil Anglii, Uhry, Terst a další místa. Z většiny cest vydal své zápisky.⁸² Většinu věhlasu se dostalo Jáchymovu mladšímu bratrovci Kašparovi. Kašpar Maria (1761 – 1838) se také zajímal o více oborů. Největší zájem věnoval botanice a geologii. Je pokládán za tvůrce klasické éry paleobotaniky a podílel se na založení Vlasteneckého muzea v Praze (1818). Do okruhu jeho přátel patřil např. Johann

---

⁷⁷ Počátkům rodu Šternberků a jejich předkům Divišovcům (prvním doloženým předkem byl Diviš) se podrobně věnoval V. KOULA, *Páni ze Šternberka*, s. 13 – 14.

⁷⁸ Hrad dnes nese označení Český Šternberk. Šternbergové vybudovali ještě další dva hrady stejného jména. Druhý byl zbudován nejspíš stejným Zdeslavem nebo jeho potomky asi 20 km severně od Olomouce, poprvé je zmiňován roku 1269. Ze třetího dnes zbyla pouze zřícenina nedaleko Telče, označovaná Štamberk, o které toho moc nevíme. Viz Z. POKLUDA, *Moravští Šternbergové*, s. 47 – 49.

⁷⁹ Holičtí ze Šternberka dostali své pojmenování od obce Holice ležící dnes asi 16 km od Pardubic.

⁸⁰ Z. POKLUDA, *Moravští Šternbergové*, s. 176.

⁸¹ Marie Leopoldina (1791 – 1873/1870), Augusta Františka (1793 – 1820), Kristiána (1798 – 1840), Ervína (1803/1796 – 1840), Marie Františka Leopolda (1805 – 1845).

⁸² F. ZAHŘÁDKA, *Rodinný archiv Šternberků Častolovice*, s. 35.

Wolfgang Goethe. Stýkal se s mnoha osobnostmi své doby např. Alexandrem Humboldtem.⁸³ Jáchym, Kašpar ani jejich nejstarší bratr Jan Nepomuk (1752 – 1789) neměli žádné potomky.

Rod pokračoval přes Josefa Leopolda (1770 – 1858), jehož dva mladší synové založili nové pošlosti rodu. Starší z nich, Leopold (1811 – 1899), zdědil rodový fideikomis Častolovice. Mladšímu Zdeňkovi (1813 – 1900) odkázal jeho strýc Kašpar (†1838) panství Radnice a určitý finanční obnos. O něco později koupil Zdeněk zpět rodové sídlo – hrad Český Šternberk.

Leopold byl povoláním voják a později se stal majitelem 8. dragounského pluku. Rovněž byl jmenován tajným radou a dědičným členem panské sněmovny říšské rady. Byl vyznamenán několika řády – Marie Terezie, Leopoldovým, Zlatým rounem – za své činy v letech revoluce 1848 – 1849 a 1859.⁸⁴ Častolovická větev pokračovala Leopoldem Albertem (1865 – 1937). Ten se oženil s Františkou hraběnkou Larisch z Moennichu, s níž měl šest dětí.⁸⁵ Zámek Častolovice zdědil nejstarší syn Leopold (1896 – 1957). Leopold byl přesvědčený Čech a oponent nacismu. Podepsal spolu s dalšími jedenácti aristokraty prohlášení příslušníků historické české šlechty, které bylo dne 17. září 1938 předáno prezidentu Edvardu Benešovi. O rok později podepsal podobné prohlášení, které bylo tlumočeno prezidentovi Emilu Háchovi.⁸⁶ Z jeho manželství s Cecilíí hraběnkou von Reventlow-Criminil se roku 1936 narodila jediná dcera Diana. Leopold s rodinou opustili po převratu v roce 1948 Československo. Cílem jejich cesty se staly Spojené státy americké, kde žili nejprve v New Yorku a poté na Floridě. Nakonec zakotvili na Jamajce, kde vedli penzion.⁸⁷ Na tomto karibském ostrově Leopold roku 1957 zemřel. Jeho dcera Diana získala v restituci nazpět zámky Častolovice a Zásmyky.⁸⁸

Do politických dějin se zapsal i mladší syn Leopolda (1811 – 1899). Vojtěch Václav (1868 – 1930) procestoval téměř celou Afriku (Tunis, Alžír, Egypt, tehdejší

---

⁸³ Kašparovi se věnoval např. Jiří MAJER, *Kašpark Šternberk*, Praha 1997, konkrétně myšlenka založení muzea s. 78, paleobotanika s. 100. Vztahem Kašpara s J. W. Goethem se zabývala Claudia SCHWEIZER, *Johann Wolfgang von Goethe und Kaspar Maria von Sternberg*. Naturforscher und Gleichgesinnte, Wien 2004. K výročí 180. let od založení muzea vyšel sborník věnovaný právě Kašparovi, viz Jiří KVAČEK – Renáta PÁTOVÁ (edd.), *Kašpar M. hrabě Sternberg*. Přírodovědec a zakladatel Národního muzea, Praha 1998.

⁸⁴ F. ZAHŘÁDKA, *Rodinný archiv Šternberků Častolovice*, s. 42.

⁸⁵ Vladimír POUZAR, *Almanach českých šlechtických rodů*, Martin 2010, s. 412.

⁸⁶ E. GLASSHEIM, *Urození nacionalisté*, s. 249, 252.

⁸⁷ Tamtéž, s. 234.

⁸⁸ Oba zámky s mobiliáři a další polní a lesní pozemky získala Diana Sternberg-Phipps nazpět roku 1992. Viz Josef BENDA, *Restituce majetku bývalých šlechtických rodů po roce 1989*, Praha 2013, s. 769.

Německou Východní Afriku) a účastnil se búrských válek, kde byl roku 1900 zajat Angličany. Na počátku 20. století se dostal do Severní Ameriky.⁸⁹ Kritizoval mnoho rakouských politiků a sám byl dokonce literárně činný.⁹⁰ Zemřel svobodný roku 1930 podle své příbuzné Cecílie Sternbergové „na nadměrné pití“.⁹¹

Ačkoli by byly osudy všech členů rodu v tomto období jistě zajímavé, naše pozornost je věnována Zdeňkovým potomkům a hlavně jejich manželkám. O jednotlivých osobnostech této rodového větve bude pojednáno v souvislosti s jejich manželkami či matkami v příslušných kapitolách. Jedním z nich je i Zdeňkův pravnuk (stejného jména Zdeněk), který se svojí manželkou Alžbětou stále bydlí na rodovém sídle v Českém Šternberku.

---

⁸⁹ L. MATOUŠKOVÁ, *Vojtěch Václav Sternberg (1868 – 1930) – politik a básník*, s. 13 – 16.

⁹⁰ Z jeho děl jmenujme např. Adalbert STERNBERG, *Die böhmische Frage*, Praha 1904.

⁹¹ C. STERNBERGOVÁ, *Cesta*, s. 68.

3. Šlechtičny ve 20. století

3.1 Karolína Sternbergová

3.1.1 Rod Thurn-Valsassina

Rod, z něhož pocházela budoucí nevěsta Filipa Sternberga, nebyl v druhé polovině 19. století v Čechách příliš znám. Důvodem byla jiná a v té době známější rodina s podobným jménem Thurn-Taxis. Její příslušník kníže Karl Alexander (1770 – 1827) koupil roku 1822 chotěšovské panství na Plzeňsku. Centrem rodu se nakonec stal zámek v Litomyšli, který získal jeho syn Maxmilián Karel.⁹² Rodina Thurn-Valsassina pochází z Itálie. Na konci 10. století měli být dva příbuzní Karlovců, bratři Eriprand a Aliprand, na útěku a útočiště jim poskytl hrabě Tatio z Valsassiny u Comského jezera. Oba bratři se pak oženili s jeho dcerami.⁹³

Zajímavé je, že obě rodiny se v 17. století shodly na společném původu. Údajným prapředkem byl francký rytíř Eriprand della Torre, jehož potomci bojovali v křižáckých válkách. „Rozrod rodu nastal díky Paganovi, jehož šest ze sedmi synů se stalo zakladateli pozdějších větví rodu. Skutečné příbuzenství rodin Thurn-Taxis a Thurn-Valsassina je sice pravděpodobné, ale společný původ se poněkud ztrácí v mlhách a nejasných pramenech středověku.“⁹⁴ První prokazatelnou zmínku lze datovat do roku 1117, kdy rod patřil mezi langobardskou šlechtu.⁹⁵

Během staletí se samotný rod Thurn-Valsassina rozdělil na několik větví. Jednou z nich byla linie Thurn-Valsassina-Como-Vercelli, založená synem Pagana II. Salvinem. Jejím příslušníkem byl Jindřich Matyáš (1567 – 1640), který ovlivnil politické dění i v českých zemích. Na konci 16. století bojoval v císařské armádě proti Turkům a byl účastníkem i vítězné bitvy u Rábu v roce 1598.⁹⁶ Roku 1617 odmítl podpořit Ferdinanda II. jako českého krále. Následující rok stál společně s Václavem

⁹² Jan ŽUPANIČ, *Thurn-Taxis*, in: Jan ŽUPANIČ – František STELLNER (edd.), *Encyklopedie knížecích rodů zemí Koruny české*, Praha 2001, s. 268 – 269.

⁹³ František SKOČDOPOLE, heslo z *Thurnu a Valsassiny*, in: *Ottův slovník naučný*, 25. díl, Praha 1906, s. 406. Vzhledem k nedostatku pramenů se může jednat o pouhou legendu.

⁹⁴ P. MAŠEK, *Modrá krev*, s. 282. Jak se zdá, není vůbec jednoduché určit v jakém století Eriprand (podle Maška Aripand) žil. Podle J. Županiče byl zakladatel Eriprand de La Tour, jehož syn Martino I. della Torre patřil k předním bojovníkům druhé křížové výpravy (1147 – 1149). Ten byl zajat Saracény a zemřel jako mučedník za křesťanskou víru. A právě jeho potomci se měli rozdělit na linie Thurn-Valsassina a Thurn-Taxis. Viz J. ŽUPANIČ, *Thurn-Taxis*, s. 266. Rovněž samotné jméno bylo používáno v různých variantách vedle Thurn-Valsassina to bylo např. Thurn-Valle Sassina.

⁹⁵ Petr MAŠEK, *Od věží k troskám*, Sanquis 20, 2002, s. 66 – 69, zde s. 66.

⁹⁶ F. HRUBÝ, *Hrabata z Thurnu a Valsassina*, ČČH 28, 1922, s. 97.

Budovcem z Budova v čele davu, který vtrhl na Pražský hrad a vyhodil dva přítomné místodržící z okna. Po bitvě na Bílé hoře se uchýlil do exilu. Rodina Thurn-Valsassina byla v této době z větší části katolická a podporovala Habsburky, a tak Jindřich Matyáš „*zdiskreditoval jméno thurnské*.“⁹⁷ Roku 1636 přesídlil na panství svého vnuka v Livonsku a zde také o čtyři roky později zemřel.

Několik let po smrti Jindřicha Matyáše došlo k dalšímu dělení rodu Thurn-Valsassina-Como-Vercelli a tyto nové pošlosti se usadily na mnoha místech v dnešním Rakousku. Jednou z nich byla linie bleiburská. Její název byl odvozen od hradu Bleiburgu v Korutanech, který leží nedaleko Klagenfurtu. Zakladatelem byl hrabě František Ludvík (1646 – 1706).⁹⁸ Jeden z potomků Františka Ludvíka, Jiří (1788 – 1866), se roku 1833 oženil s Emílií hraběnkou Chorinskou z Ledské, se kterou měl několik dětí.⁹⁹ Dědicem panství byl Jiřího stejnojmenný syn Jiří (1834 – 1879), jehož dcera Karolína se později stala hraběnkou Sternbergovou.¹⁰⁰

3.1.2 Dětství

Karolína Thurn-Valsassina-Como-Vercelli, celým jménem Maria Carolina Sidonia Leopoldina, přišla na svět 5. října 1863 v půl třetí ráno. Narodila se jako druhá dcera hraběte Jiřího Thurn-Valsassiny a jeho manželky Marie Gabriely rozené hraběnky Pálffy-Daun z Erdödu (1841 – 1867) na již zmiňovaném hradě Bleiburgu. Karolíninou kmotrou se stala její babička Zdeňka (Sidonie) Karolína hraběnka Pálffy-Daun, roz. kněžna Lobkowitzová (1812 – 1880).¹⁰¹

Pálffyové z Erdödu byla prastará uherská rodina, která své počátky kladla již do 11. století a stejně jako v předešlých případech se rod díky početnému potomstvu v 18. století rozdělil. Jeden z přímých předků Marie Gabriely byl Leopold (1739 – 1799), který se oženil s hraběnkou Marií Terezií Daunovou (1745 – 1777). Starší větev Daunů vymřela v roce 1851 a tak došlo ke spojení jmen Daunů a Pálffyů. První, kdo se

---

⁹⁷ F. HRUBÝ, *Hrabata z Thurnu a Valsassina*, ČČH 28, 1922, s. 332.

⁹⁸ F. SKOČDOPOLE, heslo z *Thurnu a Valsassiny*, s. 406. Počeštěle byl hrad a město pod ním nazýváno Pliberk. Viz Ludvík TOŠNER, heslo *Pliberk*, in: Ottův slovník naučný, 19. díl, Praha 1902, s. 920.

⁹⁹ Österreichisches Staatsarchiv Wien, Allgemeines Verwaltungsarchiv (dále AT-OeStA/AVA), Adelsarchiv, Hofadelsakten, Adelsgeneralien 579.30 Thurn-Valsassina, Stammbaumskizze. Ve skice rodokmenu je uvedeno špatné datum narození Jiřího, místo správného roku 1788 je zde 1798.

¹⁰⁰ Označovaný taktéž jako Jiří Friedrich.

¹⁰¹ Archiv der Diözese Gurk, Pfarrkirche Bleiburg (dále PA Bleiburg), Handschriften (dále Hs.) 15, fol. 6.

mohl pyšnit jménem Pálffy-Daun, byl otec Marie Gabriely, Ferdinand Leopold (1807 – 1900).¹⁰²

Není pochyb, že Karolína byla velice urozeného původu, ale o jejím dětství nevíme téměř nic. Lze však soudit, že nebylo příliš šťastné. Život pětičlenné rodiny se totiž změnil dne 16. června 1867.¹⁰³ Při běžné činnosti jakou bylo psaní dopisů a následné pečetění obálky voskem, spadla část tohoto vosku na krinolínu hraběnky Marie Gabriely a ihned se vzňala.¹⁰⁴ Oheň se sice podařilo uhasit, ale popáleniny byly tak rozsáhlé, že teprve šestadvacetiletá Marie Gabriela o pár dní později zemřela na zástavu srdce.¹⁰⁵ O této nešťastné nehodě informovala řada významných novin té doby jako *Neue Freie Presse* či *Das Vaterland*, který napsal: „*Wie aus Bleiburg, 23. Juni, mitgetheilt wird, ist die Frau Gabriele Gräfin v. Thurn an diesem Tage um 11 Uhr Vormittags in Folge der erlittenen Brandwunden gestorben.*“¹⁰⁶

Jiří Thurn-Valsassina se dostal do nelehké situace, kdy se musel postarat o tři malé děti. Pět let po smrti své první ženy se Jiří rozhodl oženit podruhé. Jeho vyvolenou se stala Evženie (1847 – 1879), dcera Maxmiliána hraběte Vrintse na Treuenfelsu a na Falkensteinu. Maxmilián byl svého času velvyslancem na dánském a belgickém dvoře.¹⁰⁷ O osmiletou Karolínu a její sourozence se začala starat nevlastní matka a, jak se dalo očekávat, rodina se za čas rozrostla.¹⁰⁸ Ale bohužel ne na dlouho. Porod druhého Evženiina syna Alexandra dne 3. února 1879 byl nejspíše komplikovaný. Dítě našťastí přežilo, ale Evženie zemřela o deset dní později.¹⁰⁹ V druhé polovině 19. století (stejně jako v předchozích dobách) byl porod běžnou a častou (vzhledem k vysokému počtu dětí) součástí života, ale mnohokrát ho doprovázela i smrt dítěte nebo rodičky. K porodu se zvala porodní bába, která musela mít v 19. století i odbornou kvalifikaci a když nastaly komplikace, měla přivolat lékaře.¹¹⁰ V rodině Thurnů byl rok 1879 velmi

---

¹⁰² P. MAŠEK, *Modrá krev*, s. 220.

¹⁰³ Karolína měla starší sestru Marii Gabrielu (1862 – 1938) a mladšího bratra Vincence (1866 – 1928).

¹⁰⁴ Rozhovor se Zdeňkem Sternbergem ze dne 9. července 2013 na hradě Český Šternberk. Viz příloha č. 3.

¹⁰⁵ PA Bleiburg, Hs. 30, fol. 202.

¹⁰⁶ „*Jak bylo oznámeno 23. června z Bleiburgu, zemřela tento den paní hraběnka Gabriela z Thurnu v 11 hodin dopoledne v důsledku utrpených popálenin.*“ (překlad L. N.) Viz *Das Vaterland* 8, 24. 6. 1867, s. 3; *Neue Freie Presse* č. 1011, 25. 6. 1867, s. 4.

¹⁰⁷ Ernst Heinrich KNESCHKE, *Neues allgemeines deutsches Adels-Lexicon*. Band 9, Leipzig 1870, s. 23.

¹⁰⁸ Evženie porodila dva syny – Františka (1876 – 1939) a Alexandra (1879 – 1962).

¹⁰⁹ *Gothaisches Genealogisches Taschenbuch der Gräflichen Häuser*, Gotha 1881, s. 957.

¹¹⁰ Milena LENDEROVÁ (ed.), *Dějiny každodennosti „dlouhého“ 19. století*. 2. díl, Život všední a sváteční, Pardubice 2005, s. 26.

tragický, neboť o několik měsíců později, v červnu, zemřela i hlava bleiburské větve hrabě Jiří, Karolínin otec.

O sirotky se nejspíš starala jejich babička Emílie Thurn-Valsassina, roz. Chorinská z Ledské (1811 – 1888). Dospívající Karolína jistě brala hodiny kreslení, klavíru nebo zpěvu a součástí dívčí výchovy byly i ruční práce.¹¹¹ Během letních a podzimních měsíců pobývala rodina na svém korutanském hradě, ale před koncem roku se stěhovala do vídeňského paláce na Rainergasse.¹¹²

3.1.3 Manželství

Pravděpodobně při některé z mnoha společenských akcí ve Vídni – nejspíše na plese – se Karolína seznámila se svým budoucím manželem Filipem Sternbergem (1852 – 1924). „*Se pamatuji, jsem měl v ruce dopis mého pradědečka, který psal tomu starému Thurnovi a informoval se jaksi, že se dozvěděl, že tady vzniká nějaký vztah.*“¹¹³ Z dochovaných pramenů bohužel nelze určit žádné konkrétní informace. S jistotou lze říci, že budoucí nevěsta byla velice dobrá partie – pocházela z velmi starobylého rodu a navíc i zámožného – a hlava rodiny ženicha Zdeněk Sternberg s volbou svého syna souhlasil.¹¹⁴

Filip byl druhorozeným synem Zdeňka Sternberga (1813 – 1900) a jeho manželky Terezie, roz. Stadion-Thannhausen (1819 – 1873), která v době zasnub nebyla již několik let mezi živými.¹¹⁵ Zdeněk Sternberg byl mladším bratrem Leopolda (1811 – 1899), jímž vznikla častolovická primogenitura, o které bylo stručně pojednáno v předchozí kapitole. Zdeněk vstoupil do c. a k. rakouské armády a v letech 1832 – 1836 sloužil u 5. pluku hraběte Auersperga.¹¹⁶ Roku 1837 se vypravil se svými

---

¹¹¹ Martina WINKELHOFER, *Adel verpflichtet*. Frauenschicksale in der k. u. k. Monarchie, Wien 2009, s. 21.

¹¹² Ačkoliv jejich palác na Rainergasse ležel vzdušnou čarou necelé 2 kilometry od Hofburgu, nebyl již součástí Vnitřního města. Uvnitř Vnitřního města měly své paláce rodiny Schwarzenbergů, Liechtensteinů či Dietrichsteinů. Viz Edgar HAIDER, *Verlorenes Wien*. Adelpaläste vergangener Tage, Wien 1984.

¹¹³ Rozhovor se Zdeňkem Sternbergem ze dne 9. července 2013 na hradě Český Šternberk. Viz příloha č. 3.

¹¹⁴ Dochoval se seznam Karolíniných obligací, které jsou datovány jen pár měsíců po svatbě. Viz Státní oblastní archiv Praha (dále SOA Praha), Rodinný archiv Šternberků (dále RA Šternberků), kart. 31, inv. č. 373 – Filip ze Šternberka (1852 – 1924). Osobní písemnosti 1884 – 1924, fol. 49 – 53.

¹¹⁵ Velice zdařilou biografii o Terezii Sternbergové napsala ve své bakalářské práci Petra Tomsová. Viz P. TOMSOVÁ, *Terezie ze Sternbergu – život šlechtičny v 19. století*.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 76.

sourozenci na cestu po Evropě, jejímž hlavním smyslem byla návštěva příbuzných.¹¹⁷ Dne 20. prosince 1838 zemřel Zdeňkův příbuzný Kašpar Marie Sternberg. Kašpar opustil tento svět bezdětný, a proto za svého dědice určil Zdeňka, který se tak stal majitelem panství Radnice a zámku Březina.¹¹⁸ Zdeňkův podnikatelský duch se tak mohl plně rozvinout, protože součástí dědictví byly i kamenouhelné doly. Postavil několik vlastních podniků a podílel se například i na stavbě železnice na trati Kolín – Čerčany – Rataje – Kácov.¹¹⁹ Navíc roku 1841 koupil zpět hrad Český Šternberk, který byl téměř 130 let v držení jiných rodů. Avšak Zdeňkovi a jeho dětem sloužil v druhé polovině 19. století pouze jako lovecké sídlo.¹²⁰ Majetek své rodiny rozšířil Zdeněk ještě o palác ve Vídni, panství Jemniště či panství Chotýšany.

Panství a zámek Jemniště koupil Zdeněk Sternberg již roku 1868. Na budově tzv. nového zámku prováděl hrabě mnoho úprav a po jeho smrti se tohoto úkolu zhostil jeho syn Filip.¹²¹ Ten se zde zasloužil o založení přírodně-krajinářského parku o rozloze 16 hektarů a prováděl například interiérové úpravy v hlavním sále, kam byla nainstalována nová kamna.¹²²

Zdeněk s Terezií měli pět dětí a Filip, celým jménem Filip Friedrich Kašpar Jaroslav Maria, přišel na svět jako čtvrtý v pořadí dne 13. srpna 1852 na zámku Březina. Kmotry se stali příbuzní ze strany jeho matky, tedy Filipův strýc Friedrich Stadion a jeho babička Kunhuta.¹²³ Filipovi se dostalo dobrého vzdělání. Jako privatista navštěvoval vídeňské Akademické gymnázium stejně jako jeho starší bratr Alois. Byl

---

¹¹⁷ Cestoval společně s bratry Jaroslavem (1809 – 1874) a Leopoldem (1811 – 1899). První část cesty do Anhaltu s nimi absolvovala jejich sestra Karolína (1804 – 1881), která byla tehdy již podruhé vdaná a to za Karla Augusta hraběte Bigot de Saint-Quentin (1805 – 1884). Tomáš SEKYRA – Mílada SEKYROVÁ, *Bratři Šternberkové na cestách*, in: Lenka BOBKOVÁ – Michaela NEUDERTO VÁ (edd.), *Cesty a cestování v životě společnosti*, Ústí nad Labem 1997, s. 415 – 420.

¹¹⁸ Jednou z podmínek dědictví bylo, že Zdeněk bude každý rok platit dotaci 200 zlatých Vlasteneckému (dnes Národnímu) muzeu. Viz J. MAJER, *Kašpar Šternberk*, s. 194.

¹¹⁹ P. TOMSOVÁ, *Terezie ze Sternbergu – život šlechtičny v 19. století*, s. 78.

¹²⁰ Roku 1712 zemřel Jan Václav ze Šternberka, a tím vymřela po meči větev Holických ze Šternberka. Panství přešlo do rukou jeho dcery Anny Marie Amabilie a jejího manžela Jana Maxmiliána, hraběte z Goetzenu. Majetky zdědila jejich dcera Marie Barbora, která se provdala za Františka Antonína z Roggendorfu, který byl špatný hospodář a Český Šternberk musel nakonec prodat. Hrad koupil Michal, hrabě Čejka z Olbramovic. Na konci 18. století byl majitelem Ferdinand, svobodný pán Hirsch ze Sternfeldu, a přes jeho dceru Luisu, hraběnkou Somsichovou de Saard, se majitelem hradu stal její syn Adolf Somsich, který jej roku 1841 prodal Zdeňku Sternbergovi.

¹²¹ Starý zámek, původně tvrz ze 14. století, sloužil v této době již pouze potřebám velkostatku. Tzv. nový zámek nechal v první polovině 18. století zbudovat František Adam Trauttmannsdorf. P. KYSELOVÁ, *Osudy majetků Sternbergů ve 20. století*, s. 58 – 60.

¹²² Petr WEISS, *Specializované muzejní expozice na zámku Jemniště*. Diplomová práce Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, Brno 2006, s. 21.

¹²³ SOA Plzeň, Sběrka matrik západních Čech, Matrika narozených farnosti Stupno 1844 – 1855, sign. Stupno 05, fol. 180 – 181.

Filipovi sourozenci: Zdeňka Karolína (1846 – 1915), Kunhuta (1847 – 1916), Alois (1850 – 1907), Karolína (1856 – 1930).

velice nadaný nejen na jazyky (vedle němčiny a češtiny to byla francouzština, italština, angličtina, a na gymnáziu složil zkoušky z latiny a řečtiny), ale i zručným malířem.¹²⁴ Později vytvářel kresby i na objednávku mladých komtes a starších šlechticů. Jednu takovou knihu s dvanácti kresbami zhotovil pro Marii Kinskou, roz. princeznu Liechtensteinovou (1835 – 1905), kde převažují hlavně výjevy z Velké pardubické Steeplechase.¹²⁵ Právě koně byli Filipovými nejoblíbenějšími zvířaty, a tudíž i nejčastějším motivem, který maloval.

Po matčině smrti zdědil Filip stejně jako jeho sourozenci rovným dílem akcie, ale také šperky. Zde je mimo jiné zmíněn náhrdelník z šesti šňůr perel.¹²⁶ Tereziino přání, aby nejcennější šperky, které odkázala synům, zůstaly v rodině, se splnilo. Právě onen perlový náhrdelník daroval později Filip své manželce Karolíně.¹²⁷

Zásnuby Filipa Sternberga s o jedenáct let mladší Karolínou Thurn-Valsassina-Como-Vercelli se uskutečnily přibližně v druhé polovině února roku 1884.¹²⁸ Délka zasnoubení se obvykle pohybovala kolem dvou měsíců, ale mohla trvat od tří týdnů až po několik měsíců. Během této doby se určilo datum svatby a výše věna. Také bylo nutné vykonat ve farních obvodech, pod které snoubenci spadali, trojí ohlášky. Těmi se dával ve známost úmysl snoubenců uzavřít sňatek, aby se zjistilo, zda neexistují nějaké překážky k jeho uzavření. Příslušní faráři je oznamovali během tří církevních svátků následujících po sobě.¹²⁹

V případě Karolíny a Filipa se poslední ohlášky uskutečnily v Bleiburgu a Postupicích 27. dubna, tedy druhou neděli po Velikonocích.¹³⁰ A ve čtvrtek 1. května roku 1884 v deset hodin dopoledne se konala svatba ve vídeňském Votivkirche za

---

¹²⁴ P. TOMSOVÁ, *Terezie ze Sternbergu – život šlechtičny v 19. století*, s. 56, 59. Řada Filipových obrazů je dodnes k vidění v prostorách hradu Český Šternberk.

¹²⁵ Jedná se o tištěné skici, které Filip vytvořil v rozmezí let 1874 – 1886, jedna z nich viz příloha č. 19. Moravský zemský archiv (dále MZA) v Brně, RA Lichtenštejnů, Moravský Krumlov 1572 – 1944, složka 1, inv. č. 554.

¹²⁶ SOA Praha, RA Šternberků, kart. 29, inv. č. 364 – Terezie ze Šternberka, roz. ze Stadion-Thannhausenu (1819 – 1873). Pozůstalost 1873, fol. 83.

¹²⁷ Roku 1892 se Karolína nechala namalovat i s náhrdelníkem. Autorem obrazu, který je součástí expozice na Českém Šternberku, je František Ženíšek. Viz příloha č. 8.

¹²⁸ Zprávu o zásnubách zveřejnil Wiener Salonblatt dne 24. února 1884. Viz Wiener Salonblatt 15, č. 9, 24. 2. 1884, s. 6.

¹²⁹ Milena LENDEROVÁ – Tomáš JIRÁNEK – Marie MACKOVÁ, *Z dějin české každodennosti. Život v 19. století*, Praha 2013, s. 147 – 148. Povinnost ohlásit úmysl uzavření sňatku byla zachována i po vzniku ČSR zákonem č. 320 z 22. května 1919, v případě civilního sňatku bylo vyvěšeno oznámení na úřední desce příslušného úřadu. Viz M. LENDEROVÁ (ed.), *Dějiny každodennosti „dlouhého“ 19. století*. 2. díl, s. 53.

¹³⁰ Vyplyvá tak z církevního oznámení, které je vloženo do matriční knihy u záznamu narození nejstaršího syna Zdeňka. SOA Praha, Sbírka matrik a průvodní listinný materiál, Matrika narozených farnosti Postupice 1870 – 1886, sign. Postupice 39, vložený papír u fol. 277.

značné účasti místní aristokracie. Nevěsta byla vedena svým bratrem Vincencem Thurnem a svým budoucím švagrem Aloisem Sternbergem. Jako družičky figurovaly na svatbě svobodné sestry obou snoubenců, Karolína Sternbergová (1856 – 1930) a Marie Gabriela Thurn-Valsassina (1862 – 1938). Nevěsta měla hned několik svědků – hrabě Pálffy, hrabě Bray-Steinburg a dva příslušníci z rodu Thurnů. Ze strany ženicha svědčili jeho švagři Karel Bedřich Schönborn (1840 – 1908) a František Eugen Lobkowicz (1839 – 1898). Podle časopisu *Wiener Salonblatt* trval obřad hodinu a u tohoto slavnostního aktu byli přítomni příslušníci nejvýznamnějších rodů v monarchii jako Auersperg, Croÿ či Windischgrätz. Ihned po svatbě odjeli novomanželé do Čech, kde se Karolíniným novým domovem stal zámek Jemniště.¹³¹

Již následující rok, dne 22. října 1885, přivedla Karolína na tomto zámku na svět své první dítě. Syn dostal rodové jméno Sternbergů Zdeněk (Zdenko) a za kmotra mu šel jeho stejnojmenný děd Zdeněk. Druhým kmotrem se stala Filipova sestra Kunhuta Lobkowiczová (1847 – 1916).¹³² Další dítě, opět syn, se narodilo 10. prosince 1888 v Praze a tentokrát jej pojmenovali Jiří po dědovi z matčiny strany.¹³³ Pokřtěn byl o den později v kostele sv. Mikuláše na Malé Straně jako Georg (Jiří) Douglas Adalbert Damasus a jeho kmotry se stali Jan Douglas Thurn-Valsassina (1835 – 1904), strýc jeho matky Karolíny, a Vojtěch (Adalbert) Schönborn (1854 – 1924).¹³⁴

První dceru porodila hraběnka Sternbergová 7. září roku 1890. Pojmenovali ji na počest její babičky Marie Gabriela. Její kmotrou se tedy nemohl stát nikdo jiný než teta Marie Gabriela O'Donnell, která však v době narození pobývala pravděpodobně v zahraničí a při křtu musela být zastoupena.¹³⁵ Poslední člen rodiny přišel na svět až o dvanáct let později, dne 6. ledna 1902. Novorozeně pojmenovali po druhé babičce, Terezie, ale v rodině ji vždy oslovovali přezdívkou Sita.¹³⁶

Karolína se starala nejen o výchovu svých dětí, ale také o urozenou domácnost. Bývalo zvykem, že se žena, zvláště při pobytu na venkově, zajímala o hospodářství či

---

¹³¹ Wiener Salonblatt 15, č. 19, 4. 5. 1884, s. 5.

¹³² SOA Praha, Matrika narozených farnosti Postupice 1870 – 1886, sign. Postupice 39, fol. 277.

¹³³ Archiv hlavního města Prahy, Matrika narozených farnosti sv. Mikuláše na Malé Straně 1881 – 1888, sign. MIK N26, fol. 360. Jiří Douglas se narodil v Schönbornském paláci na Malé Straně, který je od roku 1925 sídlem Velvyslanectví USA.

¹³⁴ Vojtěch Schönborn (1854 – 1924) byl mladším bratrem Karla Bedřicha Schönborna, Filipova švagra. Vojtěch se angažoval v politice (byl např. poslancem říšské rady či českého zemského sněmu za konzervativní velkostatek) a také byl horlivý katolík, který stál u zrodu Národní strany katolické v Království českém (1897). Viz Michal PEHR a kol. (edd.), *Cestami křesťanské politiky*. Biografický slovník k dějinám křesťanských stran v českých zemích, Praha 2007, s. 232 – 233.

¹³⁵ SOA Praha, Sbírka matrik a průvodní listinný materiál, Matrika narozených farnosti Postupice 1886 – 1907, sign. Postupice 41, fol. 53.

¹³⁶ AT Österreich, Wien Stadt, Pfarre Landstrasse – St. Rochus, Taufbuch 1902, sign. 01-74, fol. 1.

průběh polních prací. Byla to právě paní domu, kdo rozhodoval, kdy začne topná sezóna nebo jaké potřebné věci (např. svíčky) je nutné koupit.¹³⁷ Co se týče výchovy dětí, na předním místě stál vždy nejstarší syn, kterému se dostalo těch nejlepších učitelů. Ale v případě rodiny Sternbergů došlo 22. prosince 1899 k velké tragédii. Nejstarší, tehdy čtrnáctiletý, Zdeněk zemřel na kloubový revmatismus. Pohřeb se konal během vánočních svátků 26. prosince.¹³⁸ Karolína zažila další nečekanou smrt blízkého člověka, která byla o to těžší, že šlo o vlastního syna. Možná o to víc se zaměřila na výchovu mladšího Jiřího Douglase. Během zimních měsíců, kdy rodina pobývala ve vídeňském paláci na Ungarngasse číslo 43, byl Jiřího učitelem baron Emmerich Mattencloit, který byl rovněž vychovatelem budoucího císaře Karla I. (1887 – 1922). Stávalo se, že oba chlapci byli občas vyučováni společně v Schönbrunn.¹³⁹ Vedle mnoha předmětů, jako byla historie či přírodní vědy, se velký důraz kladl na výuku jazyků. Jiří Douglas musel zvládnout nejen němčinu a češtinu, ale také francouzštinu a angličtinu. Právě s matkou Karolínou a se svými sestrami mluvil výlučně francouzsky.¹⁴⁰

Pro Karolínu byla velice důležitá její rodina, zvláště sourozenci, kteří ji po jejím sňatku v Čechách navštěvovali. Mladšímu bratrovi Vincencovi se na západě Čech velice zalíbilo a dne 23. března 1890 koupil panství Valeč a Skytaly od rodiny Korbů z Weidenheimu.¹⁴¹ S naprostou jistotou nelze říci, co ho k této koupi vedlo, ale možná chtěl být na blízku své sestře Karolíně. Zámek Valeč se totiž nachází přibližně 60 kilometrů od panství Radnice, které patřilo Sternbergům. A možná to byla právě Karolína, která bratra upozornila na možnost koupě tohoto sídla.

Všichni tři sourozenci Vincenc, Karolína i Marie Gabriela neměli po tragické smrti jejich matky lehké dětství. Relativně brzo je opustil i otec. Obě události sourozence velice sblížily, a proto se nelze divit, že si chtěli být i později na blízku. Nejstarší ze sourozenců Marie Gabriela se vdala roku 1886 za příslušníka významné

---

¹³⁷ Milena LENDEROVÁ, *Svět Pauliny ze Schwarzenberku*, in: Jihočeský sborník historický 72, 2003, s. 213 – 214.

¹³⁸ SOA Praha, Sběrka matrik a průvodní listinný materiál, Matrika zemřelých farností Postupice 1879 – 1920, sign. Postupice 42, fol. 150.

¹³⁹ J. ZEMANOVÁ, *Jiří Douglas Sternberg (1888 – 1965)*, s. 17.

¹⁴⁰ Rozhovor se Zdeňkem Sternbergem ze dne 9. července 2013 na hradě Český Šternberk. Viz příloha č. 3.

¹⁴¹ Květoslava HAUBERTOVÁ, *Velkostatek Valeč 1719 – 1946*. Inventář, Žlutice 1993, s. 2.

irské šlechtické rodiny O'Donnell.¹⁴² Ale i přesto se často objevovala na Českém Šternberku.¹⁴³

Svůj volný čas naplňovala Karolína korespondencí s dalšími příbuznými a přáteli. Dopisovala si například s rodinou Windischgrätzů, Harrachů nebo Mensdorffů-Pouilly.¹⁴⁴

Nejvíce informací nám poskytnou dochované dopisy, které psala hraběti Ottovi Harrachovi (1863 – 1935) v první čtvrtině 20. století.¹⁴⁵ Jak se zdá, netrávila Karolína letní měsíce pouze v českých zemích, ale jezdila i do velmi vzdáleného Norderney na severu dnešního Německa. Na tomto ostrově ležícím u pobřeží Dolního Saska byly na konci 18. století vybudovány mořské lázně a v průběhu 19. století sem jezdily významné osobnosti, zvláště z Německa.¹⁴⁶ Karolína zde trávila pravidelně každý rok: „...*es war noch nicht so Kalt wie in früheren Jahren.*“¹⁴⁷ V Čechách mimo Jemniště pobývala např. u švagrové Kunhuty Lobkowiczové na zámku v Křimicích a často byla zvána k Harrachům na Hrádek u Nechanic.¹⁴⁸

Karolínina společenská prestiž začala ke konci monarchie stoupat. Během manželství s hrabětem Sternbergem jí byla udělena hodnost palácové dámy, která jí otevřela cestu ke dvoru.¹⁴⁹ Navíc její příbuznou byla Rosa Karolína kněžna Croÿ (1836

---

¹⁴² Jméno O'Donnell je spjato s irskými dějinami již od 13. století. Viz Edward MACLYSAGHT, heslo *O'Donnell*, in: Encyclopaedia Britannica, vol. 16, Chicago 1965, s. 865 – 866, zde s. 865.

¹⁴³ Soukromý archiv rodiny Sternbergů, Návštěvní kniha hradu Český Šternberk, nestránkováno.

¹⁴⁴ Dopisy, jejichž pisatelem byla Karolína Sternbergová, se dochovaly pouze torzovitě, jak již bylo naznačeno v úvodu.

¹⁴⁵ Dochovalo se celkem 7 dopisů, které jsou adresovány Ottovi Harrachovi a podepsány Karolínou Sternbergovou. Jeden z nich (z roku 1910) byl archiváři z Österreichisches Staatsarchiv označen jako dopis od Karolíny Sternbergové (1856 – 1930), mladší Filipovy sestry. Je však pravděpodobné, že Karolína-sestra je autorkou i dalších dopisů, neboť některé z nich byly odeslány z její vídeňské adresy v ulici Seilerstätte. O této adrese jako jejím bydlišti se zmiňuje např. Wiener Salonblatt 44, č. 2, 11. 1. 1913, s. 7. Obě dámy však měly velice podobné písmo a určit, které dopisy napsala Karolína-manželka, by vyžadovalo odborný grafologický rozbor. Viz AT-OeStA/AVA, Familienarchive Harrach, 907.22 Sternberg, Caroline Gräfin geborene Thurn-Valsassina, Korrespondenz mit Otto Johann (1901 – 1908); Tamtéž, 867.26 Sternberg, Caroline Gräfin, geborene Gräfin Thurn-Valsassina, Korrespondenz mit Otto Johann (1914); Tamtéž, 867.27 Sternberg, Caroline Gräfin, Korrespondenz mit Otto Johann (1910).

Podobný problém je i s korespondencí dochovanou v RA Šternberků. S jistotou lze říci, že Karolína-manželka napsala 7 dopisů. Viz SOA Praha, RA Šternberků, kart. 29, inv. č. 365 – Zdeňka Schönbornová, roz. ze Šternberka (1846 – 1915), Osobní korespondence 1872 – 1904, fol. 28 – 29, 67 – 68, 88 – 89; Tamtéž, kart. 30, inv. č. 366 – Kunhuta z Lobkovic, roz. ze Šternberka (1847 – 1916). Osobní korespondence 1871 – 1906, fol. 72, 157, 238 – 239, 265.

¹⁴⁶ První lázeňská budova byla postavena roku 1798. *Verzeichnis der Hotels, Pensionate und Privatwohnungen sowie Führer des Königliche Nordseebades Norderney*, Norderney 1911, s. 1.

¹⁴⁷ „*Ještě nebyla taková zima, jako v minulých letech.*“ (překlad L. N.) Viz AT-OeStA/AVA, Familienarchive Harrach, 907.22 Sternberg, Caroline Gräfin geborene Thurn-Valsassina, Korrespondenz mit Otto Johann (1901 – 1908). Dopis ze dne 22. června 1908.

¹⁴⁸ Tamtéž. Dopis ze dne 26. srpna 1904.

¹⁴⁹ Vzhledem ke svému starobylému původu mohla mít Karolína přístup ke dvoru již před získáním titulu. K získání titulu palácové dámy nemusely ženy prokazovat starobylé šlechtictví, ale přísná hierarchizace

– 1918), která na počátku 20. století vedla ve Vídni významný salon.¹⁵⁰ Salon představoval „volnou formu společenského styku bez pevného účelu, formu, jejímž ohniskem je žena“.¹⁵¹ Pravidelní hosté mohli v tzv. salonní den přijít bez ohlášení, ale na čaj se musel termín dohodnout předem.¹⁵² Jeden z velice významných evropských salonů vedla v druhé polovině 19. století v Paříži kněžna Paulina Metternichová (1836 – 1921). Jejím stálým hostem býval např. Alexander Dumas.¹⁵³ Dlouholetou přítelkyní Pauliny byla stejně stará Rosa Karolína kněžna Croÿ, která pomáhala navazovat společenské styky i své příbuzné Karolíně Sternbergové.¹⁵⁴

Před rozpadem Rakouska-Uherska vedla hraběnka Sternbergová opravdu rušný život, který se odvíjel podle pravidel šlechtického roku. Ten měl jasně stanovená pravidla. Oslavy Nového roku probíhaly ve Vídni, kde docházelo k novoročnímu setkání s císařským dvorem. Tím také začala plesová sezóna, která končila o masopustním úterý. Prostředí tanečních sálů vystřídal Prátr a dostihová závodiště. Léto trávili na svých venkovských sídlech. Podzim byl loveckou sezónou, které se účastnily i dámy, buď v rolích naháněček, kdy plašily drobnou zvěř, nebo se samy chopily zbraní. Vánoce byly rodinným svátkem.¹⁵⁵

V případě hraběnky Sternbergové může jako příklad sloužit rok 1913. V lednu se Karolína zúčastnila hned několika plesů. Dne 22. ledna to byl tzv. *Frauenheimball*, který organizovala hraběnka Karolína Bellegardová.¹⁵⁶ O týden později přišla na ples, který pořádal arcivévoda Leopold Salvátor.¹⁵⁷ Mezitím byli s Filipem pozváni na svatbu Josefa Viléma hraběte Pálffy-Daun z Erdödu, knížete von Thiano, s hraběnkou Marií (May) Esterhazyovou.¹⁵⁸ Sami manželé Sternbergovi pořádali dne 25. ledna 1913 ve svém paláci na Ungarngasse malý ples pro svou dceru Marii Gabrielu (přezdívanou Ella), kde se tančilo již od tří hodin a pozváni byli příslušníci mnoha rodin jako

---

dávala dominantní postavení členkám starých šlechtických rodů. Titul byl udělen jen vdaným ženám nebo vdovám. Viz J. Županič, *Nová šlechta Rakouského císařství*, s. 31.

¹⁵⁰ Rosa byla jedinou dcerou Jaroslava Sternberga (1809 – 1874), a tudíž sestřenice Filipa Sternberga. Rosa se dvakrát vdala. Poprvé roku 1859 za Karla Ludvíka knížete Hohenlohe-Bartenstein (1837 – 1877) a podruhé roku 1881 za Leopolda prince von Croÿ (1827 – 1894).

¹⁵¹ Verena von der HEYDEN-RYNSCH, *Evropské salony*. Vrcholy zaniklé ženské kultury, Jinočany 2004, s. 9.

¹⁵² M. WINKELHOFER, *Adel verpflichtet*, s. 163.

¹⁵³ V. von der HEYDEN-RYNSCH, *Evropské salony*, s. 139.

¹⁵⁴ Pavel POKORNÝ, *Kněžna, která zastínila císařovnu*. Paulina Metternich-Sándorová (1836 – 1921), Dějiny a současnost 4, 2010, s. 22 – 25, zde s. 25.

¹⁵⁵ M. WINKELHOFER, *Adel verpflichtet*, s. 180 – 196.

¹⁵⁶ Wiener Salonblatt 44, č. 3, 18. 1. 1913, s. 5

¹⁵⁷ Wiener Salonblatt 44, č. 4, 25. 1. 1913, s. 11.

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 12.

Auersperg, Dietrichstein, Mensdorff-Pouilly či Clam-Gallas.¹⁵⁹ V únoru večeřeli Karolína s Filipem společně s dalšími aristokraty u italského velvyslance Giuseppe Avarna di Gualtieri.¹⁶⁰ Na počátku dubna byli přijati na audienci, kterou pořádal arcivévoda Karel se svojí manželkou arcivévodkyní Zitou na jejich zámku Hetzendorf.¹⁶¹ V polovině dubna se účastnili večeře, na kterou je pozval španělský velvyslanec Marques de Herrera.¹⁶² A nejspíše někdy v průběhu května se přestěhovali do Čech na zámek Jemniště, kde trávili letní a podzimní měsíce, kdy se pořádaly hony. S příchodem zimy se opět nastěhovali do svého vídeňského paláce na Ungarngasse číslo 43.¹⁶³ Ani následující plesovou sezónu se hraběnka Sternbergová rozhodně nenudila. Velkou událostí v lednu roku 1914 byla první recepce, kterou americký velvyslanec a jeho manželka zahajovali společenskou sezónu.¹⁶⁴

Pokud se Filip neúčastnil společenských akcí v doprovodu Karolíny, trávil čas ve vídeňském Jockey Clubu, kde byly hlavním tématem dostihy.¹⁶⁵

V prvních letech 20. století, kdy si aristokraté ve Vídni užívali společenských radovánek, zahraniční politika rakousko-uherské monarchie směřovala svou pozornost na Balkánský poloostrov. Roku 1908 došlo k anektování Bosny a Hercegoviny. Kvůli neustálým nepokojům zde bylo potřeba čas od času provést bojové cvičení. Návštěva toho posledního se stala osudnou následníkovi trůnu Františku Ferdinandovi d' Este a jeho manželce Žofii z Hohenbergu, roz. hraběnce Chotkové. O měsíc později byl pod touto záminkou rozpoután první válečný konflikt světového rázu. Smrt následníka a jeho manželky byla pro všechny velké překvapení. Tato zpráva zasáhla i rodinu Sternbergových a, jak se zdá, Karolína dne 28. června 1914 přišla o velice dobrou přítelkyni.¹⁶⁶

---

¹⁵⁹ Wiener Salonblatt 44, č. 5, 1. 2. 1913, s. 13.

¹⁶⁰ Wiener Salonblatt 44, č. 8, 22. 2. 1913, s. 10.

¹⁶¹ Wiener Salonblatt 44, č. 14, 5. 4. 1913, s. 15.

¹⁶² Wiener Salonblatt 44, č. 16, 19. 4. 1913, s. 12.

¹⁶³ Palác vlastnili Sternbergové od roku 1870, kdy jej koupil Zdeněk Sternberg. Viz Georg CLAM MARTINIC, *Österreichisches Burgenlexikon*. Burgen und Ruinen, Ansitze, Schlösser und Palais, Linz 1992, s. 479.

¹⁶⁴ Wiener Salonblatt 45, č. 4, 24. 1. 1914, s. 9 – 10.

¹⁶⁵ Dokládá to Filipova korespondence s Ottou Harrachem. Některé dopisní papíry jsou označeny logem Jockey Clubu. AT-OeStA/AVA, Familienarchive Harrach, 907.21 Sternberg, Philipp Graf, Korrespondenz mit Otto Johann (1900 – 1907). Tzv. Jockey-Club bylo uzavřené aristokratické společenství zajmající se o dostihy. Tyto kluby vznikaly po celé Evropě – v Paříži, Londýně, Vídni, Berlíně a jinde.

¹⁶⁶ Z rozhovoru s Marií Kopečkovou vyplynulo, že její babička se s Žofií velice přátelila, čemuž by napomáhala i malá vzdálenost obou panství. Jemniště je od konopišťského zámku vzdáleno asi 12 km. Viz rozhovor s manželou Kopečkovými v Praze ze dne 30. ledna 2014, příloha č. 6. Bohužel se nezachovala žádná korespondence, která by jejich přátelství mohla potvrdit. Filip se svým synem Jiřím

Během 1. světové války se Karolína jistě strachovala o svého jediného syna Jiřího Douglase, který bojoval u jednoho z jezdeckých pluků na východní frontě. V oblasti Haliče zůstal až do března roku 1918, kdy byl uzavřen tzv. brestlitevský mír – separátní smlouva mezi Ruskem a Ústředními mocnostmi.

Změna politického zřízení, tedy vznik Československé republiky, byla pro Sternbergy, kteří si byli blízcí s nyní již bývalou císařskou rodinou, jistě velké zklamání stejně jako pro většinu šlechty. Pro Karolínu, která si vydobyla určité postavení, byla změna velmi těžká i kvůli jejím chatrným znalostem češtiny. *„My jsme z toho měli vždycky srandu, když říkala něco českého,“* vzpomíná její vnuk Zdeněk Sternberg.¹⁶⁷

Po válce žila Karolína v dosti podobném stylu jen již méně okázale, protože nová republika s sebou přinesla i nové zákony. Již pár dní po samotném vyhlášení republiky, dne 28. října, zakázalo revoluční Národní shromáždění používání šlechtických titulů a výsad. O dva roky později byly stanoveny i tresty za používání šlechtických titulů. Šlo o pobyt ve vězení od jednoho do 14 dnů nebo pokutu od 50 do 15 000 korun. *„Pokud se mi podařilo zjistit, až dosud nebyl nikdo za tento přestupek uvězněn; mnozí šlechtici používali i nadále svých dosavadních navštívenek, na nichž titul prostě přeškrtili.“*¹⁶⁸ Mnohem horší dopad však měla pozemková reforma, která byla zahájena zákonem z dubna 1919 č. 215/1919 Sb. z. a n., o zabrání velkého pozemkového majetku. *„Bylo stanoveno, že dojde k ‚záboru‘ pozemkového majetku náležejícího jediné osobě nebo týmž spoluvlastníkům s rozsahem větším než 150 ha zemědělské nebo 250 ha veškeré půdy. Přitom pod pojmem ‚zemědělské půdy‘ se rozuměly role/pole, louky, zahrady, vinice a chmelnice a ‚půdy veškeré‘ představují především lesy, rybníky a pastviny.“*¹⁶⁹

Sternbergové vlastnili v této době tři velkostatky. Filip byl majitelem Jemniště. Jeho syn Jiří Douglas zdědil dva velkostatky Radnice a Český Šternberk po svém strýci

---

Douglasem se v červenci zúčastnili pohřbu následníka trůnu a jeho manželky. J. ZEMANOVÁ, *Jiří Douglas Sternberg (1888 – 1965)*, s. 27 – 29.

¹⁶⁷ Rozhovor se Zdeňkem Sternbergem ze dne 9. července 2013 na hradě Český Šternberk. Viz příloha č. 3.

¹⁶⁸ E. GLASSHEIM, *Urození nacionalisté*, s. 64 – 65.

¹⁶⁹ Kristýna KAUCKÁ, *Pozemková reforma na velkostatku Křivoklát*. Diplomová práce Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, Praha 2013, s. 19 – 20. Zrušení šlechtický titulů samo o sobě byla jen formální záležitost. Omezit (hlavně politickou) moc aristokracie mohla jen pozemková reforma a s tím související zrušení fideikomisu. Viz např. Z. KÁRNÍK, *České země v éře první republiky (1918 – 1938)*. 1. díl, s. 489.

Aloisovi, který roku 1907 zemřel bezdětný. Celkem tedy vlastnili 8 634, 62 hektarů veškeré půdy, po ukončení hlavní fáze záboru, jim zůstalo 4 890, 50 hektarů.¹⁷⁰

Filip a jeho syn Jiří museli nyní vyřešit záležitosti kolem půdy. Starý hrabě Sternberg se tohoto úkolu nemohl zhostit naplno. V dubnu roku 1923 trpěl Filip zánětem močového měchýře a jeho zdravotní stav se zlepšoval jen velice pomalu.¹⁷¹ Jenže následující rok se objevily větší zdravotní komplikace. Filipovi se udělalo natolik nevolno, že nemohl vstát z postele.¹⁷² Během několika málo dnů se jeho zdravotní stav ještě zhoršil.¹⁷³ Dne 18. července 1924 Filip Sternberg své nemoci – jednalo se o rakovinu močového měchýře – podlehl a byl pochován v rodinné hrobce na Jemništi.

3.1.4 Vdova

Ovdovělá Karolína nezůstala sama, protože obě její dcery byly stále svobodné.¹⁷⁴ Až roku 1927 se mladší Sita provdala za Františka Josefa Mensdorff-Pouilly (1897 – 1991) přezdívaného Franzi, který byl synem Alfonse Vladimíra (1864 – 1935) a jeho manželky Idy, rozené hraběnky Paarové (1867 – 1945).¹⁷⁵ Novomanželé se ujali správy panství Jemniště, které zdědila Sita po otci společně se sestrou Marií Gabrielou.¹⁷⁶

---

¹⁷⁰ Jemniště: pozemkové reformě bylo podrobena 2 790,12 ha veškeré půdy (z toho zemědělské 1 385 ha). Propuštěno 1 339 ha veškeré půdy (z toho 292 ha zemědělské). Radnice: pozemkové reformě podrobena 2 741,50 ha veškeré půdy (z toho zemědělské 1 059 ha). Ze záboru bylo propuštěno 1 904,50 ha (z toho zemědělské 307 ha). Český Šternberk: reformě podrobena 3 103 ha veškeré půdy (z toho 1 219 ha zemědělské). Ze záboru bylo propuštěno 1 647 ha veškeré (z toho 225 ha zemědělské). Jak je na první pohled patrné, je to více než povoloval zákon (max. 500 ha), což je předmětem dalšího výzkumu. Jan VOŽENÍLEK, *Předběžné výsledky československé pozemkové reformy*, Praha 1930, s. 70 – 71, 436 – 438, 600 – 602.

¹⁷¹ SOA Zámorsk, RA Mensdorff-Pouilly, kart. 19, inv. č. 326. Dopisy Kunhuty Sternbergové, roz. Mensdorff-Pouilly matce Anně Mensdorff-Pouilly, roz. Westphalen zu Fürstenberg. Dopis ze dne 21. dubna 1923, fol. 261. Mírné zlepšení jeho zdravotní stavu nastalo v první polovině května. Tamtéž. Dopis ze dne 10. května 1923, fol. 264.

¹⁷² Tamtéž, dopis ze dne 5. července 1924, fol. 293.

¹⁷³ Kunhuta píše své matce, že její tchán přichází každý den o hodně krve. Tamtéž. Dopis ze dne 11. července 1924, fol. 294.

¹⁷⁴ Marie Gabriela byla ke konci svého života vážně nemocná a několik dní před svou smrtí si vzala šoféra Malimánka z Jemniště. Po její smrti se stal Malimánek dědicem poloviny zámku. Celá záležitost se dostala k soudu a Jiří Douglas musel nakonec Malimánka vyplatit. Viz doplňující rozhovor s manželou Sternbergovými ze dne 29. března 2014, příloha č. 4. O celé záležitosti se zmínila v jeden z dopisů Kunhuta Sternbergová, kde píše, že 5. června proběhne v Benešově soud. K soudu se má dostavit, Jiří, Sita a jejich advokát a na straně druhé stojí jakýsi chlap (*Kerl*), kde do závorky připsala dědic (*Erbe*). SOA Zámorsk, RA Mensdorff-Pouilly, kart. 19, inv. č. 326. Dopisy Kunhuty Sternbergové, roz. Mensdorff-Pouilly matce Anně Mensdorff-Pouilly, roz. Westphalen zu Fürstenberg. Dopis ze dne 30. května (rok chybí), fol. 69.

¹⁷⁵ V. POUZAR, *Almanach českých šlechtických rodů*, s. 307, 310.

¹⁷⁶ Rudolf LUSTIG – František SVĚTNIČKA, *Schematismus velkostatků v Čechách*, Praha 1933, s. 652 – 653.

Karolína se během dvacátých let stala několikanásobnou babičkou, a tak se naplno začala věnovat vnoučatům. Na letní prázdniny, které trávili na Březině, objednala mladou anglickou dívku, která měla děti naučit anglicky. Nakonec se dívka naučila německy a česky, zatímco děti neuměly anglicky téměř nic. „*Ono pro ni to bylo taky těžký. To jsme tam byli my, pak tam byli ještě Czernínovi, Merveldtovi, tak nás tam byla celá banda. A co ona chudinka sama.*“¹⁷⁷ Podle svých vnoučat byla Karolína Sternbergová velice kultivovaná vzdělaná dáma, přesná, zásadová, přísná v dobrém slova smyslu, která si potrpěla na užívání správné gramatiky a výslovnosti. Děti si jí velice vážily. Rovněž se zajímala o politiku, kterou rozebírala se svým synem Jiřím. Vnoučata si velice cenila jejích dáreků k Vánocům, jako byly např. flobertka, tenisová raketa či speciálně upravená šňůra perel.¹⁷⁸ Karolína měla i své vlastní koníčky – sbírala porcelán a stříbrné miniatury.

Jako v dřívějších letech navštěvovala i nyní hlavně svou rodinu. Velice často pobývala na Českém Šternberku k nelibosti snachy Kunhuty. Pravidelně každý rok na začátku léta jezdila i za svými bratry do rodného Bleiburgu. V červnu roku 1925 přijela podpořit nevlastního bratra Alexandra a jeho manželku Alici, roz. Kinskou (1886 – 1975), protože jim zemřela teprve tříletá dcera Alice (1922 – 1925).¹⁷⁹ O rok později zde byla i se synem Jiřím, jeho manželkou Kunhutou a dalšími členy rodu Sternbergů.¹⁸⁰ V červnu roku 1927 si celá rodina udělala výlet do Itálie, kde navštívili např. Benátky a během této cesty se zastavili i na korutanském sídle.¹⁸¹ Své pravidelné červnové návštěvy změnila roku 1928, když přijela již v březnu na oslavu 60. narozenin své sestřenice Františky Thurn-Valsassiny (1868 – 1954).¹⁸²

Po příchodu 2. světové války žila s dcerou Sitou a jejím manželem Franzim dále na Jemništi. Avšak poté, co odmítli přijmout říšskoněmecké státní občanství, byli „odměnění“ uvalením nucené německé správy.¹⁸³ Nakonec museli zámek opustit, protože Sita jej odmítla prodat Oskaru Danekovi von Esse. Tento nacistický prominent

¹⁷⁷ Rozhovor s Karolínou Wratislavovou ze dne 11. září 2013 v Dírné. Viz příloha č. 5.

¹⁷⁸ Informace z rozhovorů s Karolínou Wratislavovou a Zdeňkem Sternbergem. Viz příloha č. 3 a 5.

¹⁷⁹ SOA Zámorsk, RA Mensdorffů-Pouilly, kart. 19, inv. č. 326. Dopisy Kunhuty Sternbergové, roz. Mensdorff-Pouilly matce Anně Mensdorff-Pouilly, roz. Westphalen zu Fürstenberg. Dopis ze dne 8. června 1925, fol. 324 – 325.

¹⁸⁰ Tamtéž. Dopis ze dne 7. června 1926, fol. 336.

¹⁸¹ Tamtéž. Dopis ze dne 29. června 1927, fol. 350.

¹⁸² Tamtéž. Dopis ze dne 8. března 1928, fol. 357.

¹⁸³ U návštěvy příslušníků SS byl tehdy i Jiří Douglas Sternberg, který později vyprávěl svým dětem, jak razantně odmítla jejich babička tyto nezvané hosty. „*Když přišli na Jemniště SS z Benešova, ona se hrozně rozčílila, jak je možný, že tak inteligentní národ jako Němci podlehnou so einem Schweinehund wie Hitler, a tatínek říkal, mně tekl studený pot po zádech, to bylo strašný. Oni vstali a odešli a nestalo se nic.*“ Rozhovor s manželkou Kopečkovými ze dne 30. ledna 2014 v Praze. Viz příloha č. 6.

si Jemniště vybral jako náhradu za svůj zámek Tloskov u Neveklova, který byl zabrán jako cvičiště zbraní SS.¹⁸⁴ Dne 20. prosince 1943 celé panství připadlo oficiálně Danekovi, ale Karolína a manželé Mensdorffovi se již v červenci přestěhovali do fořtovny v Podlesí nedaleko Postupic.¹⁸⁵ Karolína Sternbergová zemřela dne 29. února roku 1944 na rakovinu tlustého střeva. Ještě ten den ráno ji navštívily její vnučky Anna a Karolína, které jí přivezly tulipány: „*Ona ležela na zádech a dívala se na to, ještě z toho měla strašnou radost.*“¹⁸⁶ Svého manžela Filipa přežila téměř o dvacet let, ale pochována byla vedle něj v rodinné hrobce na Jemništi.

3.2 Kunhuta Sternbergová

3.2.1 Rod Mensdorff-Pouilly

Kunhuta se narodila do velice zajímavé rodiny. Svůj původ odvozovala již od ardenského hraběte Auberta, vévody Dolního a Horního Lotrinska, který žil na konci 11. století. Jeho manželka Mathilde de Nevert dostala jméno Pouilly jako věno. Nikoliv ale od svého otce, jak by se dalo předpokládat, ale od své příbuzné Aldrady Lotrinské, paní Pouilly na Saoně. Ovšem historicky prvním doloženým předkem rodu Pouilly byl až Aubertin V., který žil na přelomu 14. a 15. století.¹⁸⁷ Rodina byla po staletí spjatá s územím mezi Lotrinskem a Champagní, kde se nachází i vesnice Pouilly-sur-Meuse. Během velké francouzské revoluce byl tehdejší baron Albert-Louis Pouilly (1731 – 1800) nucen emigrovat s celou rodinou, stejně jako mnoho dalších příslušníků šlechty v této neklidné době. Novým útočištěm se stalo jejich hrabství Roussy, ležící v Lucembursku, s vesnicemi Mondorf, Montfort, Elvange a Mensdorf.¹⁸⁸ Synové Alberta-Louise, Albert a Emanuel, vstoupili poté do služeb rakouské armády pod jménem Mensdorff, odvozeného od vesnice na jejich panství. A právě Emanuel byl pradědečkem Kunhuty Sternbergové.

Emanuel Mensdorff-Pouilly (1777 – 1852) byl v habsburských vojenských službách již od roku 1793 a jeho kariéra stoupala strmě vzhůru. „*Jeho vojenský postup*

---

¹⁸⁴ M. CHROMÝ, *Fortitudine et caritate*, s. 38.

¹⁸⁵ P. WEISS, *Specializované muzejní expozice na zámku Jemniště*, s. 22. Vystěhovat se museli během 14 dní a většina nábytku byla přestěhována na Český Šternberk, kde byl kvůli tomu speciálně vyklizen Rytířský sál. Viz SOA Zámorsk, RA Mensdorff-Pouilly, kart. 19, inv. č. 326. Dopisy Kunhuty Sternbergové, roz. Mensdorff-Pouilly matce Anně Mensdorff-Pouilly, roz. Westphalen zu Fürstenberg. Dopis nedatován, fol. 36.

¹⁸⁶ Rozhovor s Karolínou Wratislavovou ze dne 11. září 2013 v Dírné. Viz příloha č. 5.

¹⁸⁷ R. SLABÁKOVÁ, *Archivní pozůstalost rodu Mensdorff-Pouilly v Čechách a na Moravě*, s. 118.

¹⁸⁸ R. ŠVARČÍKOVÁ-SLABÁKOVÁ, *Rodinné strategie šlechty*, s. 53.

byl přímo příkladný: z pouhého kadeta v roce 1793 se stává v roce 1808 majorem, rok nato podplukovníkem, v roce 1813 plukovníkem, v roce 1815 je už generálmajorem. Kariéru ukončil v roce 1829 jako polní podmaršál a v roce 1845 byl povýšen na jednoho z dvaadvaceti generálů rakouské armády.¹⁸⁹ Navíc se Emanuel roku 1804 velice dobře oženil. Jeho oddanou partnerkou se stala Sophie Sachsen-Coburgská (1778 – 1835), která byla spřízněna s mnoha panovníky po celé Evropě.¹⁹⁰ První roky společného života trávili manželé spíš odděleně. Sophie s dětmi žila až do roku 1824 v rodném Coburgu a Emanuel za nimi dojížděl. Během této doby, v roce 1818, byl Emanuel povýšen na dědičného rakouského hraběte. Roku 1838 koupil v Čechách panství Nečtiny (Preitenstein) a o rok později mu tehdejší český král Ferdinand V. udělil i český, moravský a slezský inkolát.¹⁹¹ Emanuelovi a Sophii se narodilo šest synů, ale pouze čtyři se dožili dospělosti – Hugo Ferdinand (1806 – 1847), Alfons Friedrich (1810 – 1894), Alexander (1813 – 1871) a Arthur August (1817 – 1904).¹⁹² Rod pokračoval potomky Alfonse Friedricha a Alexandra.¹⁹³

Alfons Friedrich se sice narodil jako v pořadí druhý syn, ale nakonec se právě on stal dědicem. V době otcovi smrti, roku 1852, nebyl jeho starší bratr Hugo Ferdinand už několik let na světě. Emanuel ve své závěti z 24. září 1850 odkázal panství Nečtiny nejstaršímu žijícímu synovi, v tomto případě Alfonsovi. První manželkou Alfonse Friedricha se stala Terezie Rosa z Dietrichsteinu (1823 – 1856), která mu porodila čtyři děti – tři dcery a syna Arthura. Ten však zemřel ve věku nedožitých deseti let. Sňatkem s Terezií Rosou získal panství Boskovice, kde načas zastával funkci starosty. Jeho manželka však opustila tento svět velice brzy. Alfons Friedrich se podruhé oženil 31. května 1862. Zde můžeme sledovat snahu Alfonse Friedricha o zachování rodu. K druhému sňatku došlo pár měsíců poté, co zemřel jeho jediný syn Arthur.¹⁹⁴ Druhou

---

¹⁸⁹ R. ŠVAŘÍČKOVÁ-SLABÁKOVÁ, *Rodinné strategie šlechty*, s. 84.

¹⁹⁰ Sophiin bratr Leopold se stal prvním belgickým králem, sestra Julie si vzala ruského velkoknížete Konstantina Pavloviče, synovec Ferdinand byl titulárním portugalským králem. Nejčastěji je však zmiňováno, že Sophie byla tetou anglické královny Viktorie. Viz např. R. SLABÁKOVÁ, *Archivní pozůstalost rodu Mensdorff-Pouilly v Čechách a na Moravě*, s. 120.

¹⁹¹ Tamtéž, s. 119. Obec Nečtiny se nachází asi 35 kilometrů severně od Plzně.

¹⁹² V. POUZAR, *Almanach českých šlechtických rodů*, s. 306.

¹⁹³ Mladší z bratrů, Alexander, se oženil s Alexandrinou, dcerou knížete Josefa Dietrichsteina, jenž byl posledním mužským potomkem rodu. Alexander získal rodový velkostatek Mikulov, erb a knížecí titul. Jeho potomci byli členové rodu Mensdorff-Pouilly-Dietrichstein-Nikolsburg. Knížecí titul byl dědičný pouze pro prvorozeného syna. Rod vymřel roku 1964 jeho stejnojmenným vnukem Alexandrem. Š. GILAR, *Rodinný archiv Mensdorff-Pouilly-Chotělice 1827 – 1945*, s. IV.

¹⁹⁴ Arthur zemřel nejspíš v první čtvrtině roku 1862. R. Švaříčková-Slabáková uvádí datum 16. 3. 1862 viz R. ŠVAŘÍČKOVÁ-SLABÁKOVÁ, *Rodinné strategie šlechty*, příloha (rodokmeny). Zatímco Vladimír Pouzar se domnívá, že zemřel již o dva měsíce dříve, tedy 16. 1. 1862 viz V. POUZAR, *Almanach českých šlechtických rodů*, s. 307.

manželkou se stala Marie Terezie Lambergová (1833 – 1876). Marie Terezie přivedla na svět tři syny – Alfonse Vladimíra (1864 – 1935), Emanuela (1866 – 1948) a bohužel předčasně zemřelého Friedricha (1869 – 1872).¹⁹⁵ Potomci bratrů Alfonse Vladimíra a Emanuela založili dvě větve rodu – boskovickou a chotělickou.¹⁹⁶

Mladší Emanuel vstoupil stejně jako jeho předci do armády. Ve věku dvaceti tři let byl povýšen na poručíka a roku 1890 na nadporučíka. Svou aktivní vojenskou činnost ukončil ve funkci rytmistra roku 1904.

Roku 1892 se oženil s Annou, hraběnkou Westphalen zu Fürstenberg.¹⁹⁷ Hrabata Westphalen zu Fürstenberg můžeme zařadit ke staré vestfálské rodině, protože jejich kořeny sahají až do 13. století. V Čechách se natrvalo usadili roku 1830, kdy Annina prababička Elisabeth Westphalen zu Fürstenberg, roz. hraběnka Thun-Hohenstein (1783 – 1860) koupila severočeské panství Chlumecko u Chabařovic, které rodina vlastnila až do konce druhé světové války.¹⁹⁸

Jak bylo řečeno, Emanuel se narodil v pořadí jako druhý syn. Rodinné panství Boskovice připadlo tedy jeho staršímu bratrovci. Sídlem mladší linie rodiny Mensdorff-Pouilly se stal nakonec východočeský zámek Chotělice, který roku 1900 zdědila jeho manželka Anna od svého otce Friedricha Josefa hraběte Westphalen zu Fürstenberg.¹⁹⁹ Emanuel s Annou měli opravdu početnou rodinu – narodilo se jim celkem 11 dětí, všechny se dožily dospělosti a některé z nich i opravdu úctyhodného věku. Životní osudy několika těchto dětí byly spojeny i se šternberským panstvím, ať už zde byly zaměstnány nebo se Český Šternberk pro ně stal jakýmsi útočištěm. V životě Kunhuty Sternbergové, které je věnována tato kapitola, hráli její sourozenci významnou roli. Pro lepší orientaci a vzhledem k jejich počtu jsou na následujících řádcích načrtnuty jejich životní příběhy.

---

¹⁹⁵ Trochu zavádějícím dojmem působí heslo Mensdorff-Pouilly Petra Maška, kde se vůbec nezmiňuje o druhé manželce Alfonse Friedricha, Marii Terezii Lambergové. Čtenář může nabýt dojmu, že mužští potomci pocházeli z prvního sňatku s Terezií Rosou z Dietrichsteinu. P. MAŠEK, *Modrá krev*, s. 204.

¹⁹⁶ Osudy členů boskovické větve (tedy potomků Alfonse Vladimíra) ponechává tato práce stranou, až na jedinou výjimku, kterou tvoří František Mensdorff-Pouilly, zvaný „Franci“, o kterém již byla řeč.

¹⁹⁷ Š. GILAR, *Rodinný archiv Mensdorff-Pouilly-Chotělice 1827 – 1945*, s. IV.

¹⁹⁸ P. MAŠEK, *Modrá krev*, s. 299; Vladimír POUZAR, *Almanach českých šlechtických rodů*, Martin 2008, s. 459.

¹⁹⁹ Friedrich Josef Westphalen zu Fürstenberg vlastnil doly na severu Čech, ale zalekl se jedné havířské stávkou a doly prodal. Za utržené peníze měl každé ze svých dcer koupit statek. Viz rozhovor se Zdeňkem Sternbergem ze dne 9. července 2013 na hradě Český Šternberk, příloha č. 3. Friedrich Josef měl tři dcery Kunhutu, Annu a Marii Sophii. Na počátku 20. století však majitelkami velkostatků byly pouze nejstarší Kunhuta (Lužice u Mostu, Libouš) a Anna (Chotělice). Viz Ignaz TITTEL, *Schematismus und Statistik des Grossgrundbesitzes und grösserer Rustikalgüter im Königreiche Böhmen*, Prag 1906, s. 227, 370 – 371.

První potomkem byla Marie Rosina (1894 – 1987), přezdívaná Goga, která se dostala až do nejvyšších kruhů habsburské monarchie. Konec tohoto státního útvaru se však velice rychle blížil. Po válce putovala jako dvorní dáma sesazené císařovny Zity s rodinou do exilu na Madeiru a byla přítomna i posledním minutám života někdejšího rakouského císaře Karla I.²⁰⁰ Zitu s dětmi neopustila ani po této těžké ztrátě a přesídlila s nimi do Španělska. Zita Habsburská stále žila v představě, že dojde k obnovení monarchie, a proto kladla velký důraz na výchovu svých dětí, zvláště nejstaršího Otty, který podle ní měl být budoucím císařem. Marie Rosina „*vzpomínala na zápas Ottovy dětské mysli s povinností, na to, jak perfektně zvládal malý arcivévoda svou dvojroli. Jednou měl přivítat důležitého hosta. Až ke dveřím místnosti, v níž se konala audience, dělal pejška – lezl po čtyřech a štěkal. Jakmile vstoupil do pokoje, byl z něj vážný, rozumný malý muž. Sotva vyšel z místnosti, byl zase pejsek.*“²⁰¹ Poté, co opustila bývalou císařskou rodinu, se roku 1927 provdala za Ferdinanda Pereiru-Arnsteina.²⁰² Jejich společný život v Německu však skončil brzy. Ferdinand zemřel po banální operaci slepého stěva dne 11. června 1934.²⁰³ Marie Rosina žila poté s dětmi v Brně, které musela po skončení druhé světové války opustit, a tak se přestěhovala do Vídně. Zemřela roku 1987 ve věku devadesáti tří let.

Druhorozenou dcerou byla Sophie (1895 – 1983) neboli Potschy, která se svým manželem Bernhardem von Merveldt (1890 – 1964) musela taktéž v roce 1945 opustit Československou republiku. Usadili se v Linci.

Prvním potomkem mužského pohlaví byl Friedrich (1896 – 1997). Osudy nejstaršího syna manželů Mensdorffových by nejspíš vydaly na samostatnou monografii, ale na tomto místě postačí jen krátké shrnutí. Friedrich navštěvoval jako privatista nejprve c. k. akademické gymnázium v Praze na Starém Městě a od školního roku 1910/1911 novobydžovské gymnázium.²⁰⁴ Mladý Mensdorff následně narukoval společně se svým otcem do armády. Zúčastnil se bojů na východní frontě, kde se vypracoval až do hodnosti nadporučíka.²⁰⁵ Ve dvacátých letech byl správcem schönbornovského statku Oberstadion, a tak se nelze divit, že si dne 17. srpna 1930 vzal

---

²⁰⁰ Tamara GRIESSER-PEČAROVÁ, *Zita poslední císařovna*, Praha 1994, s. 196.

²⁰¹ Tamtéž, s. 202. Vzpomínky jsou z rozhovoru autorky s hraběnkou Mensdorff-Pereirovou ze srpna roku 1984.

²⁰² V. POUZAR, *Almanach českých šlechtických rodů*, s. 312.

²⁰³ Š. GILAR, *Rodinný archiv Mensdorffů-Pouilly-Chotělice 1827 – 1945*, s. IV.

²⁰⁴ SOA Zámorsk, RA Mensdorffů-Pouilly, kart. 1, inv. č. 22, 23. Vysvědčení Friedricha Mensdorff-Pouilly. Budova c. k. akademického gymnázia byla vybudována v letech 1901 – 1902 v dnešní ulici Na Rejdišti, dnes se zde nachází Pražská konzervatoř.

²⁰⁵ Š. GILAR, *Rodinný archiv Mensdorffů-Pouilly-Chotělice 1827 – 1945*, s. IV.

Gabrielu Schönbornovou za manželku.²⁰⁶ Během druhé světové války se jako většina jeho sourozenců přihlásil ke svým německým kořenům. Tím získal i říšskoněmecké občanství. S koncem války byla celá chotělická rodina jakožto Němci internována v novobydžovském táboře. Gabriela byla s dětmi brzy propuštěna, ale Friedrich zde pobyl celý rok. Gabriely se ujala její švagrová Kunhuta na Českém Šternberku. Po Friedrichově propuštění odcestovala rodina do Rakouska, kde si někdejší hrabě našel práci v komendě Maltézských rytířů ve Fürstenfeldu.²⁰⁷

Viktorie Mensdorff-Pouilly (1897 – 1960) alias Tilly, jejíž kmotrou byl samotná britská královna Viktorie, se dostala díky své nejstarší sestře Marie Rosině do císařských služeb. Rovněž se starala o následníka trůnu Ottu i jeho sourozence. Stejně jako její sestra putovala se Zitou Habsburskou na Madeiru i do Španělska, odkud se v polovině třicátých let vrátila do Čech.²⁰⁸ Zde se starala o své stárnoucí rodiče. Strávila s nimi i jejich poslední životní okamžiky na Českém Šternberku. Zemřela na rakovinu plic.²⁰⁹

Jako pátá v pořadí se narodila Kunhuta (1899 – 1989), které bude věnována samostatná kapitola.

Druhý syn Arthur (1900 – 1965) měl velice neobvyklou přezdívku Bob podle románového hrdiny. Jeho profesní začátky jsou spjaty se šternberským panstvím – začínal jako úředník na kamenolomu v Břasech. Poté byl dlouholetým pracovníkem ve Vítkovických železárnách v Moravské Ostravě. Roku 1937 se oženil s Marií Josefou Wratislavovou z Mitrovic (1914 – 2006) a začal pracovat v Praze.²¹⁰ Po květnu 1945 se měl jako říšskoněmecký občan vystěhovat z republiky. Využil však svých kontaktů a dobré jazykové vybavenosti a začal pracovat v „*zastupitelském úřadu nejprve okupačních zón, později Spolkové republiky Německo, kde se však stal předmětem zájmu StB*“.²¹¹ Zemřel roku 1965 na mozkovou mrtvici.

Děti se hraběcímu páru rodily opravdu rychle za sebou. Ke stávajícím šesti sourozencům přibyla ještě Josefa (1902 – 1956), která strávila s Friedrichem rok v internaci a následně emigrovala do Rakouska. Další dcera, Terezie (1905 – 1992), pracovala ve šternberském hotelu v Čejkovicích, kde to dotáhla až na post ředitelky. Po

²⁰⁶ Wiener Salonblatt 61, č. 17, 17. 8. 1930, s. 7.

²⁰⁷ Š. GILAR, *Rodinný archiv Mensdorffů-Pouilly-Chotělice 1827 – 1945*, s. V.

²⁰⁸ Ladislava VÁŇOVÁ, *Svědectví o nemoci a úmrtí posledního rakouského císaře, uherského a českého krále Karla I. Edice dopisů Terezy Kerssenbrockové a Viktorie Mensdorffové z r. 1922*, Klatovsko 5, 2008, s. 251 – 266.

²⁰⁹ Š. GILAR, *Rodinný archiv Mensdorffů-Pouilly-Chotělice 1827 – 1945*, s. V.

²¹⁰ V. POUZAR, *Almanach českých šlechtických rodů*, s. 313.

²¹¹ Š. GILAR, *Rodinný archiv Mensdorffů-Pouilly-Chotělice 1827 – 1945*, s. V.

válce emigrovala s bratrem Friedrichem. Eugenovi (1907 – 1982) se dostalo technického vzdělání a po absolvování strojího inženýrství v Brně pracoval ve Škodových závodech. Během války se dostal do Teheránu a nakonec skončil v internaci v Austrálii. Po propuštění si zde založil firmu na výrobu pneumatik.²¹² Desátou v pořadí byla Alžběta (1909 – 1995), přezdívaná Moschy, která se 16. září 1941 provdala za Wilhelma von Heyden-Linden.²¹³ Oba manželé měli roku 1955 autonehodu, při které Wilhelm zahynul. Alžběta se uzdravila a zemřela až o čtyřicet let později.

Posledním dítětem byl Heinrich (1916 – 1995), který se narodil s relativně velkým časovým odstupem od ostatních sourozenců. Přezdívku získal podobně jako Arthur podle románového hrdiny – Coco. Vystudoval medicínu. Za války sloužil u wehrmachtu jako Sanitätsunteroffizier. V roce 1945 byl zajat Američany. Následně strávil několik let v Indonésii, kde zkoumal tropické choroby. Nakonec se vrátil do Evropy.²¹⁴ Usadil se ve Freistadtu v Rakousku. Do své smrti pracoval jako přednosta interního oddělení tamní nemocnice.²¹⁵

3.2.2 Dětství

Jak bylo řečeno výše, Kunhuta přišla na svět jako páté dítě manželů Emanuela a Anny Mensdorffových. Narodila se dne 11. ledna 1899 ve vile Kinských na Smíchově, který tehdy ještě nebyl součástí Prahy.²¹⁶ Celým jménem Kunigunde Josefa Maria Felicia hraběnka Mensdorff-Pouilly byla pokřtěna 14. ledna katolickým knězem Janem Plzákem, který od roku 1895 působil jako administrátor kostela sv. Voršily na Novém Městě pražském. Kmotry se stali příbuzní Kunhuta Hoyosová a Josef Czernin. Kunhuta Hoyosová, roz. Westphalen zu Fürstenberg (1865 – 1955), byla starší sestra Anny Mensdorff-Pouilly. Roku 1893 se provdala za Alfreda Hoyose (1862 – 1899),

---

²¹² Š. GILAR, *Rodinný archiv Mensdorffů-Pouilly-Chotělice 1827 – 1945*, s. VI.

²¹³ V. POUZAR, *Almanach českých šlechtických rodů*, s. 314.

²¹⁴ Petr MAŠEK, *Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Od Bílé hory do současnosti, 1. díl, Praha 2008, s. 629.

²¹⁵ Š. GILAR, *Rodinný archiv Mensdorffů-Pouilly-Chotělice 1827 – 1945*, s. VI.

²¹⁶ Vojenský historický archiv (dále VHA) Praha, Sběrka vojenských matrik, Vojenský farní úřad katolický Praha, matrika N 1890 – 1903, fól. 154. Vila neboli letohrádek Kinských byl vystaven v letech 1827 – 1831 Rudolfem Kinským. V druhé polovině 19. století v letohrádku pobýval např. následník trůnu arcivévoda Rudolf. Ferdinand Kinský letohrádek i se zahradou prodal městu, které ji roku 1901 zpřístupnilo veřejnosti. Budova letohrádku sloužila Národopisné společnosti československé. Viz Aleš VALENTA, *Dějiny rodu Kinských*, České Budějovice 2004, s. 228.

jehož rod pocházel původně ze Španělska.²¹⁷ Josef Czernin (1842 – 1923) byl Annin strýc z matčiny strany.²¹⁸

V této době neměla rodina žádné trvalé sídlo, jak o tom svědčí i různá místa narození Kunhutiných starších sourozenců.²¹⁹ Ale již o rok později, tedy roku 1900, získala Anna Mensdorff-Pouilly od svého otce panství Chotělice, jak bylo popsáno výše. Kunhuta vyrůstala v domě, kde bylo neustále živo. Vždyť ve věku deseti let už měla malá komtesa devět sourozenců. Rekonstruovat však období před počátkem první světové války je poněkud obtížné vzhledem k téměř nulové pramenné základně. Jak se ale zdá, vládl v chotělickém zámku přísný režim. Annina vnučka Marie Viktorie dodnes vzpomíná, jaký dokázala její babička nahnat strach.²²⁰ Každé dítě mělo své povinnosti. Malá Kunhuta měla za úkol čistit každý den cylindry od petrolejových lamp.²²¹ Karolína Wratislavová k dětství své matka dodala: „*Nějaké lumpárny, o tom nemluvila. Asi se bála, abychom to nenapodobovali nebo něco takového.*“²²²

Jak bylo ve šlechtických rodinách zvykem, děti většinou nechodily do školy, ale měly domácí učitele či učitelky. Zvláštní důraz se kladl na vzdělání nejstaršího syna, který měl být dědicem majetku a školu navštěvoval pouze jako privatista. Dívka měla mít jiné přednosti – být schopná postarat se o budoucího manžela a rodinu. V případě Mensdorffů studoval nejstarší syn Friedrich, jak už bylo popsáno výše, nejprve na gymnáziu v Praze a poté v Novém Bydžově. Dívky měly domácí učitelku Lotty (Lotte nebo také Linze) Balkenhol, s kterou udržovaly kontakt i poté, co opustily Chotělice.²²³ Po Kunhutině sňatku byla Linze vždy vítaným hostem i na Českém Šternberku. Anna s Emanuelem dbali na vzdělání všech svých dětí, a tak i Kunhuta zakusila jinou než domácí formu výuky.

Na počátku první světové války začala Kunhuta navštěvovat klášterní školu anglických panen na Malé Straně v Praze. Anglické panny neboli Institut blahoslavené P. Marie byl založen na počátku 17. století Mary Wardovou za účelem vzdělání dívek. Do Čech se anglické panny dostaly roku 1747 a svou činnost započaly v paláci

---

²¹⁷ P. MAŠEK, *Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, 1. díl, s. 390.

²¹⁸ Josef Czernin byl bratr Rosiny Westphalen zu Fürstenberg, roz. Czerninové (1837 – 1904) – Anniny matky.

²¹⁹ Marie Rosina se narodila v Praze, Sophie v Pardubicích, Friedrich v Chlumci u Chabařovic, Viktorie v Pardubicích, Kunhuta v Praze, další sourozenci se většinou narodili v Chotělicích. Viz V. POUZAR, *Almanach českých šlechtických rodů*, s. 312 – 313.

²²⁰ Rozhovor s manželou Kopečkovými ze dne 30. ledna 2014 v Praze. Viz příloha č. 6.

²²¹ Tamtéž.

²²² Rozhovor s Karolínou Wratislavovou ze dne 11. září 2013 v Dírné. Viz příloha č. 5.

²²³ Zachovalo se vysvědčení Viktorie Mensdorff-Pouilly, které sepsala Lotty Balkenhol. SOA Zámorsk, RA Mensdorff-Pouilly, kart. 1, inv. č. 40.

Lazanských v Karmelitské ulici na Malé Straně. V první polovině 80. let 18. století převzala kongregace nedaleký konvent bosých karmelitánek u sv. Josefa.²²⁴

Ke studiu nastoupila mladá hraběnka Mensdorffová pravděpodobně v září roku 1914, kdy napsala svému otci: „*Schon 2 Wochen bin ich hier und habe noch nichts von dir gehört.*“²²⁵ V této době studovalo na škole asi 300 dívek.²²⁶ Kunhuta se ve škole učila vedle němčiny či zpěvu také správnému chování a mravům.²²⁷ Ve většině dochovaných dopisů se Kunhuta zajímala o svou rodinu a příbuzné, zvláště o činnost otce Emanuela, který byl během válečných let ve východních Čechách. Od konce listopadu 1914 do června 1915 velel vojenské posádce železniční stanice Mladkov-Lichkov. Větší část války byl pak velitelem v pardubické vojenské nemocnici.²²⁸ Emanuel byl sice povoláním voják, ale svou aktivní činnost ukončil již roku 1904. Nejspíš vzhledem k jeho, přeci jen už vyššímu, věku zůstal v Čechách. Kunhuta se strachovala nejvíce o nejstaršího bratra Friedricha, jenž bojoval na východní frontě.

Při pobytu v Praze se stýkala se svou tetou-kmotrou Kunhutou hraběnkou Hoyosovou (1865 – 1955), nyní již vdovou po Alfredu hraběti Hoyosovi (1862 – 1899). Brala si ji k sobě domů např. o víkendech nebo jiných dnech volna. Teta dohlížela i na její zdraví. Kunhuta s ní absolvovala i prohlídku u očního lékaře, o jejímž výsledku informovala rodiče: „*Gestern war ich mit Tante Kuni biem Augenarzt. Er gab mir eine Brille, mit der ich ausschaue wie eine Eule.*“²²⁹

U anglických panen v Praze strávila dva roky, poté se rodiče rozhodli poslat ji do klášterní školy nedaleko Vídně, kterou rovněž vedly sestry stejného řádu. Místem jejího pobytu se na další dva roky stala obec Pressbaum, ležící necelých třicet kilometrů západně od centra hlavního města monarchie. Z této změny nebyla dospívající hraběnka vůbec nadšená a během cesty napsala: „*Ich war viel lieber in Prag und bin nicht sehr gerne in Pressbaum. [...] Ach Mamle ich bin so gresslich traurig das ich nicht bei Euch*

---

²²⁴ Pavel VLČEK – Petr SOMMER – Dušan FOLTÝN, *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1997, s. 100 – 101.

²²⁵ „*Už jsem zde dva týdny a nic jsem o tobě neslyšela.*“ (překlad L. N.) SOA Zámorsk, RA Mensdorffů-Pouilly, kart. 6, inv. č. 197. Dopisy Kunhuty Sternbergové, roz. Mensdorff-Pouilly otci Emanuelovi Mensdorff-Pouilly. Dopis ze dne 27. září 1914, fol. 2.

²²⁶ P. VLČEK – P. SOMMER – D. FOLTÝN, *Encyklopedie českých klášterů*, s. 101.

²²⁷ Vyplývá tak z několika dochovaných školních vysvědčení z prvních měsíců studia. SOA Zámorsk, RA Mensdorffů-Pouilly, kart. 1, inv. č. 51.

²²⁸ Š. GILAR, *Rodinný archiv Mensdorffů-Pouilly-Chotělice 1827 – 1945*, s. IV.

²²⁹ „*Včera jsem byla s tetou Kuni u očního lékaře. Dal mi nějaké brýle, s kterými vypadám jako sova.*“ (překlad L. N.) Viz SOA Zámorsk, RA Mensdorffů-Pouilly, kart. 19, inv. č. 326. Dopisy Kunhuty Sternbergové, roz. Mensdorff-Pouilly matce Anně Mensdorff-Pouilly, roz. Westphalen zu Fürstenberg. Dopis ze dne 15. května (rok chybí), fol. 15.

*sein kann. Ich habe sch[r]eckliche Kopfweh das kommt natürlich von Weihnen...*²³⁰ Z jejích dopisů je dále patrná nejen starost o otce a bratra Friedricha, ale těšila se i na nového sourozence, který se narodil 30. listopadu 1916. Kunhuta vždy psala, jak se jí daří dobře, ale o mnoho let později líčila své dceři Marii Viktorii své pocity z této doby: *„Tam byla dlouho a říkala, že to bylo velmi svízelné, protože, jak známo, za první světové války to zázemí bylo strašně špatně zajišťované, a byl hlad. Sama maminka říkala, že tam byla úmrtnost těch jeptišek neuvěřitelná, protože ony tam měly spoustu těch dětí a dávaly jim to jídlo a samy nejedly, takže slabostí padaly. Zápal plic tam běžně mívaly, ty sestry, a že to bylo docela hrozný. Že jim sice z domova posílali balíky, ale tak to taky nebylo nic moc.*“²³¹ Rodiče jí skutečně posílali balíčky, ale ne vždy se daná zásilka dostavila k adresátce zcela v pořádku.²³² A i v případě, že se balík zdál na první pohled neporušený, vypsala pro jistotu Kunhuta matce, co všechno v něm našla – např. dvě sklenice medu a marmelády, švestky, oříšky, balíček kandovaných kdoulí, boty do sněhu, šálu, rukavice a čelenku.²³³

O průběhu vyučování se mladá hraběnka vůbec nezmiňovala, až na jedinou výjimku, kdy píše, že má problémy s francouzštinou.²³⁴ A také se několikrát nadšeně vyjádřila k tzv. exerciciím, kterých se v Pressbaumu zúčastnila.²³⁵ Během jejího pobytu v Dolním Rakousku zemřel dne 21. listopadu 1916 císař František Josef I. K uctění jeho památky bylo v Pressbaumu slouženo rekviem, kde byla Kunhuta taktéž přítomna.²³⁶

---

²³⁰ *„Raději jsem byla v Praze a nejsem moc ráda v Pressbaumu. [...] Ach mami[,] jsem tak hrozně smutná[,] že nemůžu být s Vámi. Mám příšernou bolest hlavy[,] ta přišla přirozeně z pláče.* (překlad L. N.) Dopis byl sepsán ve Vídni během cesty z Prahy do Pressbaumu. SOA Zámorsk, RA Mensdorff-Pouilly, kart. 19, inv. č. 326. Dopisy Kunhuty Sternbergové, roz. Mensdorff-Pouilly matce Anně Mensdorff-Pouilly, roz. Westphalen zu Fürstenberg. Dopis nedatováno, fol. 79 – 80.

²³¹ Rozhovor s manželou Kopečkovými ze dne 30. ledna 2014 v Praze. Viz příloha č. 6.

²³² SOA Zámorsk, RA Mensdorff-Pouilly, kart. 6, inv. č. 197. Dopisy Kunhuty Sternbergové, roz. Mensdorff-Pouilly otci Emanuelovi Mensdorff-Pouilly. Dopis ze dne 3. března 1918, fol. 13.

²³³ SOA Zámorsk, RA Mensdorff-Pouilly, kart. 19, inv. č. 326. Dopisy Kunhuty Sternbergové, roz. Mensdorff-Pouilly matce Anně Mensdorff-Pouilly, roz. Westphalen zu Fürstenberg. Dopis ze dne 12. listopadu (rok chybí), fol. 83.

²³⁴ Tamtéž. Dopis ze dne 6. listopadu (rok chybí), fol. 86.

²³⁵ Exercitia spiritualita = duchovní cvičení (meditace, modlitby,...) vytvořené Ignácem z Loyoly. Jde o snahu potlačit tělesné sklony a připodobnit se mysticky Kristově osobnosti. Obvykle trvají čtyři týdny. Viz např. SOA Zámorsk, RA Mensdorff-Pouilly, kart. 6, inv. č. 197. Dopisy Kunhuty Sternbergové, roz. Mensdorff-Pouilly otci Emanuelovi Mensdorff-Pouilly. Dopis ze dne 3. prosince 1917, fol. 12.

²³⁶ SOA Zámorsk, RA Mensdorff-Pouilly, kart. 19, inv. č. 326. Dopisy Kunhuty Sternbergové, roz. Mensdorff-Pouilly matce Anně Mensdorff-Pouilly, roz. Westphalen zu Fürstenberg. Dopis ze dne 26. listopadu (rok chybí), fol. 84.

V tamějším klášteře nebyla Kunhuta Mensdorff-Pouilly zcela odtržená od rodiny, protože zde studovala i její o tři roky mladší sestra Josefa.²³⁷

Po návratu do Čech, nejspíš v červnu roku 1918, u anglických panen ještě nějakou dobu setrvala. Až do svého sňatku byla pravděpodobně kostelnicí u sv. Josefa.²³⁸

3.2.3 Manželství

Než bude vyličen společný život Kunhuty a jejího manžela z rodů Sternbergů, je potřeba si alespoň částečně připomenout jeho dosavadní život. Jak už bylo řečeno, Jiří Douglas Sternberg se sice narodil dne 10. prosince 1888 jako druhorozený syn Filipa a Karoliny Sternbergových, ale po předčasném úmrtí svého bratra Zdeňka se stal jediným mužským dědicem. Rodové sídlo – hrad Český Šternberk – zdědil po svém bezdětném strýci Aloisovi roku 1907. Tentýž rok se po úspěšném složení maturitní zkoušky vydal se svým přítelem Otakarem Czerninem do Indie. Během první světové války se aktivně účastnil bojů na východní frontě v Haliči. V době, kdy končila první válka světové rozměru, se Jiří pomalu chystal oslavit své třicáté narozeniny. Vzhledem k jeho rodinnému postavení jediného mužského dědice bylo jeho povinností zachovat pokračování rodu.²³⁹ Ale ani v době, kdy došlo k mnoha politickým změnám a vzniklo nové státní řízení, si člen starobylého rodu Sternbergů nemohl vzít někoho neurozeného. Navíc se mělo jednat i o rovnorodý sňatek.²⁴⁰

Kunhuta s Jiřím se poprvé osobně setkali na zámku v Chotělicích. Starší bratr Kunhuty, Friedrich, zde pořádal hon a pozval i svého přítele Jiřího Douglase Sternberga, se kterým se pravděpodobně poznal za války. Oba sloužili u dragounů. Jiří u jezdeckého pluku č. 4 a Friedrich u jezdeckého pluku č. 8.²⁴¹ K setkání ale mohlo dojít i dříve na některé z četných společenských akcí konaných hlavně v Praze, do které to z Chotělic ani Jemniště není příliš daleko.

---

²³⁷ Dokazují to dopisy, které sestry napsaly společně. Viz např. SOA Zámorsk, RA Mensdorff-Pouilly, kart. 6, inv. č. 197. Dopisy Kunhuty Sternbergové, roz. Mensdorff-Pouilly otci Emanuelovi Mensdorff-Pouilly. Dopis ze dne 5. května 1918, fol. 14.

²³⁸ Rozhovor s manžely Kopečkovými ze dne 30. ledna 2014 v Praze. Viz příloha č. 6.

²³⁹ Jediným mužským dědicem je myšlen ve šternberské rodové větvi. Jak bylo řečeno výše, primogeniturou celého rodu Sternbergů byli dědici zámku v Častolovicích.

²⁴⁰ Z. BEZECNÝ, *Příliš uzavřená společnost*, s. 93.

²⁴¹ VHA Praha, Sběrka kvalifikačních listin (osobních spisů důstojníků), Jiří Douglas Sternberg, nar. 1888; Tamtéž, Friedrich Mensdorff-Pouilly, nar. 1896.

Jak bylo řečeno výše, honů se účastnily i ženy. Mohly samy střílet nebo např. nabíjet střelcům zbraně. A právě Kunhuta Mensdorffová byla určena, aby nabíjela zbraň Jiřímu Sternbergovi.²⁴² K dalšímu setkání došlo nejspíš v listopadu 1920, kdy Kunhuta přijela na Český Šternberk společně se svým bratrem Friedrichem.²⁴³

Události poté nabyly rychlý spád. Mensdorffovi pozvali Jiřího opět na hon do Chotělic. Po této návštěvě napsal Jiří svému příteli dopis, v němž se vyznává z lásky k jeho sestře a který je datován 3. prosince 1920. Mohlo jít i o lásku na první pohled, neboť v dopise píše: „*Nun möchte ich Dich aber auch bitten, mich in einer Sache anzuhören, die mir sehr am Herzen liegt, ob Du etwas davon gemerkt hast weiß ich nicht, ich kann Dir nur sagen, daß ich seit den Tagen [17. – 25. listopadu 1920] wo Ihr hier [na Českém Šternberku] wart und speziell nach meinem letzten Aufenthalt bei Euch mit meinem Gedanken stets in Chotělic bin und in der Gräfin Kuni das gefunden habe, was ich mein Glück nennen würde.*“²⁴⁴ Jiří se taktéž domníval, že ani Kunhutě není lhostejný, a prosí svého přítele, aby se stal prostředníkem v této záležitosti a vše probral s rodiči a nenápadným způsobem sondoval („*unanffallender Weise sondieren*“) i u své sestry. Ze samotného závěru dopisu jsou cítit Jiřího obavy. Zdůrazňuje, že dopis nemá oficiální charakter. Rád by se vyvaroval zatažení širšího rodinného kruhu do této záležitosti. A pokud by se ve svých úvahách mýlil, má mu Friedrich napsat neskryvanou pravdu, a pokud se nemýlí, prosí o příležitost, aby se s Kunhutou mohl brzy setkat a „přiznat barvu“ („*Farbe zu bekennen*“).²⁴⁵ K dalšímu setkání došlo velmi brzy, neboť již 27. prosince 1920 se Jiří s Kunhutou v Chotělicích zasnoubili.²⁴⁶ V lednu 1921 byla Kunhuta již jako nevěsta pozvána se svými rodiči na Český Šternberk.²⁴⁷ O měsíc později strávila nějaký čas na Jemništi, kam přijela sama bez doprovodu kohokoliv ze své rodiny. Něco takového nebylo zcela obvyklé, protože – jak sama napsala – „*Ich habe die hier sehr genossen und es ist mir sehr komisch vorgekommen ganz alleine hier*

²⁴² To, že Kunhuta byla dána do dvojice právě s Jiřím, bylo možná úmyslně, jak vyplynulo z rozhovoru s jejich dcerou Marií Viktorií. Viz rozhovor s manželou Kopečkovými ze dne 30. ledna 2014 v Praze, příloha č. 6.

²⁴³ Kunhuta pobyla na Českém Šternberku od 17. do 25. listopadu 1920. Soukromý archiv rodiny Sternbergů, Návštěvní kniha, nestránkováno.

²⁴⁴ „*Chťel bych tě ale ještě poprosit, abys mě vyslechl v jedné věci, která mi leží na srdci, nevím[,] zda jsi[,] si něčeho nevšiml, mohu ti jen říci, že od těch dní[,] kdy jste byli zde a zvláště po mém posledním pobytu u vás[,] jsem ve svých myšlenkách neustále v Chotělicích a v hraběnce Kuni jsem našel to, co bych mohl nazývat svým štěstím.*“ (překlad L. N.) SOA Zámorsk, RA Mensdorff-Pouilly, kart. 26, inv. č. 485. Dopisy Jiřího Douglase Sternberga švagrovi Friedrichovi Mensdorff-Pouilly. Dopis ze dne 3. prosince 1920, fol. 1.

²⁴⁵ Tamtéž.

²⁴⁶ Wiener Salonblatt 52, č. 1, 8. 1. 1921, s. 4.

²⁴⁷ Emanuel, Anna a Kunhuta Mensdorff-Pouilly přijeli dne 9. ledna 1921. Viz Soukromý archiv rodiny Sternbergů, Návštěvní kniha, nestránkováno.

zu sein.“²⁴⁸ Sám Jiří ve stejném dopise děkuje své budoucí tchýni: „*Ich bin Dir, liebe Mutter, sehr dankbar, daß Du erlaubst hast, daß Kuni hergekommen ist...*“²⁴⁹

S příchodem jara se konaly, jak bylo před sňatkem zvykem, troje ohlášky – 20. března, 27. března a 3. dubna. A ve středu 6. dubna 1921 si Jiří Douglas Sternberg vzal o deset let mladší Kunhutu Mensdorff-Pouilly v chotělické zámecké kapli, kde je oddal zámecký kaplan z Kostelce nad Oslavou Josef Kovář. Jako svědci byli přítomni Leopold Sternberg z častolovické větve rodu, Jiřího strýc Vincenc Thurn, Alfons Mensdorff-Pouilly z boskovické větve a Kunhutin strýc Ottakar Westphalen zu Fürstenberg.²⁵⁰

Destinací, kde hodlali strávit líbánky, se staly Karlovy Vary, kam dorazili již 8. dubna 1921. Ubytovali se v hotelu Hopfenstock v doprovodu některého ze svých služebných.²⁵¹ Během pobytu v lázeňském městě chtěli navštívit i Jiřího Thurna a jeho rodinu žijící na Valči, ale k setkání nedošlo vzhledem k chřipce, kterou právě zámecký pán prodělával.²⁵² Své líbánky si ale velmi užívali a šťastná Kunhuta psala matce: „*Liebe Mutter, Du weißt garnicht wie glücklich und zufrieden ich bin. Georg is so lieb und ich sehe es jetzt täglich mehr ein was ich an ihm habe [...] und ich schätzte und achte und liebe ihm jeden Tag mehr und mehr.*“²⁵³

Lázeňství bylo i za první republiky stále oblíbené, i když v poněkud menší míře, a přestože se Karlovy Vary rychle vzpamatovaly z důsledků první světové války, takové návštěvnosti jako před ní se už nedočkaly. Ke zlepšení situaci jistě nepomohly ani národnostní konflikty Čechů a Němců hlavně v březnu 1919, na jejichž konci bylo šest mrtvých. Lázeňští hosté se však do města rádi vraceli. Roku 1927 byly postaveny nové Lázně VI. za účelem rozšíření dosavadní kapacity.²⁵⁴ A i manželé Sternbegovi si

---

²⁴⁸ „*Velmi jsem si užila dny tady a zdálo se mi zvláštní[,] být zde docela sama.*“ (překlad L. N.) Dopis sepsala Kunhuta společně s Jiřím Douglasem. SOA Zámorsk, RA Mensdorff-Pouilly, kart. 19, inv. č. 324. Dopisy Jiřího Douglase Sternberga tchýni Anně Mensdorff-Pouilly, roz. Westphalen zu Fürstenberg. Dopis ze dne 14. února 1921, fol. 1.

²⁴⁹ „*Jsem ti, milá matko, velmi vděčný, že jsi dovolila, aby sem Kuni přijela.*“ (překlad L. N.) Tamtéž.

²⁵⁰ SOA Zámorsk, Sběrka matrik východočeského kraje, Farnost Smidary O 1890 – 1922, inv. č. 8625, fol. 372.

²⁵¹ Státní okresní archiv Karlovy Vary, Archiv města Karlovy Vary 1465 – 1945, Karlsbader Kurliste 1921, č. 8. V seznamu je příjmení Sternberg zkomoleno na Steneberg.

²⁵² Jiří (1900 – 1967) byl synem Vincence Thurn-Valsassiny (1866 – 1928). Z toho plyne, že Jiří Douglas Sternberg a Jiří Thurn-Valsassina byli bratřanci.

²⁵³ „*Milá matko, ty vůbec netušíš[,] jak šťastná a spokojená jsem. Jiří je tak milý a nyní každý den více chápu, co v něm mám [...] a vážím si [ho] a cením si [ho] a miluji ho každý den víc a víc.*“ (překlad L. N.) SOA Zámorsk, RA Mensdorff-Pouilly, kart. 19, inv. č. 326. Dopisy Kunhuty Sternbergové, roz. Mensdorff-Pouilly matce Anně Mensdorff-Pouilly, roz. Westphalen zu Fürstenberg. Dopis ze dne 12. dubna 1921, fol. 14.

²⁵⁴ Stanislav BURACHOVIČ, *Karlovy Vary a jejich vlastivědné písemnictví*, Karlovy Vary 2000, s. 101.

Karlovy Vary oblíbili a později sem jezdili i se svými dětmi.²⁵⁵ Během svatební cesty však nepobývali jen u léčivých pramenů, ale podnikali výlety do okolí, např. do Chebu.

Jejich zpáteční cesta začínala už ve čtyři ráno. Novomanželé se vydali do Plzně, odtud do Prahy a v půl třetí odpoledne dorazili na nádraží v Jemniště, kde je vítala celá rodina kromě Karolíny, která musela odjet do Vídně.²⁵⁶

Dne 25. dubna 1921 se Jiří Douglas Sternberg s manželkou Kunhutou nastěhovali do svého nového sídla – majestátního hradu Český Šternberk stojícího nad řekou Sázavou. Nejspíš si ani pořádně nestačili vybalit a už byli nuceni přijímat návštěvy. V první řadě to byl Jiřího otec Filip Sternberg se svou švagrovou Marií Gabrielou O' Donnellovou a o pár dní později přijela i Karolína Sternbergová se svými dcerami Ellou a Sitou. Koncem května se ukázali i Kunhutini příbuzní v čele s jejím otcem Emanueleem.²⁵⁷ Hrad v té době však nebyl příliš útulným místem. Několik desetiletí byl vlastněn jinými rody a poněkud chátral až do roku 1841, kdy jej Zdeněk Sternberg (1813 – 1900), Jiřího dědeček, koupil zpět, jak už bylo řečeno výše. Zde si zařídil pouze tři místnosti prostým dřevěným nábytkem, protože hrad trvale neobýval.²⁵⁸ Na Jiřího a Kunhutu čekal náročný úkol – vybudovat nejen příjemné, ale i reprezentativní místo.

S touto nesnadnou činností, která trvala několik let, začali novomanželé téměř okamžitě. Jako jedna z prvních místností byla hotová Jiřího „*Schreibzimmer*“. Zatím bezdětný pár si také užíval společné chvíle jen ve dvou. Kunhuta popisuje jeden z večerů, kdy seděli u krbu v rytířském sále a Jiří jí popisoval všechny obrazy.²⁵⁹ Samotný rytířský sál je největší místností hradu, ke které z jižní strany přiléhá kaple sv. Sebastiana. A protože to tehdy byla jediná kaple ve vesnici, stal se sál po přidání kostelních lavic jakousi chrámovou lodí.²⁶⁰ V červnu roku 1921 se však zrodil nápad zbudovat novou kapli ve věži na jižní terase, protože při úklidu komory byl nalezen barokní oltář s krásnou dřevořezbou. Kunhutě se tento nápad velice líbil, neboť „...*die fremden Leute, die in die Kirche kommen nicht unsere Wohnzimmer passieren lassen zu*

---

²⁵⁵ SOA Zámorsk, RA Mensdorff-Pouilly, kart. 19, inv. č. 326. Dopisy Kunhuty Sternbergové, roz. Mensdorff-Pouilly matce Anně Mensdorff-Pouilly, roz. Westphalen zu Fürstenberg. Dopis ze dne 7. srpna 1931, fol. 17.

²⁵⁶ Tamtéž. Dopis ze dne 22. dubna 1921, fol. 142.

²⁵⁷ Soukromý archiv rodiny Sternbergů, Návštěvní kniha, nestránkováno.

²⁵⁸ J. ZEMANOVÁ, *Jiří Douglas Sternberg 1888 – 1965*, s. 39 – 40.

²⁵⁹ SOA Zámorsk, RA Mensdorff-Pouilly, kart. 19, inv. č. 326. Dopisy Kunhuty Sternbergové, roz. Mensdorff-Pouilly matce Anně Mensdorff-Pouilly, roz. Westphalen zu Fürstenberg. Dopis ze dne 28. dubna 1921, fol. 146.

²⁶⁰ Dobová fotografie viz A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze Království českého*, 15. díl, s. 79.

müssen.²⁶¹ Pustila se do jeho realizace. V roce 1923 byla kaple vysvěcena, ale zdá se, že kompletně hotová byla až v srpnu následujícího roku.²⁶² Z rytířského sálu byly odstraněny lavice a stal se reprezentační místností používanou při významných událostech či oslavách. Během několika let se změnila většina místností na hradě. Kde bylo potřeba, probourali zeď, aby vzniklo více prostoru. Rovněž nechali zhotovit nové dřevěné schodiště. Největší zájem projevovala Kunhuta ohledně dětského pokoje, který byl připraven již před narozením prvního dítěte.²⁶³

Kunhuta porodila Jiřímu celkem devět dětí. Nejstarší Anna (1922 – 2011) přišla na svět asi 10 měsíců po svatbě a jméno dostala po své babičce Anně Mensdorffové. První syn Zdeněk se narodil již následujícího roku. A po něm následovali Karolína (*1924), Emanuel (1927 – 2013), Filip (*1929), Terezie (1934 – 2012), Kašpar (1935 – 2010) a Jan Bosco (1936 – 2012). Poslední dcera Marie Viktorie se více jak čtyřicetileté Kunhutě narodila během války roku 1941. Kunhuta pravidelně informovala svou matku, jak děti rostou, kolik přibraly na váze či kolik toho snědly.²⁶⁴ V této souvislosti také zmiňuje kojení. Pokud to bylo možné a měla dostatek mléka, své děti kojila sama, v opačném případě dostávaly láhve.²⁶⁵ Dalším velkým tématem byly nemoci dětí. Například na počátku 30. let se nejvíce strchovala o syna Emanuela, jehož zdraví bylo velice chatrné.²⁶⁶ O malé děti se společně s Kunhutou starala chůva. Starší měly své vychovatele či učitele.²⁶⁷ Manželé Sternbergovi velice dbali na vzdělání svých dětí. Největší pozornost byla věnována nejstaršímu synovi Zdeňkovi, který měl vlastního domácího učitele. Pravidelnou školní docházku započal až na gymnáziu v Praze.²⁶⁸

---

²⁶¹ ... *cizí lidi, kteří přijdou do kostela[,] nemusíme nechat procházet naším obývacím pokojem.* (překlad L. N.) SOA Zámorsk, RA Mensdorffů-Pouilly, kart. 19, inv. č. 326. Dopisy Kunhuty Sternbergové, roz. Mensdorff-Pouilly matce Anně Mensdorff-Pouilly, roz. Westphalen zu Fürstenberg. Dopis ze dne 29. června 1921, fol. 164.

²⁶² Tamtéž. Dopis ze dne 13. srpna 1924, fol. 299.

²⁶³ Tamtéž. Dopis ze dne 6. ledna 1922, fol. 201.

²⁶⁴ Velice důsledná byla hlavně u nejstarších dětí. Např. v říjnu roku 1923 píše, že Zdeněk měří 63 cm, Anna 84 cm. Viz SOA Zámorsk, RA Mensdorffů-Pouilly, kart. 19, inv. č. 326. Dopisy Kunhuty Sternbergové, roz. Mensdorff-Pouilly matce Anně Mensdorff-Pouilly, roz. Westphalen zu Fürstenberg. Dopis ze dne 16. října 1923, fol. 277.

²⁶⁵ V případě Zdeňka byla ráda, že pije hodně mateřského mléka. Zároveň si ale posteskla nad svým vzhledem: „*Ich shaue aber aus wie eine Krapftank...*“ Tamtéž. Dopis ze dne 8. září 1923, fol. 273. Pokud děti dostaly lahve, jednalo se pravděpodobně o zředěné a okyselené kravské mléko či sucharovou kaši. Viz Danuše ŠRÁČKOVÁ, *Historie kojení II.*, Praktická gynekologie 8, č. 4, 2004, s. 26 – 28, zde s. 26.

²⁶⁶ O jeho nemocech se zmiňuje v mnoha dopisech. Viz např. SOA Zámorsk, RA Mensdorffů-Pouilly, kart. 19, inv. č. 326. Dopisy Kunhuty Sternbergové, roz. Mensdorff-Pouilly matce Anně Mensdorff-Pouilly, roz. Westphalen zu Fürstenberg. Dopis ze dne 27. března 1930, fol. 7; Tamtéž. Dopis ze dne 25. prosince 1931, fol. 22; Tamtéž. Dopis ze dne 24. února 1932 fol. 26.

²⁶⁷ V dopisech zůstávají většinou bezejmenní jako „*Lehrer*“ nebo „*Fräulein*“.

²⁶⁸ V Praze rovněž studovala nejstarší Anna. Oba spolu na zkoušky do Prahy jezdili už jako děti. Viz SOA Zámorsk, RA Mensdorffů-Pouilly, kart. 19, inv. č. 326. Dopisy Kunhuty Sternbergové, roz.

Kunhuta vychovávala své děti tak, jak to znala ze svého domova. Jak se ale zdá, občas se to nelíbilo její tchýni Karolíně, která měla jiné představy. K roztržce došlo např. kvůli jedné slečně, kterou Kunhuta najala jako vychovatelku k dětem. Jiří Douglas i malá Anna si ji velice oblíbili, ale Karolína byla zásadně proti a vyhýbala se návštěvám Šternberka.²⁶⁹ Zvláště v prvních letech manželství zažívala Kunhuta ve vztahu ke své dominantní tchýni těžké chvíle, ale Jiří byl většinou na její straně.²⁷⁰

Jiří Douglas Sternberg podporoval svoji manželku i při jiných událostech. Dne 27. října roku 1929 byl při narození svého syna Filipa. A jak informoval manžele Mensdorffovi, porod proběhl bez komplikací a Kunhuta vše zcela zvládla.²⁷¹

Život Kunhuty se netočil jen kolem péče o děti a domácnost, ale užívala si i společenských aktivit. S Jiřím chodili do kina či divadla v Praze. Pořádaly se domácí plesy pro děti i dospělé a samozřejmě velice hojně navštěvované byly na Šternberku podzimní hony. Pravidelně se jich účastnili příslušníci Thurnů či Mensdorffů.²⁷² Domácí oslavy jako Vánoce, Velikonoce či narozeniny se konaly v širším rodinném kruhu. Jak se zdá, vánoční svátky trávil s početnou rodinou svého syna i Karolína Sternbergová. Po její smrti roku 1944 si Kunhuta posteskla, že to budou první Vánoce, které stráví jen s manželem a dětmi.²⁷³

Větší část roku trávil celá rodina na Českém Šternberku, na letní měsíce se stěhovali s celým služebnictvem na zámek Březina. Jak již bylo zmíněno v předešlé kapitole, cestovalo se i za příbuznými do Korutan na hrad Bleiburg. Pokud to dovolil Kunhutin zdravotní stav, jela společně s Jiřím, Karolínou a dalšími příbuznými. Malé děti zůstávaly doma, nebo je hlídala druhá babička Anna Mensdorffová.²⁷⁴

Z dochované korespondence lze usuzovat, že Kunhuta Sternbergová se příliš nezajímala o politiku. Pouze v případě, když se nějaká událost týkala její rodiny či majetku, napsala o svém názoru matce Anně. Jiří byl nucen několik let jednat

---

Mensdorff-Pouilly matce Anně Mensdorff-Pouilly, roz. Westphalen zu Fürstenberg. Dopis ze dne 25. června 1932, fol. 31.

²⁶⁹ Tamtéž. Dopis nedatován, fol. 24.

²⁷⁰ K jedné větší roztržce došlo v květnu 1922. Kunhuta se své matce zmínila, že Jiří je na její straně. Tamtéž. Dopis ze dne 13. května 1922, fol. 216.

²⁷¹ Tamtéž. Dopis ze dne 28. října 1929, fol. 374. Kunhuta pouze připsala, že Jiří již napsal vše.

²⁷² Soukromý archiv rodiny Sternbergů, Návštěvní kniha, nestránkováno. Hony se rovněž konaly i za druhé světové války. Podle Kunhuty však byla cítit napjatá atmosféra. Viz SOA Zámorsk, RA Mensdorffů-Pouilly, kart. 19, inv. č. 326. Dopisy Kunhuty Sternbergové, roz. Mensdorff-Pouilly matce Anně Mensdorff-Pouilly, roz. Westphalen zu Fürstenberg. Dopis ze dne 2. prosince 1943, fol. 163.

²⁷³ Tamtéž. Dopis ze dne 19. prosince 1944, fol. 183.

²⁷⁴ Tamtéž. Dopis ze dne 29. června 1927, fol. 350.

s úředníky z pozemkového úřadu, o kterých se Kunhuta vyjádřila: „*Es ist arg wie grausam und grop diese Schweine sind.*“²⁷⁵

Život na hradě změnila až druhá světová válka. Kunhuta se ve svých dopisech začala častěji zmiňovat o hospodářství. Starost jí dělalo nemocné prase, nebo když jim přišli zabavit některé koně.²⁷⁶ V dubnu roku 1943 byla ochotna zaplatit 2000 korun za novou kozu a doufala, že se tato investice vyplatí: „...*viel Geld aber hoffentlich auch viel Milch.*“²⁷⁷ Největší radost v této době měla, když byly doma všechny děti, o které se neustále strachovala. Tento pocit byl vzájemný. Dne 24. srpna 1944 pět minut před polednem zasáhlo Český Šternberk a okolí několik bomb. Jedna z nich spadla na Šternberku do zeleninové zahrady. Poté byly slyšet silné exploze u Vlašimi a letadla se vrátila stejným směrem, jakým přiletěla – na Kolín. Kunhuta se stala přímým svědkem této události, když z okna kuchyně viděla ze vzduchu padat bombu. Ihned po této události telefonovaly domů nejstarší dcery Anna a Karolína a zjišťovaly, zda jsou všichni v pořádku. Nikomu se nic nestalo – menší děti nebyly doma a Jiří Douglas měl štěstí stejně jako jeho manželka, protože kolem dvanácté se procházel v blízkém okolí.²⁷⁸

Kunhutě se nelíbila propaganda během války, nikomu však jeho názor nevyvracela.²⁷⁹ Politickou situaci rovněž ponechávala stranou v případě rodiny. Její matka Anna Mensdorffová se totiž přihlásila k říšskoněmeckému státnímu občanství. Kunhuta o sobě a své rodině několikrát napsala, že jsou „*Čechen*“, ale jinak politickou situaci s matkou nijak neřešila.²⁸⁰

Během války se na Českém Šternberku nacházely kopie židovských matrik, jejichž originály byly zničeny. Občas se sice stávalo, že se na hrad dostavili příslušníci SS, ale matriky byly bezpečně ukryty. Při jedné kontrole se pouze zeptali, co se nachází za danými dveřmi. Jiří Douglas jim odpověděl pravdu: „*Archiv*“. Dveře byly zapečetěny

---

²⁷⁵ „*Je hrozná[,] jak krutá a drsná [grob] tato prasata jsou.*“ (překlad L. N.) SOA Zámorsk, RA Mensdorff-Pouilly, kart. 19, inv. č. 326. Dopisy Kunhuty Sternbergové, roz. Mensdorff-Pouilly matce Anně Mensdorff-Pouilly, roz. Westphalen zu Fürstenberg. Dopis nedatován, fol. 55.

²⁷⁶ Tamtéž. Dopis ze dne 11. října 1942, fol. 147; Tamtéž. Dopis ze dne 8. března 1943, fol. 153.

²⁷⁷ „... *mnoho peněz ale snad [hoffentlich] hodně mléka.*“ (překlad L. N.) Tamtéž. Dopis ze dne 13. dubna 1943, fol. 156.

²⁷⁸ O tomto zážitku informovala Kunhuta ihned svou matku. Ještě ten den jí napsala dopis, kde je vedle data uveden i konkrétní čas – půl třetí odpoledne. Tamtéž. Dopis ze dne 24. srpna 1944, fol. 175.

²⁷⁹ Dne 20. listopadu přijela na hrad jedna ze služebných naprosto očiřovaná propagandou. Kunhuta ji nechala, ať si myslí, co chce, když jí to učiní šťastnou. Tamtéž. Dopis ze dne 21. listopadu 1944, fol. 180.

²⁸⁰ Tamtéž. Dopis ze dne 11. října 1942, fol. 147.

s odůvodněním, aby v tom nikdo nemohl udělat nepořádek. Kopie matričních záznamů zde byly uloženy až do konce války.²⁸¹

Manželé Sternbergovi pomohli v této době i mnoha nemocným a postiženým dětem z Vincentina. Vincentinum byl ústav, který se staral o všemožně postižené nebo nevyléčitelně nemocné. „*Nastal moment, kdy bylo rozhodnuto, že postižení lidé a děti půjdou do plynu. Otec je chtěl zachránit. To mi mamí vyprávěla několikrát, že to řešili. Asi tři noci nespali, jak to organizovali. [...] Během tří dnů rozvezli všechny ty děti po různých rodinách, kam ty děti taky patřily, ale byly v tom ústavu. A podařilo se všechny ty děti zachránit. Mamí říkala, že to je to nejvíc, co mohli kdy udělat.*“²⁸²

Po válce se vše vrátilo do zajetých kolejí. Sternbergové měli velké štěstí, že hrad nebyl za války zdevastován jako jiné objekty.²⁸³ Společenské události se zde pořádaly čile dál. Jednou z nich byla i stříbrná svatba Jiřího a Kunhuty, kterou oslavili 6. dubna 1946. Vedle nejbližších příbuzných byla pozvána i rodina Hrubých z Červených Peček. S nimi se vídali celkem pravidelně. Často si brali jejich děti na Šternberk či naopak ty své posílali do Peček.

Dne 5. října téhož roku oslavil Emanuel Mensdorff-Pouilly na hradě svoje osmdesátiny. Emanuel se sice během války přihlásil k československému státnímu občanství, jeho manželka Anna však k říšskoněmeckému. Právoplatným držitelem zámku v Chotělicích byla Anna, a proto jim byl na základě dekretu prezidenta republiky č. 12/1945 Sb. dne 18. srpna 1945 zámek zkonfiskován Okresním národním výborem v Novém Bydžově. Na celý velkostatek byla uvalena národní správa.²⁸⁴ Většina rodiny Mensdorffů byla ihned po válce internována v Novém Bydžově, postupně však byli propuštěni. Nejdéle, téměř celý rok, zde strávil nejstarší syn Friedrich. A ačkoliv měli Emanuel s Annou jedenáct dětí, jediné místo, kam se staří manželé mohli uchýlit, byl Český Šternberk. Marie Rosina a Sophie žily se svými rodinami v Rakousku, Arthur v Praze, Alžběta v Německu, Friedrich, Terezie a Josefa byli v této době stále v internačním táboře, Eugen se dostal až do vzdálené Austrálie. Heinrich byl v americkém zajetí, odkud se poté vydal do Indonésie. Jediná svobodná dcera Viktorie pečovala o rodiče. Majestátný hrad nad řekou Sázavou se tak stal domovem nejen pro Emanuela, Annu a Viktorii Mensdorffovi, ale i pro manželku nejstaršího Friedricha

---

²⁸¹ Rozhovor s manžely Kopečkovými ze dne 30. ledna 2014 v Praze. Viz příloha č. 6.

²⁸² Tamtéž.

²⁸³ Např. zámek v Zásnukách, který patřil Leopoldu Sternbergovi, byl v dezolátním stavu. Viz C. STERNBERGOVÁ, *Cesta*, s. 18.

²⁸⁴ Š. GILAR, *Rodinný archiv Mensdorffů-Pouilly-Chotělice 1827 – 1945*, s. VI.

Gabrielu a jejich děti, kteří čekali, až bude hlava jejich rodiny propuštěna a následně se přestěhovali do Rakouska.

Největší společenskou událostí se dne 25. září 1947 stala svatba Karolíny Sternbergové (Lille) s Maxmiliánem Oswaldem Wratislavem z Mitrowicz (1917 – 2002). Oficiální zasnuby se konaly dne 19. června 1947 a za více jak tři měsíce byli snoubenci oddáni v kapli sv. Jiří samotným pražským arcibiskupem kardinálem Josefem Beranem.²⁸⁵ Karolíniným novým domovem se po sňatku stal zámek Dírná na jihu Čech. První dcera tedy opustila rodný dům a další sourozenci ji poměrně rychle následovali, ovšem ze zcela jiných důvodů.

Události z února 1948 připravily Sternbergovy nejen o většinu jejich majetku, ale celá rodina se nikdy poté již nesešla. Během roku 1948 přišel Jiří Douglas o většinu pozemků, dvory ve Šternově a v Čejkovicích, penzion v Čejkovicích a Parkhotel v Českém Šternberku. Zůstal mu jen hrad s nejbližším okolím. Rodina již dále nemohla využívat osobní automobil, psací stroj či koně. Poslední majetek byli nuceni předat roku 1959.²⁸⁶ Pro Kunhutu byl tento rok obzvláště náročný – dne 28. března 1948 zemřel její otec Emanuel Mensdorff-Pouilly a o několik měsíců později, 29. prosince, jej následovala i jeho manželka Anna. Synové Emanuel a Filip se rozhodli pro emigraci a na počátku listopadu opustili republiku.²⁸⁷ Emigrovat musela i nejstarší dcera Anna, která se přeplavila přes Dunaj z Bratislavy do Rakouska.

V roce 1949 přišla rodina i o své sídlo. Jiří Douglas si ale podal žádost, aby mohl pracovat na hradě jako kastelán. Jako štěstí v neštěstí byla tato žádost schválena a téměř ze dne na den se Jiří stal z majitele kastelánem. Sternbergové se museli sestěhovat do několika místností. Další nepříjemné chvíle zažila celá rodina v druhé polovině 50. let. Během protipožární prohlídky byly roku 1957 nalezeny stříbrné předměty. Jiří Douglas a jeho sestra Terezie s manželem Františkem Mensdorffem byli obviněni z pletich proti zestátnění a spekulaci. Odsouzení byli nakonec jen Jiří Douglas a jeho sestra, ale roku 1960 byli omilostněni během prezidentské amnestie.²⁸⁸

Pravděpodobně někdy během roku 1964 si manželé Sternbergovi zažádali o výjezdní doložku a společně vycestovali dne 11. ledna 1965 do Rakouska k návštěvě příbuzných. Pobyt jim byl povolen na dobu 90 dní. Jak se zdá, původně měli v plánu se vrátit zpět, ale Jiří Douglas onemocněl zápallem plic. Rozhodl se zůstat v emigraci

---

²⁸⁵ Soukromý archiv rodiny Sternbergů, Návštěvní kniha, nestránkováno.

²⁸⁶ J. ZEMANOVÁ, *Jiří Douglas Sternberg 1888 – 1965*, s. 61 – 62.

²⁸⁷ Bořivoj ČELOVSKÝ, *Uprchlíci po „Vítězném únoru“*, Šenov u Ostravy 2004, s. 212.

²⁸⁸ J. ZEMANOVÁ, *Jiří Douglas Sternberg 1888 – 1965*, s. 66 – 68.

a jeho manželka ho podpořila. Během letních měsíců odjeli do jižních Tyrol na statek Aufhofen v Brunecku, který nyní vlastnila jejich nejstarší dcera Anna.²⁸⁹ A právě zde dne 24. července roku 1965 Jiří Douglas zemřel.²⁹⁰

3.2.4 Vdova

Po Jiřího smrti zůstala Kunhuta ještě nějaký čas v jižním Tyrolsku, kde se starala o jeho hrob.²⁹¹ Někdy během podzimu se opět přestěhovala do Vídně, kde byla nejčastěji v kontaktu s nejstarší dcerou Annou a její rodinou.²⁹² První Vánoce bez manžela strávila společně se synem Emanuelem, jeho manželkou Helenou, roz. von Plessen, a jejich dvěma dcerami v Německu.²⁹³ Následujících několik měsíců trávila Kunhuta Sternbergová ve Vídni a její volný čas, jak se zdá, zaplňovaly četné návštěvy příbuzných a přátel. Vedle dcery Anny, která u ní byla téměř denně, se často stýkala se svými sestrami Marii Rosinou a Sophií.²⁹⁴ Jak bylo řečeno výše, obě dvě musely roku 1945 opustit Československou republiku. Cesta starší Marie Rosiny směřovala do Vídně, mladší Sophie se usadila v Linci. Rovněž ji navštěvoval nejstarší bratr Friedrich a ze vzdálenějších členů rodiny Mensdorff-Pouilly to byl bratranec Alfons (1891 – 1973) nebo sestřenice Gabriela (1893 – 1972).²⁹⁵ V červnu roku 1966 se vypravila na oslavu 70. narozenin bratra Friedricha do Fürstenfeldu.²⁹⁶

Poté se na nějaký čas vrátila na místo posledního odpočinku svého manžela Jiřího do Itálie, odkud psala dceři Karolíně: „*Ich gehe täglich zum Grab und hole mir*

---

²⁸⁹ Statek Aufhofen původně zakoupila Karolína Sternbergová, teta Jiřího Douglase. Zemřela svobodná a svůj majetek odkázala právě Jiřímu. Ten ho někdy na počátku 50. let za velmi složitých okolností převedl na svou dceru Annu. Viz doplňující rozhovor s manželou Sternbergovými ze dne 29. března 2014 na hradě Český Šternberk, příloha č. 4.

²⁹⁰ Soukromý archiv Karolíny Wratislavové. Telegram, který zaslala Anna Seutterová, roz. Sternbergová své sestře Karolíně Wratislavové, roz. Sternbergové dne 25. července 1965. Špatné datum Jiřího smrti (4. července 1965) uvádí V. POUZAR, *Almanach českých šlechtických rodů*, s. 414.

²⁹¹ Soukromý archiv Karolíny Wratislavové. Dopisy Kunhuty Sternbergové, roz. Mensdorff-Pouilly dceři Karolíně Wratislavové, roz. Sternbergové. Dopis ze dne 5. září 1965.

²⁹² Tamtéž. Dopis ze dne 4. října 1965.

²⁹³ Tamtéž. Dopis ze dne 13. ledna 1966.

²⁹⁴ Dcera Anna Seutterová bydlela ve Vídni v ulici Währingersraße, tedy jen asi půl kilometru od Kunhutina bydliště v ulici Liechtensteinstraße. Viz Archiv bezpečnostních složek (dále ABS), Archivní protokol vyšetřovacích spisů, Kunhuta Sternbergová (nar. 1899), a. č. V-8157 MV, fol. 10; Soukromý archiv Karolíny Wratislavové. Dopisy Kunhuty Sternbergové, roz. Mensdorff-Pouilly dceři Karolíně Wratislavové, roz. Sternbergové.

²⁹⁵ V téměř každém dochovaném dopisu z této doby se zmiňuje o nějaké návštěvě. Soukromý archiv Karolíny Wratislavové. Dopisy Kunhuty Sternbergové, roz. Mensdorff-Pouilly dceři Karolíně Wratislavové, roz. Sternbergové.

²⁹⁶ Tamtéž. Dopis ze dne 27. června 1966.

*dort Kraft. Am liebsten läge ich schon bei ihm.*²⁹⁷ Kunhuta zažívala opravdu velký smutek a i přesto, že ji navštěvovali příbuzní a přátelé, se cítila stále opuštěná. Navíc došlo k zhoršení jejího zdravotního stavu a po návratu do Rakouska musela být hospitalizována v nemocnici. Příčiny její nemoci nebyly zcela jasné, ale Kunhuta se zvláště obávala operace hlavy.²⁹⁸ Po určitém zlepšení byla přemístěna do sanatoria v Rekawinkelu nedaleko Vídně. Období dalších vánočních svátků, tedy roku 1966, pro ni bylo opět velmi bolestné. *„Überm Tisch hängt das Bild von Sternberg, das Mutti [Karolína Sternbergová] vor ihrem Tod segnete Mädi ließ einen neuen Rahmen machen. [...] Es war alles sehr hübsch doch das Bild von Sternberg machte mir arges Heimweh. Ich hielt tapfer durch bis ich abends alleine im Bett war, dann heulte ich mich aus.*²⁹⁹ Následující rok se sama cítila lépe a přála si vrátit se do Vídně, což jí lékaři nepovolili. Svůj volný čas trávila podobně – návštěvy příbuzných a přátel, vedle již zmiňovaných to byli např. František (Franzi) Mensdorff-Pouilly (1897 – 1991) a jeho manželka Terezie (Sita), roz. Sternbergová (1902 – 1985). Jinak si den zpříjemňovala posloucháním rádia či sledováním televize.³⁰⁰

V cizím prostředí sanatoria si Kunhuta připadla více opuštěná než během měsíců, kdy žila ve Vídni. Její děti mezitím vymyslely plán, jak ji dostat zpět do rodné vlasti, kterým byla Kunhuta poněkud zaskočena. Chtěla nadále zůstat v Rakousku, jak si to přál její manžel Jiří. *„Ich werde auch keine Klage mehr schreiben,*³⁰¹ slibovala dceři Karolíně. Nakonec se jí ale přeci jen podařilo přemluvit a bylo rozhodnuto, že se nastěhuje do Dírné k dceři Karolíně. Její zdravotní stav jí však nedovolil opustit Rekawinkel ihned. Doktorů se stále obávali, že při jakémkoli zhoršení by byla nutná operace hlavy. A jak bylo řečeno, právě z ní měla pacientka největší strach: *„... und was für Folgen so eine Operation hat wisst Ihr ja auch. Ich sah auch hier Frauen nach so einen Operation bis zum Lebensende im Wagen oder Krücken.*³⁰² Velice si přála,

²⁹⁷ *„Denně chodím na hrob a čerpám tam sílu. Nejráději bych už ležela u něj.*“ (překlad L. N.) Soukromý archiv Karolíny Wratislavové. Dopisy Kunhuty Sternbergové, roz. Mensdorff-Pouilly dceři Karolíně Wratislavové, roz. Sternbergové. Dopis ze dne 11. srpna 1966.

²⁹⁸ Tamtéž. Dopis ze dne 28. října 1966.

²⁹⁹ *„Za stolem visel obraz Šternberka, kterému Mutti před svou smrtí požehnala[.] Mädi nechala udělat nový rám. [...] Všechno bylo velmi pěkné[.] avšak ten obraz Šternberka mi způsobil hrozný stesk po domově. Přesto jsem se držela statečně[.] dokud jsem večer nebyla sama v posteli, poté jsem se vybrečela.*“ (překlad L. N.) Tamtéž. Dopis ze dne 30. prosince 1966.

³⁰⁰ Kunhuta se zmiňuje nejen o návštěvě Franziho a Sity, ale také o příhodě s rozbitým rádiem, o které nešťastně zavádila, a spadlo jí na zem a rozbilo se, ale ona ho dokázala dát znovu dohromady. Tamtéž. Dopis ze dne 17. března 1967.

³⁰¹ *„Také nebudu již více psát žádné nářky.*“ (překlad L. N.) Tamtéž. Dopis ze dne 26. května 1967.

³⁰² *„...a jaké následky má taková operace[.] víte přeci také. Viděla jsem také zde ženy po takové operaci do konce života na vozíku nebo o berlích.*“ (překlad L. N.) Tamtéž. Dopis ze dne 5. června 1967.

aby ji navštívil bratr Heinrich. Jako odborník si měl promluvit s jejím doktorem. Vzhledem k tomu, že na její dopisy nereagoval, nelze říci, zda za ní do Rekawinklu nakonec přijel.³⁰³ V sanatoriu však zůstala – bez nutnosti operace – minimálně do konce října roku 1967, kdy si v dopise Karolíně přeje, aby s nimi mohla strávit Vánoce.³⁰⁴

Mezitím se sourozenci dohodli, že pro matku dojde Karolína Wratislavová, u které poté měla i bydlet. Karolína, která ji už jednou v Rekawinklu navštívila, byla daným místem zděšená a už tehdy si matku chtěla odvést domů. Od svých bratrů Zdeňka a Kašpara dostala (podle jejích slov) „nějaký papír“ a s ním se vydala do Rakouska. Na zpáteční cestě do Čech prožívala Karolína opravdu velký strach na rozdíl od Kunhuty, jak se zdá z jejího vyprávění.³⁰⁵ Na hraničním přechodu k žádnému dramatu nedošlo a Kunhuta se po mnoha měsících vrátila do Čech.

Pravděpodobně během Kunhutina pobytu v jižních Tyrolích vznikl dne 31. srpna 1966 na Ministerstvu vnitra v Praze spis, který nesl její jméno. Vyšetřováním byl pověřen npor. Josef Lejnar, který se Kunhutiným případem zabýval již nějakou dobu.³⁰⁶ Od posledního srpnového dne byla paní Sternbergová stíhána za trestný čin opuštění republiky, protože od 12. dubna 1966 se zdržovala v zahraničí bez povolení československých úřadů.³⁰⁷ Jak bylo řečeno výše, Kunhuta s Jiřím opustili dne 11. ledna 1965 Československou republiku za účelem návštěvy příbuzných v Rakousku na dobu 90 dní. Zažádali si o prodloužení pobytu, v čemž jim bylo vyhověno, vzhledem k zápalu plic, kterým Jiří onemocněl. Mezitím se rozhodli v zahraničí zůstat a 18. května 1965 sepsal Jiří Douglas Sternberg dopis, z kterého je patrné, že očekával, že jej budou číst i jiní lidé než pouze jeho adresát Zdeněk Sternberg. V dopise se snažil zdůraznit tíživou situaci, která je potkala. Bylo pro něj těžké uživit dva lidi z důchodu 321 Kč. Finančně jim pomáhaly děti, kterým nechtěl být nadále na obtíž.³⁰⁸ Navíc nejmladší dcera Marie Viktorie, která se o rodiče do jejich odjezdu starala, měla právě před svatbou a Jiří očekával, že s manželem budou bydlet jinde. Jiří se nejspíš snažil, aby v souvislosti s jeho rozhodnutím nevracet se nebyly nějak stíhány jeho děti. V závěru dopisu píše:

---

³⁰³ V dopise své sestře Sophii si Kunhuta stěžuje na Heinrichovo chování, vzhledem k tomu, že mu její manžel Jiří mnohokrát pomohl. Soukromý archiv Karolíny Wratislavové. Dopisy Kunhuty Sternbergové, roz. Mensdorff-Pouilly sestře Sophii Merveldtové, roz. Mensdorff-Pouilly. Dopis ze dne 31. května 1967.

³⁰⁴ Soukromý archiv Karolíny Wratislavové. Dopisy Kunhuty Sternbergové, roz. Mensdorff-Pouilly dceři Karolíně Wratislavové, roz. Sternbergové. Dopis ze dne 28. října 1967.

³⁰⁵ Rozhovor s Karolínou Wratislavovou ze dne 11. září 2013 v Dírné. Viz příloha č. 5.

³⁰⁶ ABS, Archivní protokol vyšetřovacích spisů, Kunhuta Sternbergová (nar. 1899), a. č. V-8157 MV.

³⁰⁷ Tamtéž, fol. 3.

³⁰⁸ Pro srovnání v roce 1957 dosahovala průměrná výše důchodu 636 Kč. Více o důchodovém zabezpečení viz Jakub RÁKOSNÍK, *Sovětské sociálního státu. Lidově demokratický režim a sociální práva občanů v Československu 1945 – 1960*, Praha 2010, s. 408 – 435.

„...a oznam to také příslušným úřadům, vědomí, že nyní budu vypadat jako utečenec z milované vlasti je pro mne velmi tíživé. Doporučuji Vám všem, abyste žili tak, abyste se nikdy nedostali do mé situace.“³⁰⁹ Jiřího nečekaná smrt dovolila Kunhutě zůstat ještě nějaký čas v zahraničí legálně. Dne 4. října 1965 si zažádala o povolení trvalého pobytu. To jí bylo 10. ledna následujícího roku zamítnuto. Krajská správa Ministerstva vnitra v Praze nabyla dojmu, že „vzhledem k tomu, že v ČSSR vlastnili velký majetek a v případě povolení trvalého pobytu, by uplatňovali vůči čs. státu nároky na náhradu za majetek, nebyl jmenované trvalý pobyt v Rakousku povolen“.³¹⁰

Na začátku září 1966 byl nepřítomné Kunhutě přidělen obhájce advokát dr. František Zeman z advokátní poradny v Benešově.³¹¹ Byly zjišťovány její majetkové poměry – hlavně se zájmem o nemovité majetky, které by mohly být zabaveny. Od 1. srpna 1965 vstoupila totiž v platnost novela trestního zákona č. 140/1961 Sb., kde za nedovolené opuštění republiky bylo možné vykonat trest propadnutí majetku. Do té doby byly rozsudky pouze formální, protože nemohly být vykonány v důsledku nepřítomnosti obžalovaného.³¹² V Kunhutině případě nakonec dospěli k závěru, že v republice zanechala pouze prádlo a různé šatstvo, které jí bylo následně zabaveno.³¹³ S rozhodnutím nesouhlasil nejstarší syn Zdeněk, který se odvolal, a protože bylo jasné, že některé ze zabavených věcí – pánské holínky velikosti 44 či helma na motorku – nemohly patřit jeho matce, bylo rozhodnutí o vyvlastnění zrušeno.³¹⁴ Dále bylo zjišťováno, jestli vlastnila nějaké motorové vozidlo, do spisu byl zařazen její čistý výpis z rejstříků trestů nebo zprávy o její pověsti sepsané Místním Národním výborem v Českém Šternberku, kde je Kunhuta hodnocena velice kladně. VB v Divišově se o ní vyjádřila jako o oblíbené osobě, která nikdy nelpěla na majetku a pomáhala lidem.³¹⁵

V souvislosti s trestním stíháním byl dne 27. září 1966 povolán k výslechu nejstarší syn Zdeněk, který de facto shrnul celou nastalou situaci. Jako důvod matčina

---

³⁰⁹ Vzhledem k povaze materiálu potvrdila Marie Viktorie Kopečková, že se skutečně jedná o písmo jejího otce Jiřího Douglase Sternberga, ale styl jeho dopisu ukazuje, že byl více určen příslušným úřadům než jejímu bratrovi Zdeňkovi. ABS, Archivní protokol vyšetřovacích spisů, Kunhuta Sternbergová (nar. 1899), a. č. V-8157 MV, fol. 14.

³¹⁰ Tamtéž, fol. 13.

³¹¹ Tamtéž, fol. 5.

³¹² Jan RYCHLÍK, *Cestování do ciziny v habsburské monarchii a v Československu*. Pasová, vízová a vystěhovalecká politika 1848 – 1989, Praha 2007, s. 76 – 77.

³¹³ ABS, Archivní protokol vyšetřovacích spisů, Kunhuta Sternbergová (nar. 1899), a. č. V-8157 MV, fol. 6.

³¹⁴ Rozhovor se Zdeňkem Sternbergem ze dne 9. července 2013 na hradě Český Šternberk. Viz příloha č. 3.

³¹⁵ ABS, Archivní protokol vyšetřovacích spisů, Kunhuta Sternbergová (nar. 1899), a. č. V-8157 MV, fol. 15 – 17.

rozhodnutí zůstat v zahraničí uvedl, že chce být pohřbena vedle svého manžela, a v závěru výpovědi zdůrazňuje její zdravotní stav, který je považován za nevyléčitelný.³¹⁶ Někdy v této době se Kunhutino zdraví podlomilo natolik, že musela být přemístěna do nemocnice, jak vyplývá i z velmi špatně čitelného korespondenčního lístku, který zaslala dceři Karolíně.³¹⁷ Zajímavým dokumentem je pak telegram, který poslala nejstarší ze sourozenců Anna svému bratrovi Zdeňkovi. U jejich matky měl být nalezen mozkový tumor a lékaři zvažovali nutnost operace, ke které, jak už bylo řečeno, nakonec nedošlo.³¹⁸ Vyšetřoval Lejnar se snažil tuto informaci ověřit a vyžádal si lékařskou zprávu od obvodního lékaře v Divišově MUDr. Miloslava Polcara. Ten potvrdil, že jmenovaná se podle dochovaných lékařských záznamů léčila od roku 1959 z epilepsie a dále si několikrát podvrtnula kolenní kloub.³¹⁹

Celý kolotoč vyšetřování nakonec vedl k rozhodnutí přerušit proti Kunhutě Sternbergové trestní stíhání. Vyšetřovatel StB Josef Lejnar na základě svého pátrání dospěl k závěru, „že obviněná STERNBERGOVÁ trpí již řadu let epilepsií a značnými fyzickými i psychickými obtížemi, a že její stav je považován za nevyléčitelný a ona sama není schopna samostatného rozhodování. [...] Vzhledem k těmto skutečnostem vznikly pochybnosti o duševním stavu obviněné a její tr. odpovědnosti ve smyslu ustanovení § 12 tr. zákona. K rozhodnutí o této otázce by bylo nutno provést zkoumání duševního stavu obviněné, což pro její nepřítomnost není proveditelné...“³²⁰ Ani po Kunhutině návratu nedošlo k žádnému přezkoumání.³²¹ Celý případ byl uzavřen až v dubnu roku 1989, kdy se na Kunhutu vztahovala amnestie prezidenta republiky ze dne 27. října 1988.³²²

---

³¹⁶ Mohl tím myslet epilepsii, kterou Kunhuta trpěla řadu let. ABS, Archivní protokol vyšetřovacích spisů, Kunhuta Sternbergová (nar. 1899), a. č. V-8157 MV, fol. 9 – 11.

³¹⁷ Soukromý archiv Karolíny Wratislavové. Dopisy Kunhuty Sternbergové, roz. Mensdorff-Pouilly dceři Karolíně Wratislavové, roz. Sternbergové. Dopis ze dne 28. října 1966.

³¹⁸ ABS, Archivní protokol vyšetřovacích spisů, Kunhuta Sternbergová (nar. 1899), a. č. V-8157 MV, fol. 14b.

³¹⁹ Tamtéž, fol. 14d.

³²⁰ Usnesení je ze dne 31. 10. 1966 a obsahuje řadu nepřesností, např. že Kunhuta pocházela z německé šlechtické rodiny. Zkomoleno je jméno nejstarší dcery Anny Seutterové (ve spisu uvedeno Senterrové) nebo počet Kunhutiných dětí, které se mají nacházet v zahraničí – uvedeny 4, ale v dané době to byly pouze 3. Tamtéž, fol. 20.

³²¹ Její jméno procházelo spisem „Navrátilci“. Tento spis obsahuje svazky k osobám, které nezákonně opustily republiku. Některým se útěk nepovedl a museli se vrátit. V případě těch, co zůstali v zahraničí, byli k výslechům zváni rodinní příslušníci k podání vysvětlení. Složka Kunhuty Sternbergové byla z neznámých důvodů skartována. ABS, Protokol registrace svazků agenturního a kontrarozvědného rozpracování, r. č. 14203 Praha („Navrátilci“).

³²² ABS, Archivní protokol vyšetřovacích spisů, Kunhuta Sternbergová (nar. 1899), a. č. V-8157 MV fol. 21.

Kunhuta Sternbergová se celkem snadno vrátila do vlasti a k překvapení jejích děti se touto kauzou nikdo nezabýval.³²³ Celá záležitost nejspíš prošla i díky uvolněnější atmosféře v první polovině roku 1968. Dalších téměř 21 let žila se svou dcerou Karolínou a její rodinou na jihu Čech nedaleko Soběslavi v malé vesničce s názvem Dírná, kde Wratislavové vlastnili zámek, který byl po roce 1948 zestátněn. Celá rodina se musela přestěhovat do budovy bývalého pivovaru. Několik generací zde bydlelo v pouhých třech místnostech.³²⁴ Aby měla Kunhuta alespoň nějaké soukromí, předělali část garáže na další pokoj. „*Tam byla strašně spokojená. Tam měla prostě všechno, co potřebovala.*“³²⁵ Každý den po snídani za ní chodila Thea Josefa Wratislavová, roz. Thun-Hohensteinová (1884 – 1978), tchýně její dcery Karolíny, s kterou si velice dobře rozuměla. Spolu podnikaly menší procházky po okolí nebo chodily do kostela. Odpoledne si obě dámy povídaly, pletly nebo Thea Wratislavová Kunhutě předčítala. O víkendu přijížděl někdo ze sourozenců Sternbergových, nejčastěji Kašpar, který v Dírné trávil i všechny Vánoce, než se roku 1973 oženil.³²⁶ Na své pobyty v Dírné vzpomínají i manželé Marie Viktorie a Josef Kopečkovi. Na Josefa Kopečka obzvláště zapůsobilo vychování Josefa Oswalda Wratislava (1883 – 1966) a jeho, již zmiňované, manželky They Josefy.³²⁷

V rodinném kruhu oslavila Kunhuta 11. ledna 1989 své 90. narozeniny, i přes další zdravotní potíže, které se u ní během let objevily – byla jí diagnostikována rakovina prsu –, si podle slov své dcery Karolíny tento den užila.³²⁸ V takto vysokém věku s tolika nemocemi bojovala několik měsíců. U rakoviny došlo k rapidnímu zhoršení a od října byla nucena zůstat v posteli. O matku se starala nejen Karolína Wratislavová, ale i její dvě sestry Terezie a Marie Viktorie, které se v dojíždění do Dírné střídaly. Marie Viktorie vzpomíná na jednu z návštěv v listopadu 1989, která se z dnešního pohledu jeví jako úsměvná: „*Já jsem tam jednou přišla, stála jsem u ní a ona říká, to je dobře, že jsi přijela. A já jsem říkala, mami, bourají berlínskou zeď. A mami říkala, prosím tě, tak to oni asi potřebují cihly.*“³²⁹ Jak se zdá, i v posledních dnech svého života vnímala Kunhuta významné politické změny.

---

³²³ Rozhovor se Zdeňkem Sternbergem ze dne 9. července 2013 na hradě Český Šternberk. Viz příloha č. 3.

³²⁴ Celkem zde mělo žít deset osob. Viz V. VOTÝPKA, *Příběhy české šlechty*, s. 170.

³²⁵ Rozhovor s Karolínou Wratislavovou ze dne 11. září 2013 v Dírné. Viz příloha č. 5.

³²⁶ Tamtéž.

³²⁷ Rozhovor s manželý Kopečkovými ze dne 30. ledna 2014 v Praze. Viz příloha č. 6.

³²⁸ Rozhovor s Karolínou Wratislavovou ze dne 11. září 2013 v Dírné. Viz příloha č. 5.

³²⁹ Rozhovor s manželý Kopečkovými ze dne 30. ledna 2014 v Praze. Viz příloha č. 6.

Kunhuta Sternbergová, roz. Mensdorff-Pouilly zemřela téměř symbolicky 19. listopadu 1989, v době vzniku nové éry, do které její rodná vlast právě vstupovala. A ačkoliv v posledních letech svého života nemluvila o tom, kde chce nalézt místo posledního odpočinku, minimálně jednou se ve svých dopisech zmínila, že by chtěla ležet vedle svého manžela.³³⁰ Její děti se tak dohodly celkem snadno. Pohřbena byla po boku svého životního partnera Jiřího Douglase Sternberga v jihotyrolské vesnici Aufhofen (Villa Santa Caterina), která je součástí Brunecku.

3.3 Alžběta Sternbergová

3.3.1 Rod Hrubých z Gelenj

Alžběta Sternbergová se svým původem liší od předchozích dvou dam, které pocházely z hraběcích rodů, protože její předci nosili titul svobodných pánů.³³¹ Do konce habsburské monarchie byla šlechtická společnost přísně rozdělena na tzv. první a druhou. První společnost byla tvořena aristokracií, jejíž členové byli příslušníky knížecích či hraběcích rodů (svobodní páni zde byli zastoupeni méně). Šlechtictví v těchto rodinách sahalo nejméně do počátku 18. století, ve větším počtu případů až do středověku.³³² Druhá společnost byla mnohem početnější, vedle tzv. nové šlechty, která své tituly získala převážně v 19. a 20. století za zásluhy o stát, sem patřila také drobná šlechta z Haliče a Uher nebo zchudlá šlechta.³³³

Kořeny Hrubých můžeme nalézt v 15. století, kdy členy rodiny byli Řehoř (asi 1460 – 1514) a jeho syn Zikmund (1497 – 1554) Hrubí z Jelení. Řehoř byl vyznáním utrakvista. Přijal program českého humanismu formulovaný Viktorínem ze Všehrd a roku 1500 natrvalo přesídlil do Prahy poté, co prodal svůj venkovský statek. Zde se soustředil na svou literární činnost. Jeho syn Zikmund byl známý pod jménem Gelenius. Oba se věnovali hlavně překládání děl z klasické latiny, např. Cicerona.³³⁴

---

³³⁰ Soukromý archiv Karolíny Wratislavové. Dopisy Kunhuty Sternbergové, roz. Mensdorff-Pouilly dceři Karolíně Wratislavové, roz. Sternbergové. Dopis ze dne 11. srpna 1966.

³³¹ Titul svobodný pán neboli baron je nejnižší titul panského stavu. Původně ve Svaté říši římské byl svobodným páнем každý skutečně svobodný člověk, který byl podřízen pouze panovníkovi. Později se sv. pánem stal každý vyšší šlechtic, který nezískal od panovníka vyšší titul, tedy kníže nebo hrabě. Viz Milan BUBEN, *Nástin vývoje české šlechtické titulatury*, Prostor 6, č. 21, 1992, s. 199 – 208, zde s. 205.

³³² K aristokracii patřilo v Rakousku-Uhersku asi 470 rodin. I samotná první společnost měla své vlastní vnitřní rozdělení. Viz J. ŽUPANIČ, *Nová šlechta Rakouského císařství*, s. 16 – 17.

³³³ J. ŽUPANIČ, *Rakouská šlechta na prahu moderní doby*, s. 201 – 202.

³³⁴ Emil PRAŽÁK, *Řehoř Hrubý z Jelení*, in: Lexikon české literatury. Osobnosti, díla, instituce. 2. H – L, Praha 1993, s. 339 – 340.

Po jejich smrti se členové rodu ve vyšších společenských kruzích neudrželi a nejspíš se stali pražskými měšťany. Nebo je možné, že jejich potomci během třicetileté války opustili zemi a začali žít ve Švýcarsku a Itálii. Ale někdy na přelomu 17. a 18. století se vrátili zpět. Jisté je, že v první polovině 18. století vynikl Josef Tadeáš Hrubý (1716 – 1771). Přestěhoval se z Jilemnice do Mladé Boleslavi a roku 1763 se zde stal primátorem. Titulem šlechtice „von Hrubý und Schwanenheim“ se mohl honosit jeho syn Leopold (1740 – 1809), který zastával funkci zemského prokurátora. Rod se opět dostával do společenského podvědomí. Leopold byl navíc povýšen do českého rytířského stavu a roku 1793 obdržel český inkolát.³³⁵ A již o rok později koupil panství a zámek v Červených Pečkách ležící nedaleko Kolína, který se stal sídlem rodu.³³⁶ Leopoldovi synové, „*bratři Karel (1778 – 1838) a Josef (1776 – 1860) byli v roce 1814 povýšeni do stavu českých svobodných pánů, tentokrát se jménem ‚Löwenherz-Hrubý‘ a s predikátem ‚z Jelení‘. Psaná forma jména však respektovala historickou formu pravopisu, totiž ‚Gelenj‘*“.³³⁷ V této době se do rodinného erbu dostala jelení hlava.

Nejstarší Josef, dědic rodového majetku, se roku 1819 oženil s Karolínou svobodnou paní z Witzingerode a na Adelsbornu (1798 – 1883), se kterou měl pět dětí.³³⁸ Po jeho smrti panství opět převzal nejstarší syn, Theodor (1826 – 1914), který byl mecenášem hudebníka Františka Kmocha. Theodor proslul pěstováním orchidejí a jiných exotických rostlin. Vytvořil unikátní sbírku těchto květin v habsburské monarchii.³³⁹ Dne 20. října 1863 se v Praze konala jeho svatba s Karolínou hraběnkou z Ledebur-Wichelnu (1839 – 1930). Dědicem rodového majetku se v další generaci stal druhorozený syn Josef Karel (1866 – 1943).

Josef Karel byl velice zajímavá osobnost. Stal se jedním ze zakládajících členů Jednoty českých matematiků a fyziků a rovněž byl členem Astronomické společnosti či Akademie zemědělské.³⁴⁰ Jeho matka Karolína mu k osmnáctým narozeninám darovala panský dům Morány, protože se předpokládalo, že rodové panství v Červených Pečkách zdědí jeho starší bratr.³⁴¹ Josef Karel tuto budovu přestavěl roku 1900 na lovecký zámeček. Zvláštní jméno Morány vzniklo pravděpodobně zkomolením názvu italského

³³⁵ M. BUBEN, *Jaromír svobodný pán Hrubý z Gelenj*, s. 199.

³³⁶ Tomáš FIALA – Vratislav ŠMELHAUS, *Velkostatek Červené Pečky 1508 – 1948*. Inventář, Benešov 1959, s. III.

³³⁷ P. MAŠEK, *Modrá krev*, s. 113. Rodina se vzdala užívání jména Löwenherz.

³³⁸ V. POUZAR, *Almanach českých šlechtických rodů*, s. 193 – 194.

³³⁹ P. MAŠEK, *Modrá krev*, s. 113.

³⁴⁰ *Výroční zpráva za rok 1938-39*, Časopis pro pěstování matematiky a fyziky 69, 1940, s. D 56.

³⁴¹ Morány jsou součástí obce Čestín, která leží mezi Uhlířskými Janovicemi a Zručí nad Sázavou.

města Murana, podle kterého zde byla vybudována sklářská huť.³⁴² Svobodný pán Josef Karel Hrubý z Gelenj byl velice dobrý hospodář a proslulé byly jeho ovocné sady, obzvláště třešně, jejichž plody končily i na stole anglického krále.³⁴³

Ještě na počátku 20. let 20. století se zdálo, že rod nebude mít dalšího pokračovatele, protože Adolf Jan (1864 – 1925), starší bratr Josefa Karla, zůstal svobodný. Nikdy se nevdala ani jejich jediná sestra Johanna Karolina (1871 – 1946). Dne 22. dubna 1921 oslavil Josef Karel své 55. narozeniny. A hned pět dní na to se oženil s o dvacet tři let mladší Karolou (Saroltou) členkou rodu Bukůvků z Bukůvky (1889 – 1952).

Bukůvkové z Bukůvky byla původně vladýcká rodina žijící v Čechách i na Moravě. V roce 1719 byli povýšeni do stavu svobodných pánů a roku 1800 do hraběcího stavu. Mecenášem hudebního života v Brně byl například Michal Bukůvka (1808 – 1882). Rod vymřel po meči již v polovině 20. století.³⁴⁴

Josef Karel s Karolou měli šest dětí. Nejstarší Jaromír (1922 – 2012) absolvoval gymnázium a do roku 1948 studoval na lesnické fakultě v Dejvicích. Než ho v únoru roku 1950 zatkli, pracoval jako traktorista. Ve vězení strávil jen několik měsíců. Byly mu vyměřeny dva roky nucených prací. Během těchto let pracoval hned na několika místech v republice – na dolech ve Chvaleticích, stavěl pardubické nádraží nebo věznici v Praze-Ruzyni. Nakonec nastoupil u Dopravních staveb, kde vystřídal různé profese, např. kopáč, dlaždič, traktorista. Povolání pak změnil ještě několikrát. Od roku 1985 si o něco polepšil a pracoval jako železniční referent. V roce 1990 se stal zástupcem českého velkopřevora Suverénního řádu Maltézských rytířů, jehož členem se stal již v průběhu druhé světové války.³⁴⁵ Roku 1992 měl možnost restituovat zámek Červené Pečky s mobiliářem, zámeček Morány a lesní a polní pozemky patřící do obou bývalých panství.³⁴⁶ „*Červené Pečky jsme ale nepřevzali, protože za pětadvacet let vojsko zámek úplně zdevastovalo. Opravovali tam tanky a auta. Červené Pečky patřily naší rodině od roku 1794 a my všichni jsme se v zámku narodili. Bylo smutné říct, že ho nechceme zpátky.*“³⁴⁷ Jaromír byl nakonec vlastníkem zámečku Morány, části parku v Červených Pečkách a lesní a zemědělské půdy poblíž Uhlířských Janovic.

---

³⁴² M. BUBEN, *Jaromír svobodný pán Hrubý z Gelenj*, s. 201.

³⁴³ V. VOTÝPKA, *Příběhy české šlechty*, s. 349 – 350.

³⁴⁴ P. MAŠEK, *Modrá krev*, s. 35.

³⁴⁵ M. BUBEN, *Jaromír svobodný pán Hrubý z Gelenj*, s. 202.

³⁴⁶ J. BENDA, *Restituce majetku bývalých šlechtických rodů po roce 1989*, s. 494.

³⁴⁷ Vzpomínal Jaromír Hrubý. Viz B. DOČEKAL, *Příběhy českých šlechticů*, s. 169.

Prvorozenou dcerou byla Marie Josefa (1924 – 1996), která pracovala jako prodavačka v národním podniku Moser a roku 1983 se provdala za Maxmiliána Thurn-Valsassinu (1910 – 1991).³⁴⁸ Po ní přišla na svět Anna (*1926), která byla zaměstnána jako dělnice družstva invalidů v Praze. Čtvrtý v pořadí, Bedřich (*1927), spojil svůj život s rodinou Sternbergů – stejně jako jeho mladší sestra Alžběta (*1929), – když se 12. září 1960 oženil s Terezií Sternbergovou (1934 – 2012).³⁴⁹ Živil se jako bagrista u Pražských stavebních podniků. Nejmladší Karla (*1931) byla úřednicí v Městských divadlech pražských.³⁵⁰

3.3.2 Dětství

Alžběta Marie Josefa Karla Hrubá z Gelenj se narodila dne 28. února 1929 na zámku v Červených Pečkách jako v pořadí páté dítě manželů Hrubých. Způsob výchovy byl podobný jako u Mensdorffů či u Sternbergů, kde děti byly vychovávány přísně, ale zároveň spravedlivě. Děti Hrubých si rády kopaly s míčem, v létě chodily plavat. Holčičky si vozily své panenky či domácího jezevčíka v kočárku. V zimě se stavěla ze sněhu iglú. Ale zároveň pomáhaly na zámku opravdu se vším. „*My jsme museli uklízet, museli jsme prát, museli jsme žehlit, vařit, chodit ke kozám – krmit kozy nebo je pást. Měli jsme oslíka, o toho jsme se museli starat.*“³⁵¹ Vyučování probíhalo taktéž obdobně. Nejprve měly děti své domácí učitele, poté navštěvovaly „měšťanku“ a následovalo gymnázium v Kutné Hoře nebo v případě Alžběty Odborná škola pro ženskou povolání v Kolíně.

Jako devítileté dítě zažila Alžběta některé reakce na podepsání Mnichovské dohody dne 30. září 1938. „*To jsem byla ještě dost malá, já jenom si pamatuji, že jsem byla nemocná v dětském pokoji a byl tam u mě strýček mě bavit. A přišla jedna z těch zaměstnankyň a říká strýčkovi, bude válka a hrozně plakala. A on říká, neplačte, nebude válka. Mě to připadalo hrozně zajímavé, protože já jako dítě nevěděla, co je válka.*“³⁵² Válka přišla však velice brzy a roku 1942 se objevila nečekaná návštěva tří mužů, kterou vedl jakýsi oberlandrat. Josef Karel Hrubý měl zvážit, zda by se rodina neměla

---

³⁴⁸ Maxmilián byl synem Františka Thurn-Valsassiny (1876 – 1939), který byl nevlastním bratrem Karolíny Sternbergové (1863 – 1944).

³⁴⁹ Terezie byla mladší sestra Zdeňka Sternberga. Šlo tedy o druhý sňatek mezi sourozenci Sternbergů a Hrubých.

³⁵⁰ Povolání všech sourozenců, viz ABS, Archivní protokol operativních svazků centrálních útvarů FMV a S-StB Praha, a. č. 738475, fol. 16.

³⁵¹ Rozhovor s Alžbětou Sternbergovou ze dne 31. srpna 2013 na hradě Český Šternberk. Viz příloha č. 1.

³⁵² Tamtéž.

přihlásit k říšskoněmeckému státnímu občanství. Jeho reakce byla jednoznačná: „...*baron Hrubý nemění svou národnost jako špinavou košili, řekl. Já jsem se jako Čech narodil a Čechem zůstanu.*“³⁵³ Svou národností orientaci ukázal Josef již o pár let dříve, když připojil svůj podpis k prohlášení zástupců historické šlechty prezidentu Emilu Háchovi v září 1939.³⁵⁴ Na majetek rodiny Hrubých byla téměř okamžitě uvalena nucená správa a rodina musela část zámku opustit a sestěhovat se do několika místností. Nejtěžší rána postihla Hrubé 14. ledna 1943, kdy hlava rodu Josef Karel Hrubý z Gelenj zemřel. Karola se musela postarat o šest dětí z velice malé renty.

Po válce se na zámku v Červených Pečkách objevila jakási paní Vacková, která se hlásila o práci kuchařky, ale nakonec se z ní vyklubala konfidentka sovětského KGB. Roku 1946 o žních přijela na pomoc parta mladíků z československé armády, jejichž skutečným úkolem bylo zjistit, zda se na zámku nenachází protikomunistické centrum, které mělo připravovat spiknutí.³⁵⁵ Odjeli s nepořízenou, protože nic podobného se v Červených Pečkách neorganizovalo.

„Špiclování“ se zintenzivnilo po únoru 1948, čehož si všimla celá rodina, zvláště děti: „*My když jsme se koukli z okna, tak jsme slyšeli šustit tam to zelený [travnatý porost] a jako děti jsme šly pro kýbl s vodou a vylily jsme ten kýbl s vodou a doufaly jsme, že jsme ho strefily. Jestli ano, nevím.*“³⁵⁶ Rodina ještě chvíli na zámku bydlela, ale poté se i oni, jako téměř všichni příslušníci této společenské vrstvy, museli vystěhovat. Na celé stěhování dostali jen tři dny a byli na něj de facto jen tři, protože Jaromír byl ve vězení, Bedřich na vojně a Karla studovala na gymnáziu v Praze. Karole už bylo něco přes šedesát let a již nezastala tolik práce. Nakonec jim pomohli vojáci, kteří byli přítomni na zámku, a z Kolína přijely ještě dva nákladňáky s dalšími ochotnými vojáky. Novým útočištěm rodiny se stal jejich bývalý dvůr Hranice.³⁵⁷ Zde žili ve velice stísněných podmínkách, pouze ve dvou místnostech. V této době diagnostikovali u Karoly Hrubé rakovinu. Rodině se podařilo sehnat podnájem v Praze, ale jejich matka zde bydlela pouze krátce. Zemřela 2. října 1952. „*Pohřeb se konal v Červených*

---

³⁵³ V. VOTÝPKA, *Příběhy české šlechty*, s. 348.

³⁵⁴ Šlechta dala najevo svůj příklon k českému národu a jazyku. Mimo to svůj podpis připojili i ti, kteří se nepokládali za Čechy, ale nesouhlasili s pronásledováním českých šlechticů, kteří odmítli přijmout říšskoněmecké občanství. Viz např. E. GLASSHEIM, *Urození nacionalisté*, s. 250 – 252. Celkově asi jedna třetina rodové šlechty českých zemí ztotožnila své vlastenectví s českým národním přesvědčením. Svou identitu založila na sounáležitosti s národem a na antitotalitních, protinacistických principech. Viz Z. HAZDRA, *Šlechta v době Mnichova 1938 a za druhé světové války*, s. 241.

³⁵⁵ V. VOTÝPKA, *Příběhy české šlechty*, s. 352 – 354.

³⁵⁶ Rozhovor s Alžbětou Sternbergovou ze dne 31. srpna 2013 na hradě Český Šternberk. Viz příloha č. 1.

³⁵⁷ R. LUSTIG, *Schematismus velkostatků v Čechách*, s. 375.

*Pečkách, u hrobu hlídkovali čtyři estébáci, pořád ještě měli podezření, že máme někde schované zbraně a vysílačku. Předem dali lidem vědět, že kdo přijde na pohřeb, tomu zabaví potravinové lístky...*³⁵⁸

Během války pomáhala Alžběta bratrovi Jaromírovi jako účetní na statku v Červených Pečkách a poté studovala Odbornou střední školu pro ženská povolání v Kolíně. Po změně politického režimu v roce 1948 „strkali“ Alžbětu po různých státních statcích kolem Kolína, jako byly Pečky, Veltruby nebo Kbely. Byla zaměstnána jako účetní a vedle výplat musela také přesně vědět, kolik je na statku dobytka a jakého druhu a dokonce: „*Já jsem musela, prosím a to není vtip, určit, jestli ta kráva porodí býčka nebo krávu.*“³⁵⁹ Po přestěhování s rodinou do Prahy získala stabilnější zaměstnání a od roku 1951 pracovala jako účetní na ředitelství v družstvu Kovoslužba na Václavském náměstí.³⁶⁰

3.3.3 Manželství

Jak již bylo řečeno výše, Karola Hrubá zemřela roku 1952 a tím pádem se nedožila svatby své dcery Alžběty, ale pravděpodobně tušila, že k něčemu takovému dojde. Rodiny Hrubých a Sternbergů se velice přátelily a návštěvy v Červených Pečkách či na Českém Šternberku byly velice časté. Alžběta si hrála hlavně s mladšími sourozenci Sternbergovými, ale i Zdeňka vídala často. „*Mně se vždycky líbil, byl hezký a strašně hodný, chytrý, úžasně vtipný. A potom... Já jsem to stejně tušila, maminka to taky tušila, jenže maminka se toho nedočkala. Ona se mě jednou zeptala, jestli se mi líbí, a já jsem odpověděla, mami, co blbneš.*“³⁶¹ Ačkoliv se manželé Sternbergovi neshodují na místě, kde byla Alžběta požádána o ruku, jisté je, že s odpovědí si dala na čas: „*A ona napřed jako nevím, uvidíme a tak, ale pak si dala říct, jak je vidno do současnosti.*“³⁶²

Svatba se konala dne 10. května 1955 v kostele sv. Mikuláše na Malé Straně v Praze. Zdeňkovi šel za svědka jeho strýc Arthur Mensdorff-Pouilly a Alžbětě starý soudce Rembert Kerssenbrock, který byl na Malé Straně velice oblíbený. Svatba

---

³⁵⁸ V. VOTÝPKA, *Příběhy české šlechty*, s. 357.

³⁵⁹ Rozhovor s Alžbětou Sternbergovou ze dne 18. října 2013 na hradě Český Šternberk. Viz příloha č. 2.

³⁶⁰ ABS, Archivní protokol operativních svazků centrálních útvarů FMV a S-StB Praha, a. č. 738475, fol. 22.

³⁶¹ Rozhovor s Alžbětou Sternbergovou ze dne 31. srpna 2013 na hradě Český Šternberk. Viz příloha č. 1.

³⁶² Rozhovor se Zdeňkem Sternbergem ze dne 9. července 2013 na hradě Český Šternberk. Viz příloha č. 3.

upoutala pozornost mnoha kolemjdoucích. Trnem v oku byl pro některé červený koberec. Kunhuta Sternbergová jim prý odvětila: „*Žení se tady jeden horník.*“³⁶³

Zdeněk Sternberg se stihl oženit během své dovolené. Tehdy pracoval v dolech v Karviné. Po únoru 1948 nemohl dostudovat práva a nakonec skončil u pomocného technického praporu. Dva roky fáral téměř každou noc pod zem. Poté podepsal smlouvu na další tři roky. Smlouva mu v těchto nejistých časech zaručovala, že po uplynutí určené doby bude volný.³⁶⁴

Svatební cestu strávili v Jeseníku a poté se Zdeněk vrátil do Karviné. Občas mohl za svou manželkou přijet na víkend, ale společného času si moc neužili. Po uplynutí tří let v dole se mohl natrvalo vrátit do Prahy. Dne 29. října 1956 byl i u narození syna Filipa.

Mladá rodina žila společně na Újezdě v Praze, ale velice často jezdili na Český Šternberk. Zvláště malý Filip rád trávil víkendy u svých prarodičů, ale občas se stalo, že na jeho cestu autobusem nebyly peníze.³⁶⁵ Podle slov Alžběty přišel vždy po příjezdu malý Filip za svým dědou Jiřím Douglasem se slovy: „*Tak už jsem tady.*“ Jiří Douglas, který ho z neznámého důvodu oslovoval pane Franz, se zeptal: „*Pane Franz, jak se máte?*“³⁶⁶ Po tomto tradičním přivítání si poslechl Filipovy zážitky.

Alžběta vychovávala svého syna stejně, jako byla vychovávána ona sama – přísně, ale spravedlivě v duchu křesťanské morálky. Z bytu na Újezdě chodil Filip ministrovat k nedalekým Maltézským rytířům. Některá odpoledne trávil v jakémsi dětském kroužku, kde se dostal do konfliktu s jiným chlapcem. Filip pravděpodobně odmítl jít do pionýrské organizace a vše skončilo fackami. Malý Sternberg přišel domů s brekem. Alžběta se vydala za jejich třídní učitelkou: „*Paní učitelko, když vy mu dáte tu facku oprávněně beze všeho, ale ten kluk Filipa fackovat nebude.*“³⁶⁷ Vše se vyřešilo, ale Filip už se v tomto kolektivu neukázal.

Zdeněk Sternberg měl po návratu z Karviné velký problém sehnat práci, stačilo jen, aby řekl své jméno, a dané místo bylo obsazeno někým jiným. Nakonec ho však zaměstnaly jako kulisáka v Karlínském divadle. Alžběta byla na mateřské, ale po jejím skončení pracovala jako uklízečka pro Městská divadla pražská.

---

³⁶³ Doplnující rozhovor s manžely Sternbergovými ze dne 29. března 2014 na hradě Český Šternberk. Viz příloha č. 4.

³⁶⁴ V. VOTÝPKA, *Příběhy české šlechty*, s. 380.

³⁶⁵ Podle Z. Sternberga stála cesta z Prahy na Český Šternberk 9, 50 Kčs. Rozhovor se Zdeňkem Sternbergem ze dne 9. července 2013 na hradě Český Šternberk. Viz příloha č. 3.

³⁶⁶ Rozhovor s Alžbětou Sternbergovou ze dne 31. srpna 2013 na hradě Český Šternberk. Viz příloha č. 1.

³⁶⁷ Rozhovor s Alžbětou Sternbergovou ze dne 18. října 2013 na hradě Český Šternberk. Viz příloha č. 2.

Na konci roku 1956 se o rodinu Sternbergových začala zajímat StB. Zdeněk byl označen jako vhodný pro budoucí spolupráci. Agenti StB měli zájem získat informace o rodinách Mensdorffů, Thunů, Wratislavů a zvláště Lobkowiczů. Část tohoto rodu totiž emigrovala do Velké Británie a přijala anglické občanství. Rovněž měl Zdeněk donášet na své kolegy v Karlínském divadle, protože jako důvod tzv. „verbování“ bylo falešné vyšetřování případu zneužití mladých hereček. Jak se ale zdá, hlavním důvodem získání spolupráce bylo Zdeňkovo přátelství s Marií Zitou Pereirou (*1928) a Arthurem Mensdorffem-Pouilly (1900 – 1965), s kterým již dříve navázala státní bezpečnost kontakt.

Marie Zita, dcera Ferdinanda Pereiry (1898 – 1934) a Marie Rosiny, roz. Mensdorff-Pouilly (1894 – 1987), tedy Zdeňkova vlastní sestřenice, pracovala na rakouském velvyslanectví v Praze.³⁶⁸ Po roce 1945 se musela společně s matkou přestěhovat z Brna do Vídně, a tudíž měla rakouské státní občanství. Sternbergovi často navštěvovala, ale státní bezpečnosti se podařilo zjistit jen, že *„je apolitická, zajímá se pouze o to, které boty se hodí ke kterému kabátu apod.“*³⁶⁹

Při některém z dalších výslechů se otázky točily kolem dění v Karlínském divadle. Rovněž se zaměřily na druhou světovou válku a okupaci, kde chtěla státní bezpečnost zjistit, *„zda se dnes ještě pamatuje, kteří šlechtici se měli od Němců dobře“*. Zdeněk svým – byť nedokončeným – vzděláním právník, jim odpověděl, že *„dnes již nejsou na území ČSR, neboť po roce 1945 byli všichni vyhoštěni z území ČSR.“*³⁷⁰

Agenti se zajímali nejen o Zdeňka, ale pozornosti pochopitelně neunikla ani Alžběta: *„Jmenovaná je býv. baronka. Do září 1956 byla zaměstnána jako úřednice v Kovoslužbě Praha II, Václavské nám. č. 3. V bydlišti s nikým důvěrných styků neudrží, pouze s rodinou MENSODRFŮ. Je bezpartijní, o politiku také nemá zájem. Domovních schůzí ani brigád se nezúčastňuje. Vzhledem k tomu, že se nijak politicky neprojevuje, nelze správně ohodnotit její postoj k lid. dem. zřízení. Ničím nedala najevo, že by měla kladný postoj k lid. dem. zřízení, rovněž se zjevně nestaví proti lid. dem. zřízení.“*³⁷¹

„Spolupráce“ nepřinesla Státní bezpečnosti informace, které původně očekávala, a proto bylo 30. března 1962 rozhodnuto ji ukončit. Ale za nějaký čas se o rodinu

---

³⁶⁸ Roku 1966 se Marie Zita Pereira-Arnstein vdala. Jejím manželem se stal Georg Seger von Spee (*1929).

³⁶⁹ ABS, Archivní protokol agenturních svazků a map vlastnoručních zpráv spolupracovníků, Zdenek Sternberg (nar. 1923), a. č. 545881, fol.17.

³⁷⁰ Tamtéž, fol. 21.

³⁷¹ Tamtéž, fol. 11.

Sternbergů začali zajímat znovu, tentokrát z jiného důvodu. Dne 25. listopadu 1964 navštívil byt manželů Sternbergových německý novinář Thomas Ross (1927 – 2007). Ross se objevil v Československu několikrát a během svého pobytu byl téměř nepřetržitě sledován. V první polovině 60. let přispíval do západoněmeckých novin, jako byly např. *Hannoversche Allgemeine Zeitung*. Ross se zdržel v Karmelitské ulici, kde Sternbergovi tehdy bydleli, hodinu a půl. Druhý den odpoledne byla jeho návštěva o něco delší a trvala přes dvě hodiny.³⁷² O tři dny později se objevil znovu a nesl s sebou kufr, který si poté opět odnesl.³⁷³ V kufru přinesl nejspíše nějaké věci od Zdeňkových příbuzných z Rakouska. S jistotou to však nelze říci, protože ani jeden z manželů Sternbergových si na tuto návštěvu nepamatuje. Ale občas se stávalo, že se objevil někdo cizí, po kterém např. sestra Anna nechala něco poslat.

Život rodiny Sternbergů v této době nebyl jednoduchý a Zdeněk si složité situace byl vědom již po únorovém převratu v roce 1948. Sám měl možnost, stejně jako jeho mladší bratři, opustit republiku, ale kvůli rodičům zůstal. Jeho otec Jiří Douglas zemřel v roce 1965, jak bylo popsáno výše, a Zdeněk se snažil dostat svoji matku zpět do Československa. Nakonec se to podařilo a zůstala u své dcery Karolíny v Dírné, kde o ni bylo dobře postaráno. Zdeněk s Alžbětou však žili stále ve strachu, co přijde.

Když se v uvolněnější atmosféře šedesátého osmého roku naskytlá příležitost, celá rodina si zažádala o povolení vycestovat do Německa. Důvodem byla návštěva Zdeňkových příbuzných. Mezitím přišel 21. srpen a s ním vojska pěti socialistických zemí Varšavské smlouvy, jimž vévodil Sovětský svaz. Zdeněk s Alžbětou a malým Filipem trávili prázdninové dny na Šumavě, odkud se nemohli dostat do Prahy, protože v nastalé situaci přestaly jezdit autobusy. Když asi po týdnu konečně přijeli domů, byli v šoku – přejmenované ulice, změněná jména na zvoncích: „*Ted' v našem baráku, tam nebyli Sternbergové, ale byli tam Vonáskové, kde byli Pokorných, tam byli Matějkovi.*“³⁷⁴ Rozhodnutí emigrovat bylo celkem rychlé a hned 2. září vycestovala tříčlenná rodina Sternbergů do Německa. Hlavním důvodem byl tehdy dvanáctiletý syn Filip: „*My jsme to udělali kvůli němu, protože jsme věděli, že tady nemá šanci. To by nesměl jít ani na řemeslo. Jestli by ho vzali na kominíka, nevím. Protože, jak jste řekla*

---

³⁷² ABS, Archivní protokol operativních svazků centrálních útvarů MV a KS MV Praha, Thomas Ross (nar. 1927), a. č. 597295, fol. 59.

³⁷³ Tamtéž, fol. 61

³⁷⁴ Rozhovor s Alžbětou Sternbergovou ze dne 31. srpna 2013 na hradě Český Šternberk. Viz příloha č. 1.

*jméno... Manžel, když vyplnil kádrový dotazník, a jak viděli jméno, řekli, přijďte za dva dny a pak, bohužel už je to obsazený. Jak zjistili, kdo je, tak konec.*³⁷⁵

Nějaký čas strávili na severu Německa ve Vestfálsku u bratra Filipa. Tento kraj si však příliš neoblíbili. Zažádali si o povolení, aby se mohli přestěhovat do Rakouska, které jim přeci jen bylo bližší. Ve Vídni se jim podařilo sehnat byt, Zdeněk si našel práci a Filipa přijali na gymnázium. Alžběta začala pomáhat v jedné charitě na okraji Vídně českým uprchlíkům.³⁷⁶

Nejspíš krátce po svém příjezdu do Vídně se Alžběta stala, aniž by to tušila, členkou řádu Hvězdového kříže. Tento řád byl významný za dob monarchie. Byl založen již v 17. století Eleonorou kněžnou de Gonzaga, vévodkyní z Mantovy a Monferratu, která byla manželkou římského císaře a českého krále Ferdinanda III. Řád byl určen výhradně katolickým příslušnicím vysoké říšské šlechty a byl postaven na myšlenkách a ideálech křesťanství – hlavně na křesťanské lásce k bližnímu, která souvisela např. s navštěvováním špitálů a podáváním pokrmů nemocným. K povinnostem patřilo nošení řádového odznaku na slavnostech, kde měl být přítomen císařský pár. V čele řádu stála vždy manželka císaře nebo první dáma arcidomu rakouského.³⁷⁷ Po zániku monarchie ztratil řád svůj společenský smysl a dodnes se uděluje jako domácí dámský řád rodu Habsburg-Lothringen. Alžběta se k jeho udělení vyjádřila takto: *„Jak jsem ho dostala? Úplně bez mého vědomí. To zrovna švagrová tato a ta, co zesnula, a myslím Lobkowiczová. Když byla tchýně ve Vídni, tak nějak se o tom zmínila, že tady jsou nějaké... To jsem musela mít nějaké ty předky. Tak nám to udělili a já jsem o tom ani nevěděla.*“³⁷⁸ Alžběta oceňuje charitativní činnost různých řádů a organizací. Nejvíce však uznává Maltézský řád, jehož čestným členem je i její manžel Zdeněk.

Na čas strávený ve Vídni Alžběta ráda vzpomíná, i přes některé okamžiky, kdy jí bylo trapně za český národ: *„Když jsem ve Vídni šla po ulici Mariahilfer Straße – tabulka: zde se nekrade, česky. Pak se to uvolnilo, začali jezdit Češi a začalo se krást. Moje sestra tam byla vdaná a taky se zlobila, představ si, já jsem přišla do nějakého obchodu a tam bylo na dveřích, zde se nekrade. Takže šla za tou vedoucí, co to*

³⁷⁵ Rozhovor s Alžbětou Sternbergovou ze dne 31. srpna 2013 na hradě Český Šternberk. Viz příloha č. 1.

³⁷⁶ Tamtéž.

³⁷⁷ Ivan KOLÁČNÝ, *Řády a vyznamenání Habsburské monarchie*, Praha 2006, s. 136 – 137.

³⁷⁸ Rozhovor s Alžbětou Sternbergovou ze dne 18. října 2013 na hradě Český Šternberk. Viz příloha č. 2. Onou první švagrovou je míněna Karolina Wratislavová (*1924) a druhou, bohužel již zesnulou, byla Terezie Hrubá (1934 – 2012), třetí švagrová je Marie Leopoldina Sternbergová, roz. Lobkowiczová (* 1943) viz V. POUZAR, *Almanach českých šlechtických rodů*, s. 415 – 416.

znamená. *No oni tady Češi kradou, víte. A to mi bylo vždycky hrozně trapný. Za náš národ mi to bylo nepříjemný.*³⁷⁹ Mezitím byl syn Filip přijat ke studiu práv, které úspěšně dokončil.

Stejně jako v případě své tchýně Kunhuty Sternbergové, byla i Alžběta společně s manželem vyšetřována a nakonec obviněna z trestného činu opuštění republiky.³⁸⁰

V roce 1968 asi nikdo nedoufal, že by se mohli natrvalo vrátit do rodné vlasti, ale události z listopadu 1989 vše změnily. V době nastalé euforie 90. let se začalo jednat o navrácení majetků nejen právníkům osobám, jako byly církve či náboženské společnosti, ale i těm fyzickým, kde byly vyčleněny oběti holocaustu. *„Pokud jde o restituce ostatního majetku fyzickým osobám, pak jeho navrácení probíhalo na základě obecních restitučních předpisů (zákona o zmírnění následků některých majetkových křivd, zákona o mimosoudních rehabilitacích, zákona o půdě a zákona č. 243/1992).*³⁸¹ Do této skupiny spadal i majetek bývalých šlechtických rodů, tedy i Sternbergů. Sourozenci Sternbergovi se museli dohodnout, jak budou postupovat. Na společnou poradu dorazili téměř všichni kromě nejstarší Anny, jejíž hlas měl právo použít Zdeněk. Dohodli se rychle, v duchu aristokratické a rodové tradice – o navrácení majetku měl zažádat pouze nejstarší, tedy Zdeněk.

Po více jak 40 letech se majiteli hradu Český Šternberk stali opět Sternbergové. *„Moc jsme se těšili, protože domov je domov,“* poznamenala Alžběta Sternbergová. Začátky však nebyly vůbec jednoduché, zvláště kvůli nedostatku finančních prostředků, ale manželům Sternbergovým se podařilo vrátit většinu věcí do původního stavu. *„Bylo to těžké. My taky z toho nechceme osobně něco mít, abych si nahrabala, a nejen pro Filipa, my to chceme pro celý národ.*³⁸² V průběhu staletí vždy platilo, že určitý šlechtic vlastníci zámek či panství je pouze jakýmsi správcem, který toto dědictví předá svým potomkům a stejně tak oni se o vše budou starat ne kvůli sobě, ale pro budoucí generace. Tento „aristokratický duch“ se udržel i přes všechny překážky, které mu připravilo 20. století.

---

³⁷⁹ Rozhovor s Alžbětou Sternbergovou ze dne 31. srpna 2013 na hradě Český Šternberk. Viz příloha č. 1.

³⁸⁰ ABS, Archivní protokol operativních svazků centrálních útvarů FMV a S-StB Praha, Alžběta Sternbergová (nar. 1929), a. č. 738486, fol. 10.

³⁸¹ J. BENDA, *Restituce majetku bývalých šlechtických rodů po roce 1989*, s. 154.

³⁸² Rozhovor s Alžbětou Sternbergovou ze dne 31. srpna 2013 na hradě Český Šternberk. Viz příloha č. 1.

3.4 Sternbergová sňatkem – srovnání tří generací

Všechny tři dámy, které se provdaly do rodu Sternbergů, se staly nedílnou součástí rodiny a jejich působení na Českém Šternberku je dodnes patrné.

Karolína narozená v jiné části habsburské monarchie si musela zvykat na nový domov a hlavně se naučit ne příliš jednoduchý nový jazyk, aby jako správná paní domu mohla komunikovat se služebnictvem a sloužícími. Jako řádná manželka se ukázala nejen v umění vést domácnost, ale splnila i svou povinnost porodit mužského potomka, který bude pokračovatelem rodu. Její dominantní osobnost se těžko snášela se snachou Kunhutou, která byla povahou spíše introvertní. Ačkoliv byla Kunhutina rodina spřízněna s britskou královskou rodinnou a mnoha dalšími panujícími dynastiemi, její otec Emanuel byl mladším synem manželů Mensdorffových, a tudíž neměl nárok na rodové dědictví, tedy panství Nečtiny a Boskovice. V prvních letech musela mladá rodina využívat přízně svých příbuzných a přátel. Vše se změnilo na počátku 20. století, kdy Kunhutina matka Anna dostala od svého otce panství Chotělice. Postupně se tomuto páru narodilo 11 dětí, čemuž museli přizpůsobit i finanční výdaje. Malí Mensdorffové vyrůstali v duchu aristokratické tradice, ale součástí jejich výchovy se stala i řada domácích prací. Tyto dovednosti se ukázaly jako velice hodnotné, zvláště v období války. Vzhledem k absenci dobových pramenů se těžko dozvíme, jak vnímala Karolína svou snachu Kunhutu. I přes rozdílné názory zvláště na výchovu dětí, spolu dokázaly trávit spoustu času, hlavně na dlouhých cestách za Karolíninými příbuznými do Rakouska. Ačkoliv se Kunhuta na rozdíl od Karolíny, která zažila opravdový lesk a slávu monarchie, téměř nevyjadřovala k politické situaci, jejich názory byly podobné.

Vznik Československé republiky způsobil mnohé změny, ale u bývalé aristokracie se stále dodržoval cyklus šlechtického roku. Karolína i Kunhuta pobývaly přes zimu na svých sídlech tedy Jemništi a Českém Šternberku a letní měsíce trávila celá rodina na Březině. Stejně tak na podzim se stále pořádaly hony v lesích kolem zámku Jemniště a na šternberských panstvích, na které se sjížděla řada hostů.

Stárnoucí Karolína se nakonec sžila s českou zemí a společně s dcerou Sitou a jejím manželem Františkem za 2. světové války odmítli přijmout říšskoněmecké státní občanství. Poté, co přišla po první válce o elitní postavení, přišla během druhé i o svůj domov a nedožila se ani konce tohoto válečného konfliktu.

Devatenáctiletá Kunhuta se roku 1918 lépe vyrovnala s novým politickým uspořádáním, ale některé zákony, zvláště pozemková reforma, pro ni byly

z existenčního hlediska těžko pochopitelné. Během 2. světové války se musela postarat o celou rodinu, která trpěla zvláště poté, co se přihlásila k české národnosti. Kunhuta se rozhodla stejně jako její manžel a zvolila české, resp. československé státní občanství. Její vlastní rodiče se rozhodli každý sám za sebe – otec Emanuel se přihlásil k české, matka Anna k německé národnosti stejně jako většina Kunhutinych sourozenců. Rozhodnutí matky ovlivnilo osudy celého chotělického panství po válce, protože Anna byla jeho majitelkou, a tudíž na něj byly vztaženy Benešovy dekrety. Jako správná dcera se Kunhuta rodičů ujala a poskytla jim na pár let domov, než oba roku 1948 zemřeli.

Karolína Sternbergová se během svého života musela vyrovnat s předčasnou smrtí řady svých blízkých, ať už matky, otce či později syna. Kunhuta měla štěstí, že nic podobného nezažila. Přesto pocítila těžké chvíle, když tři z jejích devíti dětí emigrovaly po únoru 1948 a několik let je vůbec neviděla. Před absolutní ztrátou domova manžele Sternbergovi zachránila jejich pověst a obliba u místních obyvatel. Na hradě mohli zůstat a Jiří zde začal pracovat jako kastelán. Poté, co odešel do důchodu, byla finanční situace v rodině velice složitá. Kunhuta za celý svůj život nebyla téměř nikde zaměstnána, a tak museli oba vyžít z jednoho malého důchodu a z pomoci dětí. Když se naskytla příležitost vycestovat ze země, využili ji. Kunhuta vždy podporovala svého manžela a společně se rozhodli zůstat v Rakousku i za cenu, že již se nebudou moci vrátit. Po Jiřího smrti se po mnoha komplikacích Kunhuta vrátila a žila u své dcery Karolíny ještě řadu dalších let a na samém sklonku života se dočkala i nových politických zvratů. Po celý svůj život byla navíc nucena bojovat s několika nemocemi, které jí více či méně znepríjemňovaly existenci.

Naopak třetí dáma se narodila již během republiky a vliv monarchie pocítila jen nepřímo. Ovšem i v její rodině se dodržovalo tradiční vychování a stejně jako u Mensdorffů se i u Hrubých děti zapojovaly do domácích prací. U všech tří žen můžeme sledovat posun ve vzdělání mladých šlechticů – Karolína byla pravděpodobně vzdělávána doma, Kunhuta se vzdělávala v klášterní škole nejprve v Praze a poté ve Vídni, Alžběta chodila na střední školu v Kolíně. Na rozdíl od předchozích dvou dam svého budoucího manžela znala už od dětství, protože byli de facto sousedé. Na Českém Šternberku byla častým hostem.

Sama Alžběta zažila „pouze“ druhou světovou válku, ale ani pro její rodinu hlásící se k českým kořenům to nebyly jednoduché chvíle. Po válce začala pracovat jako mzdová účetní. V roce 1955 se provdala za Zdeňka Sternberga a jméno, které by ji

dříve posunulo na společenském žebříčku, bylo nyní spíše přítěží. Se svojí tchýní Kunhutou se vídala jen příležitostně, když přijela na Český Šternberk s manželem a synem Filipem. V uvolněnější atmosféře tzv. Pražského jara se rodině podařilo získat výjezdní doložku a ihned po srpnové invazi Československou socialistickou republiku opustili. Učinili tak kvůli synovi – aby mohl studovat a měl lepší budoucnost. Důraz na vzdělání svého syna kladla Alžběta stejně pečlivě jako její dvě předchůdkyně. Rodina Sternbergů se usadila ve Vídni, kde Alžběta pomáhala příchozím emigrantům. Její život se opět změnil na začátku 90. let, kdy se spolu s manželem vrátila do rodné vlasti, aby pokračovali v rodové tradici a starali se o hrad Český Šternberk.

Závěr

Cílem této práce bylo ukázat na příkladě tří generací žen postavení určité sociální vrstvy ve 20. století. V první čtvrtině minulého století byly příslušnice aristokracie na vrcholu společenského žebříčku. Úkolem urozených manželek byla hlavně reprezentace rodu a zajištění následovníka. V době, kdy se neurozené ženy začínaly hlásit o svá práva – právo na vzdělání či spoluúčast na politických záležitostech –, žily urozené ženy ve své „*příliš uzavřené společnosti*“ s jasně stanovenými pravidly.³⁸³ Šlechtická dívka studovala doma, příp. v některé klášterní škole. Jejím cílem bylo vdát se „na úrovni“ a svému manželovi porodit mužského potomka. Jako vdaná vedla nejen rodinu a domácnost, ale v případě rodiny Sternbergů i celé hospodářství.³⁸⁴ Pokud se zajímala o politiku, mohla o ní diskutovat v salonech.

Změny, které s sebou přinesla první republika, znamenaly pro ženskou polovinu obyvatelstva velký posun kupředu. Nyní již bývalé šlechtičny vnímaly nastalou politickou situaci spíše negativně. Zákaz používání šlechtických titulů neměl pro šlechtu takový dopad jako pozemková reforma, která omezila jejich příjmy. Ženy však zůstaly věrné tradici a snažily se udržovat životní styl jako za monarchie, byť v omezené míře. Jejich zaměstnáním byla nadále péče o rodinu a domácnost. Jen hrstka z nich se začala angažovat i jinde – jako Zdeňka Lobkowiczová, která se stala jednatelkou Svazu československých katolických žen a dívek v Čechách.

V širším společenském měřítku se zdálo, že žena získávala na vážnosti v různých oblastech – vzdělání, zaměstnání, politika či sport. Dopad hospodářské krize v 30. letech ale jasně ukázal, kde má hlavně vdaná žena své místo.

Druhá světová válka znamenala další zlom v „ženských dějinách“. Některé ženy se chopily zbraní a stanuly po boku mužů na frontě. Pravděpodobně žádná z nich však nepocházela ze šlechtického rodu.³⁸⁵ I v zázemí však prožívaly těžké chvíle. Strach o své nejbližší měly ženy a dívky všech společenských vrstev.

Po válce došlo k obnovení mnoha ženských organizací a politicky aktivní ženy získaly i některé významné posty. Rok 1948 přinesl velké změny. Novými zákony měly ženy deklarováno rovnoprávné postavení v rodině, v hospodářském i politickém životě.

---

³⁸³ Viz Z. BEZECNÝ, *Příliš uzavřená společnost*.

³⁸⁴ Starat se o ekonomický chod domácnosti nebylo zvykem. Např. Sidonie Nádherná neznala cenu peněz a hospodářství vůbec nerozuměla. Viz R. SAK – Z. BEZECNÝ, *Dáma z rajského ostrova*, s. 165.

³⁸⁵ Je tak usuzováno na základě seznamů příslušnic zahraničních jednotek. Viz I. PARKMANOVÁ (ed.), *Ženy bojující v zahraničních jednotkách za druhé světové války*, s. 12, 20, 70 – 77.

Pro bývalé příslušnice šlechty a celé jejich rodiny byl tento rok katastrofou. Během chvíle se octly na samém dně společnosti. Pro muže bylo téměř nemožné sehnat práci odpovídající jejich kvalifikaci. Jejich manželky na tom byly ještě hůře. Většina z nich neměla žádné odborné vzdělání. Příslušnice mladé nastupující generace, které se narodily již za první republiky, na tom byly o něco lépe. Ale i ony byly nositelkami jmen, která politický režim zavrhl. Únorový převrat způsobil i zpřetrhání mnoha rodinných vazeb. Emigrace byla pro některé lepším východiskem než život v nesvobodné vlasti.

Nový politický režim očekával, že žena bude nejen dobrou pracovnící, ale i matkou a manželkou. Svou ideologii propagoval v 70. a 80. letech hlavně prostřednictvím televize, protože občané Československé socialistické republiky se více soustředili na své soukromí. Únikem od každodenních starostí se rovněž stal pátek – den, kdy se odjíždělo na chatu či chalupu. Nejinak tomu bylo u šlechtických rodin, které navštěvovaly své příbuzné. Urozená žena pracovala jako kterákoliv jiná, ale ve výchově dětí se odrážela i určitá rodinná tradice. Na první pohled se mohlo zdát, že rozdíl mezi někdejší elitou a zbytkem obyvatelstva byly setřeny.

Poslední změna politického režimu vrátila alespoň některým jejich domovy. U rodiny Sternbergů, která byla vždy spjata s českou zemí, k tomu došlo již na počátku 90. let minulého století. Nové demokratické zřízení jim umožnilo pokračovat v udržování sídla pro další generace. V dnešní době se názory lidí na šlechtu různí – jedni je obdivují, jiní nenávidí či závidí majetek. Vlastnit hrad nebo zámek považuje Zdeněk Sternberg za ekonomickou sebevraždu: *„Možná si opravdu hodně bohatí lidé budou chtít časem zvýšit svou společenskou prestiž a dát najevo své bohatství koupi tradičního šlechtického sídla. Třeba budou i v lecčems napodobovat život šlechty, jak jsem ho zčásti ještě poznal. Ale já potom netoužím, i kdybych si to mohl dovolit. Jsem přesvědčen, že naši lidé to vidí stejně.“*³⁸⁶ Zdeňkovým cílem, ve kterém ho podporuje i jeho manželka Alžběta, je zachovat hrad, který vybudovali jeho předci již ve 13. století.

Podle R. Švaříčkové-Slabákové panuje kolem šlechty mnoho mýtů. Jedním z nich je mýtus šlechty, která je věrná svému mýtu. Příslušníci bývalé aristokracie považují i svůj sociální propad za vítězství, protože si na nic nenaříkají, ani nestěžují. *„Dokazují tím, že právě tak se má chovat šlechta. Jako by tím potvrzovali svůj vlastní mýtus.“*³⁸⁷

³⁸⁶ B. DOČEKAL, *Osudy českých šlechticů*, s. 67.

³⁸⁷ R. ŠVAŘÍČKOVÁ-SLABÁKOVÁ, *Mýtus šlechty u nás a v nás*, s. 77.

Prameny a literatura

1. Prameny

1.1 Archivní prameny

Archiv bezpečnostních složek Praha

Fond Archivní protokol agenturních svazků a map vlastnoručních zpráv spolupracovníků

Fond Archivní protokol operativních svazků centrálních útvarů FMV a S-StB Praha

Fond Archivní protokol operativních svazků centrálních útvarů MV a KS MV Praha

Fond Archivní protokol vyšetřovacích spisů

Archiv der Diözese Gurk

Fond Pfarrkirche Bleiburg, Handschriften

Archiv hlavního města Prahy

Fond Sběrka matrik, sv. Mikuláš

Moravský zemský archiv v Brně

Fond Rodinný archiv Lichtenštejnů, Moravský Krumlov 1572 – 1944, složka 1

Österreichisches Staatsarchiv Wien, Allgemeines Verwaltungsarchiv

Fond Adelsarchiv, Hofadelsakten, Adelsgeneralien

Fond Familienarchive Harrach, Korrespondenz mit Otto Johann

Soukromý archiv Karolíny Wratislavové

Korespondence

Soukromý archiv rodiny Sternbergů

Návštěvní kniha

Státní oblastní archiv Plzeň

Fond Rodinný archiv Windischgrätzů, kart. 540

Fond Sběrka matrik západních Čech, Stupno

Státní oblastní archiv Praha

Fond Rodinný archiv Šternberků, Český Šternberk, kart. 29, 30, 31

Fond Sběrka matrik a průvodní listinný materiál, Postupice

Státní oblastní archiv Zámorsk

Fond Rodinný archiv Mensdorffů-Pouilly, Chotělice, kart. 1, 6, 19, 26

Fond Sběrka matrik východočeského kraje, Farnost Smidary

Státní okresní archiv Karlovy Vary

Fond Archiv města Karlovy Vary 1465 – 1945, Karlsbader Kurliste

Vojenský historický archiv Praha

Fond Sbírka kvalifikačních listin (osobních spisů důstojníků)

Fond Sbírka vojenských matrik

1.2 Vydané prameny

ROCHELT, Hans (hg.), *Adalbert Graf Sternberg 1868 – 1930. Aus den Memoiren eines konservativen Rebellen*, Wien 1997.

STERNBERGOVÁ, Cecilia, *Cesta. Paměti české aristokratky*, Praha 2002.

1.3 Periodika

Neue Freie Presse (1867)

Das Vaterland (1867)

Wiener Salonblatt (1884, 1913, 1914, 1921, 1930)

2. Literatura

BAHENSKÁ, Marie, *Počátky emancipace žen v Čechách. Dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*, Praha 2005.

BENDA, Josef, *Restituce majetku bývalých šlechtických rodů po roce 1989*, Praha 2013.

BEZECNÝ, Zdeněk, *Česká šlechta v éře První republiky*, in: Tomáš KNOZ – Jan DVOŘÁK (edd.), *Šlechta v proměnných věkú*, Brno 2011, s. 225 – 230.

BEZECNÝ, Zdeněk, *Příliš uzavřená společnost. Orličtí Schwarzenbergové a šlechtická společnost v Čechách v druhé polovině 19. století a na počátku 20. století*, České Budějovice 2005.

BUBEN, Milan, *Jaromír svobodný pán Hrubý z Gelenj*, *Střední Evropa. Revue pro střeoevropskou kulturu a politiku* 6, č. 17, 1990, s. 199 – 202.

BUBEN, Milan, *Nástin vývoje české šlechtické titulatury*, *Prostor* 6, č. 21, 1992, s. 199 – 208.

BURACHOVIČ, Stanislav, *Karlovy Vary a jejich vlastivědné písemnictví*, Karlovy Vary 2000.

BUREŠOVÁ, Jana, *Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století*, Olomouc 2001.

CIGÁNEK, Radim, *Legalizace umělých potratů v Československu v roce 1957*. Diplomová práce Katolické teologické fakulty Univerzity Karlovy, Praha 2010.

CLAM MARTINIC, Georg, *Österreichisches Burgenlexikon*. Burgen und Ruinen, Ansitze, Schlösser und Palais, Linz 1992.

Cour d'honneur. Hrady, zámky, paláce 3, č. 4, 2008.

ČELOVSKÝ, Bořivoj, *Ta ženská von Hohenlohe*, Šenov u Ostravy 2004.

ČELOVSKÝ, Bořivoj, *Uprchlíci po „Vítězném únoru“*, Šenov u Ostravy 2004.

DAVÍDEK, Václav, *Nástin vývoje rodu hrabat ze Sternbergu a z Mensdorff-Pouilly*, Časopis rodopisné společnosti v Praze 13, 1941, s. 27 – 35.

DOČEKAL, Boris, *Osudy českých šlechticů*. Ludvík Belcredi, Václav Dlauhoweský, Antonín Bořek-Dohalský, Antonín Kinský, Josef Kinský, Radslav Kinský, Bettina Lobkowiczová, Hugo Mensdorff-Pouilly, Jan Podstatzky-Lichtenstein, Vladimír Reiský, Marie Alžběta Salmová, Karel Schwarzenberg, Diana Sternbergová a Zdeněk Sternberg, Jihlava 2002.

DOČEKAL, Boris, *Příběhy českých šlechticů*. Kristina Colloredo-Mansfeldová, Bedřich Schwarzenberg, Richard Belcredi, Jan Egon Kolowrat-Krakowský-Liebsteinský, Alexander Kálnoky, Norbert Kinský, Jiří Stránský, Evžen Wratislav, Jiří Sternberg, Johannes Nádherný, František Kinský, Josefina a Jan Hildprandtovi, Adam Bubna, David Parish, Karolína a Jaromír Hrubí, Jihlava 2006.

ERNEST, Alois, *Šternberkové včera a dnes*, in: *Dětství v Seifenmühle*, Moravský Beroun 2000, s. 75 – 81.

FIALA, Tomáš – ŠMELHAUS, Vratislav, *Velkostatek Červené Pečky 1508 – 1948*. Inventář, Benešov 1959.

GILAR, Štěpán, *Rodinný archiv Mensdorffů-Pouilly-Chotělice 1827 – 1945*. Inventář, Zámrsk 2000.

GLASSHEIM, Eagle, *Urození nacionalisté*. Česká šlechta a národnostní otázka v 1. pol. 20. století, Praha 2012.

Gothaisches Genealogisches Taschenbuch der Gräflichen Häuser, Gotha 1881.

GRIESSER-PEČAROVÁ, Tamara, *Zita poslední císařovna*, Praha 1994.

HAIDER, Edgard, *Verlorenes Wien*. Adelpaläste vergangener Tage, Wien 1984.

HAUBERTOVÁ, Květoslava, *Velkostatek Valeč 1719 – 1946*. Inventář, Žlutice 1993.

HAZDRA, Zdeněk, *Šlechta v době Mnichova 1938 a za druhé světové války*, in: Tomáš KNOZ – Jan DVOŘÁK (edd.), *Šlechta v proměnných věkích*, Brno 2011, s. 231 – 244.

HAZDRA, Zdeněk – HORČIČKA, Václav – ŽUPANIČ, Jan (edd.), *Šlechta střední Evropy v konfrontaci s totalitními režimy 20. století*, Praha 2011.

HEJKOVÁ, Sandra, *Kašpar Maria Šternberk a jeho panství na Březině*. Bakalářská práce Filozofické fakulty Západočeské univerzity, Plzeň 2012.

HEYDEN-RYNSCH, Verena von der, *Evropské salony*. Vrcholy zaniklé ženské kultury, Jinočany 2004.

HÖBELT, Lothar, *Die mährische Aristokratie in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts*, in: Tomáš KNOZ – Jan DVOŘÁK (edd.), *Šlechta v proměnných věkú*, Brno 2011, s. 245 – 252.

HRUBÝ, František, *Hrabata z Thurnu a Valsassina*. Dějiny jich českomoravské větve, Český časopis historický 28, 1922, s. 74 – 108, 305 – 334.

CHROMÝ, Mojmír, *Fortitudine et caritate*. Medailon rodu hrabat Mensdorffů-Pouilly, Heraldická ročenka 24, 1997, s. 17 – 40.

JECHOVÁ, Květa, *Cesta k emancipaci*. Postavení ženy v české společnosti 20. století. Pokus o vymezení problému, in: Oldřich TŮMA – Tomáš VILÍMEK (edd.), *Pět studií k dějinám české společnosti po roce 1945*, Praha 2008, s. 69 – 129.

JUŘÍK, Pavel, *Šternberkové*. Panský rod v Čechách a na Moravě, Praha 2013.

KÁRNÍK, Zdeněk, *Česká národní aristokracie ve 20. století jako sociální vrstva? Úloha První republiky ve formování národní identity české aristokracie (Krátká úvaha)*, in: *Studie k sociálním dějinám 7*, Opava 2001, s. 243 – 259.

KÁRNÍK, Zdeněk, *České země v éře První republiky (1918 – 1938)*. Díl 1., *Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918 – 1929)*, Praha 2002.

KÁRNÍK, Zdeněk, *České země v éře První republiky (1918 – 1938)*. Díl 2., *Československo a české země v krizi a v ohrožení (1930 – 1935)*, Praha 2002.

KÁRNÍK, Zdeněk, *České země v éře První republiky (1918 – 1938)*. Díl 3., *O přežití a o život (1936 – 1938)*, Praha 2003.

KAŠNÝ, Jiří, *Manželství v západní tradici*. Soubor kanonických studií, České Budějovice 2006.

KAUCKÁ, Kristýna, *Pozemková reforma na velkostatku Křivoklát*. Diplomová práce Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, Praha 2013.

KNESCHKE, Ernst Heinrich, *Neues allgemeines deutsches Adels-Lexicon*. Band 9, Leipzig 1870.

KOLÁČNÝ, Ivan, *Řády a vyznamenání Habsburské monarchie*, Praha 2006.

KOULA, Vít, *Páni ze Šternberka*. Od Divišovců ke Karlu IV. Bakalářská práce Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, Praha 2011.

KVAČEK, Jiří – PÁTOVÁ, Renáta (edd.), *Kašpar M. hrabě Sternberg*. Přírodovědec a zakladatel Národního muzea, Praha 1998.

KYSELOVÁ, Petra, *Osudy majetků Sternbergů ve 20. století*. Diplomová práce Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy, Praha 2012.

LENDEROVÁ, Milena – BEZECNÝ, Zdeněk, *Šlechtická korespondence jako pramen v gender history*, in: Kateřina ČADKOVÁ – Milena LENDEROVÁ – Jana STRÁNÍKOVÁ (edd.), *Dějiny žen aneb Evropská žena od středověku do 20. století v zajetí historiografie*, Pardubice 2006, s. 525 – 532.

LENDEROVÁ, Milena – JIRÁNEK, Tomáš – MACKOVÁ, Marie, *Z dějin české každodennosti. Život v 19. století*, Praha 2013.

LENDEROVÁ, Milena – KOPIČKOVÁ, Božena – BUREŠOVÁ, Jana – MAUR, Eduard (edd.), *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*, Praha 2009.

LENDEROVÁ, Milena (ed.), *Dějiny každodennosti „dlouhého“ 19. století*. 2. díl, *Život všední a sváteční*, Pardubice 2005.

LENDEROVÁ, Milena, *Svět Pauliny ze Schwarzenberku*, in: Jihočeský sborník historický 72, 2003, s. 213 – 214.

LENDEROVÁ, Milena, *Tragický bál*. Život a smrt Pavlíny ze Schwarzenbergu, Praha 2004.

LOUŽEK, Marek (ed.), *Československá ústava 1920*. Devadesát let poté, Praha 2010.

LUSTIG, Rudolf – SVĚTNIČKA, František, *Schematismus velkostatků v Čechách*, Praha 1933.

MACLYSAGHT, Edward, heslo *O'Donnell*, in: *Encyclopaedia Britannica*, vol. 16, Chicago 1965, s. 865 – 866.

MACHEK, Jakub, *Normalizační a populární kultura*. Od domácího umění k Ženě za pultem, in: Petr A. BÍLEK – Blanka ČINÁTLOVÁ (edd.), *Tesilová kavalérie*. Populární obrazy normalizace, Příbram 2010, s. 9 – 27.

MAJER, Jiří, *Kašpark Šternberk*, Praha 1997.

MAŠEK, Petr, *Modrá krev*. Minulost a přítomnost 445 šlechtických rodů v českých zemích, Praha 2003.

MAŠEK, Petr, *Od věží k troskám*, *Sanquis* 20, 2002, s. 66 – 69.

MAŠEK, Petr, *Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Od Bílé hory do současnosti, 1. díl, Praha 2008.

MAŠEK, Petr, *Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Od Bílé hory do současnosti, 2. díl, Praha 2010.

MATOUŠKOVÁ, Ludmila, *Vojtěch Václav Sternberg (1868 – 1930) – politik a básník*. Bakalářská práce Filozofické fakulty Univerzity Pardubice, Pardubice 2012.

MUSILOVÁ, Dana, *Proměny všedního života žen po druhé světové válce*, in: Jana MACHAČOVÁ – Jiří MATĚJČEK (edd.), *Studie k sociálním dějinám 6*, Kutná Hora – Praha – Opava 2001, s. 214 – 224.

PALACKÝ, František, *Dějiny rodu Sternbergů*, Moravský Beroun 2001.

PARKMANOVÁ, Ivana (ed.), *Ženy bojující v zahraničních jednotkách za druhé světové války*, Praha 1992.

PECKOVÁ, Stanislava, *Aristokratky*. Každodenní život a příběhy mladých šlechticů, Praha 2013.

PEHR, Michal a kol. (edd.), *Cestami křesťanské politiky*. Biografický slovník k dějinám křesťanských stran v českých zemích, Praha 2007.

POKLUDA, Zdeněk, *Moravští Šternberkové*. Panský rod rozprostřený od Jeseníků ke Karpatům, Praha 2012.

POKORNÝ, Pavel, *Kněžna, která zastínila císařovnu*. Paulina Metternich-Sándorová (1836 – 1921), *Dějiny a současnost* 4, 2010, s. 22 – 25.

POUZAR, Vladimír, *Almanach českých šlechtických rodů*, Martin 2008.

POUZAR, Vladimír, *Almanach českých šlechtických rodů*, Martin 2010.

PRAŽÁK, Emil, *Řehoř Hrubý z Jelení*, in: *Lexikon české literatury*. Osobnosti, díla, instituce. 2. H – L, Praha 1993, s. 339 – 340.

RÁKOSNÍK, Jakub, *Sovětizace sociálního státu*. Lidově demokratický režim a sociální práva občanů v Československu 1945 – 1960, Praha 2010.

RYCHLÍK, Jan, *Cestování do ciziny v habsburské monarchii a v Československu*. Pasová, vízová a vystěhovalecká politika 1848 – 1989, Praha 2007.

SAK, Robert – BEZECNÝ, Zdeněk, *Dáma z rajskeho ostrova*. Sidonie Nádherná a její svět, Praha 2000.

SEDLÁČEK, August, *Hrady, zámky a tvrze Království českého*, 15. díl, Praha 1998.

SEKYRA, Tomáš – SEKYROVÁ, Milada, *Bratři Šternberkové na cestách*, in: Lenka BOBKOVÁ – Michaela NEUDERTOVÁ (edd.), *Cesty a cestování v životě společnosti*, Ústí nad Labem 1997, s. 415 – 420.

SCHWEIZER, Claudia, *Johann Wolfgang von Goethe und Kaspar Maria von Sternberg*. Naturforscher und Gleichgesinnte, Wien 2004.

SKOČDOPOLE, František, heslo z *Thurnu a Valsassiny*, in: *Ottův slovník naučný*, 25. díl, Praha 1906, s. 406.

- SKOČDOPOLE, František, heslo *ze Šternberka*, in: Ottův slovník naučný, 24. díl, Praha 1906, s. 777 – 787.
- SLABÁKOVÁ, Radmila, *Archivní pozůstalost rodu Mensdorff-Pouilly v Čechách a na Moravě*, Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, Facultas philosophica, Historica 27, 1996, s. 117 – 125.
- SLABÁKOVÁ, Radmila, *Rodina a její hodnota u rakousko-české aristokracie v 19. století (na příkladu Dietrichsteinů a Mensdorffů-Pouilly)*, in: Jana MACHAČOVÁ – Jiří MATĚJČEK (edd.), Studie k sociálním dějinám 6., Kutná Hora – Praha – Opava 2001, s. 275 – 285.
- SMUTNÝ, Bohumír, *Rodinný archiv Šternberků Malenovice 1713 – 1945. Inventář*, Brno 2004.
- STERNBERG, Adalbert, *Die böhmische Frage*, Praha 1904.
- SVOBODA, Václav L., heslo *ze Šternberka*, in: František Ladislav RIEGER (red.), Slovník naučný, 8. díl, Praha 1870, s. 146 – 155.
- ŠRÁČKOVÁ, Danuše, *Historie kojení II.*, Praktická gynekologie 8, č. 4, 2004, s. 26 – 28.
- ŠVARŤÍČKOVÁ-SLABÁKOVÁ, Radmila, *Mýtus šlechty u nás a v nás. Paměť a šlechta dvacátého století*, Praha 2012.
- ŠVARŤÍČKOVÁ-SLABÁKOVÁ, Radmila, *Rodinné strategie šlechty. Mensdorffové-Pouilly v 19. století*, Praha 2007.
- ŠVARŤÍČKOVÁ-SLABÁKOVÁ, Radmila, *Šlechta v Čechách a na Moravě ve druhé polovině 20. století – její obraz, její hodnoty a její paměť*, in: Tomáš KNOZ – Jan DVOŘÁK (edd.), Šlechta v proměnných věků, Brno 2011, s. 253 – 271.
- TINKOVÁ, Daniela, „Žena“ – prázdná kategorie? *Od (wo)men's history k gender history v západoevropské historiografii posledních desetiletí 20. století*, in: Kateřina ČADKOVÁ – Milena LENDEROVÁ – Jana STRÁNÍKOVÁ (edd.), Dějiny žen aneb Evropská žena od středověku do 20. století v zasetí historiografie, Pardubice 2006, s. 19 – 32.
- TITTEL, Ignaz, *Schematismus und Statistik des Grossgrundbesitzes und grösserer Rustikalgüter im Königreiche Böhmen*, Prag 1906.
- TOMSOVÁ, Petra, *Terezie ze Sternbergu – život šlechtičny v 19. století. Bakalářská práce Filozofické fakulty Univerzity Karlovy*, Praha 2012.
- TOŠNER, Ludvík, heslo *Pliberk*, in: Ottův slovník naučný, 19. díl, Praha 1902, s. 920.
- TYWONIAK, Jiří, *Šternberský rodinný archiv (Český Šternberk) 1295 – 1924. Inventář*, Praha 1961.
- VACULÍK, Pavel, *Komunistická perzekuce šlechty*, Praha 2004.
- VALENTA, Aleš, *Dějiny rodu Kinských*, České Budějovice 2004.

- VANĚK, Miroslav, *Třetí strana trojúhelníku. Teorie a praxe orální historie*, Praha 2011.
- VÁŇOVÁ, Ladislava, *Svědectví o nemoci a úmrtí posledního rakouského císaře, uherského a českého krále Karla I. Edice dopisů Terezy Kerssenbrockové a Viktorie Mensdorffové z r. 1922*, Klatovsko 5, 2008, s. 251 – 266.
- Verzeichnis der Hotels, Pensionate und Privatwohnungen sowie Führer des Königl. Nordseebades Norderney*, Norderney 1911.
- VINAŘ, Otakar, *Šternberkové – složitá historie starého rodu*, in: *Heraldika a genealogie* 32, č. 1 / 2, 1999, s. 59 – 84.
- VLČEK, Pavel – SOMMER, Petr – FOLTÝN, Dušan, *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1997.
- VOTÝPKA, Vladimír, *Aristokrat. Život Zdeňka Sternberga*, Praha 2010.
- VOTÝPKA, Vladimír, *Návraty české šlechty*, Praha – Litomyšl 2000.
- VOTÝPKA, Vladimír, *Paradoxy české šlechty*, Praha 2005.
- VOTÝPKA, Vladimír, *Příběhy české šlechty*, Praha – Litomyšl 2002.
- VOŽENÍLEK, Jan, *Předběžné výsledky československé pozemkové reformy*, Praha 1930.
- Výroční zpráva za rok 1938-39*, Časopis pro pěstování matematiky a fyziky 69, 1940.
- WEISS, Petr, *Specializované muzejní expozice na zámku Jemniště*. Diplomová práce Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, Brno 2006.
- WINKELHOFER, Martina, *Adel verpflichtet. Frauenschicksale in der k. u. k. Monarchie*, Wien 2009.
- ZAHRÁDKA, František, *Rodinný archiv Šternberků Častolovice*. Inventář, Zámorsk 1986.
- ZEMANOVÁ, Jiřina, *Jiří Douglas Sternberg 1888 – 1965*. Diplomová práce Filozofické fakulty Jihočeské univerzity, České Budějovice 2008.
- ŽUPANIČ, Jan, *Dietrichstein-Nicolsburg*, in: Jan ŽUPANIČ – František STELLNER (edd.), *Encyklopedie knížecích rodů zemí Koruny české*, Praha 2001, s. 77 – 80.
- ŽUPANIČ, Jan, *Nová šlechta Rakouského císařství*, Praha 2006.
- ŽUPANIČ, Jan, *Rakouská šlechta na prahu moderní doby*, in: Tomáš KNOZ – Jan DVOŘÁK (edd.), *Šlechta v proměnných věkú*, Brno 2011, s. 194 – 207.
- ŽUPANIČ, Jan, *Thurn-Taxis*, in: Jan ŽUPANIČ – František STELLNER (edd.), *Encyklopedie knížecích rodů zemí Koruny české*, Praha 2001, s. 268 – 269.

Seznam zkratek

ABS	Archiv bezpečnostních složek
AT-OeStA/AVA	Österreichisches Staatsarchiv Wien, Allgemeines Verwaltungsarchiv
ČČH	Český časopis historický
MZA	Moravský zemský archiv
PA	Pfarrkirche
RA	Rodinný archiv
SOA	Státní oblastní archiv
VHA	Vojenský historický archiv

PŘÍLOHY

Seznam příloh

1. Rozhovor s Alžbětou Sternbergovou ze dne 31. srpna 2013 na Českém Šternberku
2. Rozhovor s Alžbětou Sternbergovou ze dne 18. října 2013 na Českém Šternberku
3. Rozhovor se Zdeňkem Sternbergem ze dne 9. července 2013 na Českém Šternberku
4. Doplnující rozhovor s manžely Sternbergovými ze dne 29. března 2014 na Českém Šternberku
5. Rozhovor s Karolínou Wratislavovou ze dne 11. září 2013 v Dírné
6. Rozhovor s manžely Kopečkovými ze dne 30. ledna 2014 v Praze
7. Snoubenci Karolína Thurn-Valsassina a Filip Sternberg v roce 1884. MZA, RA Berchtoldů Buchlov, kart. 243, inv. č. 875.
8. Karolína Sternbergová v roce 1892. Autor obrazu – František Ženišek. Hrad Český Šternberk. Foto autorka.
9. Karolína Sternbergová v roce 1943. MZA, RA Collaltů Brtnice, kart. 467, inv. č. 516.
10. Snoubenci Kunhuta Mensdorff-Pouilly a Jiří Douglas Sternberg v roce 1920. Soukromý archiv Marie Kopečkové.
11. Kunhuta Sternbergová ve 30. letech 20. století. Hrad Český Šternberk. Foto autorka.
12. Sternbergovi ve 20. letech 20. století. Zleva: Jiří Douglas, Anna, Zdeněk, Kunhuta. SOA, RA Mensdorffů-Pouilly-Chotělice, kart. 38, inv. č. 1003.
13. Děti Kunhuty a Jiří Douglase Sternbergových ve 30. letech 20. století. Zleva: Jan Bosco, Kašpar, Terezie, Filip, Emanuel, Karolína, Zdeněk, Anna. SOA, RA Mensdorffů-Pouilly-Chotělice, kart. 38, inv. č. 1003.
14. Alžběta Sternbergová. Soukromý archiv rodiny Sternbergů.
15. Alžběta a Zdeněk Sternbergovi. Soukromý archiv rodiny Sternbergů.
16. Dopis Karolíny Sternbergové Emanuelovi Mensdorff-Pouilly z roku 1936. SOA, RA Mensdorffů-Pouilly-Chotělice, kart. 6, inv. č. 194.
17. Dopis Kunhuty Sternbergové matce Anně Mensdorff-Pouilly z roku 1930. SOA, RA Mensdorffů-Pouilly-Chotělice, kart. 19, inv. č. 326.

18. Pouzdro na cigaretovou špičku Karolíny Sternbergové. Dar od bratra. Hrad Český Šternberk. Foto autorka.
19. Kresba Filipa Sternberga. Namalována na objednávku pro Marii Kinskou. MZA, RA Lichtenštejnů Moravský Krumlov, složka 1, inv. č. 554.
20. Oválná věž na jižní straně hradu Český Šternberk ve 20. letech 20. století. SOA, RA Mensdorffů-Pouilly-Chotělice, kart. 38, inv. č. 1003.
21. Kaple sv. Šebestiána na hradě Český Šternberk ve 20. letech 20. století. SOA, RA Mensdorffů-Pouilly-Chotělice, kart. 38, inv. č. 1003.
22. Zámek Jemniště. Foto autorka.
23. Hrad Český Šternberk. Foto autorka.
24. Šternberský palác ve Vídni. V současnosti majetkem Italské republiky. Foto autorka.
25. Dům v Liechtensteinstraße ve Vídni. Místo pobytu Kunhuty Sternbergové v 60. letech 20. století. Foto autorka.
26. Rodokmen rodiny Sternbergů, 1. část. Sestavila autorka.
27. Rodokmen rodiny Sternbergů, 2. část. Sestavila autorka.
28. Rodokmen rodiny Thurn-Valsassina-Como-Vercelli. Sestavila autorka.
29. Rodokmen rodiny Mensdorff-Pouilly. Sestavila autorka.
30. Rodokmen rodiny Hrubých z Gelenj. Sestavila autorka.

1. Rozhovor s Alžbětou Sternbergovou ze dne 31. srpna 2013 na Českém Šternberku. Rozhovor vedla Lenka Nemravová.

Lenka Nemravová (LN): Zajímalo by mě Vaše dětství, protože, pokud vím, tak jste vyrůstala v Červených Pečkách, Vaše výchova. Jestli Vás rodiče vychovávali v duchu té aristokratické tradice nebo už byly zohledňovány změny ve 20. století.

Alžběta Sternbergová (AS): Jak nás vychovávali? Vychovávali nás hodně přísně, ale hrozně mile a spravedlivě. Ale, jak Vám říkám, nějaká lež nebo taková levárna, to nešlo. Taky řekněme, co jídla týče... Já jsem se dívala na televizi, jak vyváří těm dětem v kuchyni, v těch školních. Říkala jsem si, to snad není pravda, protože my jsme dostávali k obědu... A nesnědli jsme, ať to byl špenát nebo nudle nějaký sladký v mléce nebo já nevím, rýži v něčem, když jsme to nesnědli, museli jsme to sníst večer. Tak jsme se naučili jíst a bylo to moc dobře, protože pak v těch špatných dobách ve válce a potom v tom komunismu nám to přišlo vhod. Víte, jíst to, co bylo. Jinak rodiče byli strašně hodní a vzdělaní. Snažili se nás skutečně vychovat podle desatera božích přikázání. Hrály jsme si jako všechny ostatní děti, kopaly jsme, plavaly jsme v bazénu a všechno normální. S panenkami jsme chodily, s kočárkem, teď už nevidíte přeci dítě s kočárkem, s panenkou. My jsme pořád chodily s kočárky, vozily panenky nebo pejsky. Když to šlo, tak jsme měli jezevčíka, ten byl tak šťastný. Stavěly jsme si domečky. A to si přesně pamatuju, že se nám smáli, že byl domeček křivý. My jsme ho udělaly z nějakých prken. My jsme byly šťastné – svůj domeček, kde jsme se mohly schovat. To děti potřebují. Pak jsme si dělaly ígla v zimě. To bylo opravdu, tenkrát byl sníh ještě. To teď už byste neudělala íglo. To dokonce jsme si vykopaly kus ledu v rybníku.

LN: Co třeba domácí práce, co jste museli dělat?

AS: Všechno! Tatínek mi umřel, když mi bylo třináct. My jsme museli uklízet, museli jsme prát, museli jsme žehlit, vařit, chodit ke kozám – krmit kozy nebo je pást. Měli jsme oslíka, o toho jsme se museli starat, do školy chodit, úkoly dělat. Všechno. Nás bylo šest dětí, maminka byla sama. To všechno nám přišlo úžasně vhod. Já když vidím ty děti a vůbec nejbližší rodinu, tak neumí udělat ani jíšku. Do kostela pravidelně chodit v neděli, případně v pátek ještě. Náboženství jsme měli, kamarádky, všechno.

LN: A co školní docházka. Chodila jste do školy?

AS: Školní docházka. Nejdřív jsme se učili doma a to bych nikdy u svého dítěte neudělala, protože to nikdy není ono. Vy řeknete, paní učitelko, mě bolí hlava, takový nějaký výmluvy nebo dneska mám svátek, nemohli bychom si jít hrát. Ona povolila a to není dobře. A pak od měšťanky to už bylo normální. Chodili jsme do školy. Pak já do Kolína do té střední. Ostatní chodili většinou do gymnázia, ale ono to bylo dost obtížné, protože se muselo do Kutné Hory. Autobusy nejezdily.

LN: Mluvili jste doma česky nebo německy?

AS: Obojí a francouzsky. Bohužel tu jsem zapomněla. Já bych musela tak na dva měsíce do Francie, kdyby to šlo. Němčina ta jde. Ruština mi nešla vůbec, tou jsem se nezabývala, ta mě nebavila.

LN: Jako malá jste zažila „Mnichov“ a druhou světovou válku. Máte na tuto dobu nějaké vzpomínky?

AS: To jsem byla ještě dost malá, já jenom si pamatuji, že jsem byla nemocná v dětském pokoji a byl tam u mě strýček mě bavit. A přišla jedna z těch zaměstnankyň a říká strýčkovi, bude válka a hrozně plakala. A on říká, neplačte, nebude válka. Mě to připadalo hrozně zajímavé, protože já jako dítě nevěděla, co je válka. To je tak všechno. Ovšem potom, když už jsem byla větší, tak už jsem to moc dobře chápala. Nás pak obsadili Němci, vyhnali nás ze zámku, teda z části. Vzali nám samozřejmě celý majetek, dostali jsme nějakou rentu – maminka pro nás, malou – šest dětí. To ještě žil tatínek, ten ve 43. umřel. Taky jsme to zvládli. A pak nás úplně vyházeli komunisti.

LN: To byla přesně moje další otázka.

AS: Nejdřív, když jsme tam ještě byli, tak nás hrozně fízlovali – hlídali. Nikdo nevěděl proč a oni mysleli, že my to nevíme. My když jsme se koukli z okna, tak jsme slyšeli šustit tam to zelený [travnatý porost] a jako děti jsme šly pro kýbl s vodou a vylily jsme ten kýbl s vodou a doufaly jsme, že jsme ho strefily. Jestli ano, nevím. Pak nás vyhodili a my jsme řekli, kam máme jako jít. Maminka chudinka, kam máme jít. Táhle je nějaký domek, tak maminka se tam šla podívat. A řekla, ten domeček byl tak velký, že bychom tam protáhli jednu skříň. Úplně malý domeček pro 7 lidí a maminka se ptala, jak to že ten domeček je volný, všechno je všude obsazený. Tak mávli rukou a řekli, tady stejně každý umře na tuberu. Řekla, no to je krásný a tam mám jít bydlet s dětmi? Tak jsme to nevzali. Bylo to hrozný. Pak bratra [Jaromír] zavřeli a maminku zavřeli, sestru [Marie Josefa] a nikdo nevěděl proč. Maminka chudinka, to už jí bylo skoro šedesát, a nejstarší sestru sbalili a my jsme nevěděli proč. Maminka seděla 14 dní na Pankráci a nejstarší sestra šest měsíců nahoře v té věznici v Praze. Ještě předtím nás vyhodili z toho zámku, jak jsem říkala. Pak se nám nabídl... V našem bývalém dvoře byl, tak jako z trestu, nějaký redaktor, krmil prasata. Byl redaktorem nějakých zemědělských novin. Byl tam s manželkou a dcerou. Dcera jezdila do Prahy, já nevím, jestli studovat nebo co. My jsme se ptali, měl byste tam pro nás... To byla taková typická budova a pak ty chlívy. Já tady mám tři pokoje, já bych si nechal jeden a dva bych vám uvolnil, ale musíte se zeptat nájemního správce. Tak jsme museli volat nájemního správce, to byl nějaký Slovák a on říkal, jestli pan redaktor Hrotek souhlasí, tak si tam jděte. Pak přišli vojáci a řekli, do tří dnů budete ze zámku venku. Bratr tam nebyl, byl zavřený, druhý bratr byl na vojně, malá sestra, tenkrát malá, chodila do gymnázia v Praze a my jsme byli vlastně tři, maminka už nemohla, na vyklizení zámku. My jsme řekli těm důstojníkům, to do tří dnů nemůžeme zvládnout. My vám pošleme pomoc. Tak nám poslali z Kolína dva nákladáky s vojáky, kteří byli strašně hodní a co mohli, tak naložili a odvezli do – Hranice se jmenoval ten dvůr – do těch Hranic. My už jsme byli tak unavení, všechno do noci jsme stěhovali a cpali to do nějakých divných

místností. Ten pan redaktor skutečně si vzal tu nejmenší místnost a nám nechal ty dvě – maminka měla takovou malou a my ostatní jsme byli uprostřed. Takže když pan redaktor šel krmit v pět ráno, tak musel projít přes náš pokoj. Pak maminka dostala rakovinu, a tak jsme se odstěhovali. Někdo nám tam sehnal nějaký podnájem a byli jsme v Praze. Já jsem chodila pracovat. Pak se vrátil až po maminčině smrti mladší bratr.

LN: Kde jste pracovala?

AS: V Kovoslužbě na Václavském náměstí na ředitelství.

LN: Kdy a jak jste se seznámila s Vaším manželem?

AS: Toho jsem znala od dětství. To on si s námi nehrál. My jsme byli moc malý ještě, ale s těma mladšíma jsme si hráli tady nebo oni přijeli k nám. To si pamatuji.

LN: Kdy začala vznikat láska?

AS: Mně se vždycky líbil, byl hezký a strašně hodný, chytrý, úžasně vtipný. A potom... Já jsem to stejně tušila, maminka to taky tušila, jenže maminka se toho nedočkala. Ona se mě jednou zeptala, jestli se mi líbí, a já jsem odpověděla, mami, co blbneš. Já totiž jsem byla typ, který zásadně nedal někomu najevo, když se mi někdo klaněl... Nebo jak to říct, že se o mě zajímal. Když jsem nevěděla stoprocentně... Jestli bych mu řekla ano nebo ne, jestli by se mi líbil. Tak jsem řekla, že někoho tahat za nos nebudu. Já jsem byla strašně opatrná. To je takový sprostý dávat někomu naděje. Pak přišel on a bylo to.

LN: Jak a kde Vás požádal o ruku?

AS: Na Malé Straně, v tom bytě, co jsme bydleli.

LN: Váš manžel mi tvrdil, že to bylo v Obecním domě.

AS: Tak to si to spletl. Bylo to v našem bytě... No možná, že... Já nevím. Víte ono je to hodně let, v pětapadesátém... To bude šedesát let. Ale udělala jsem dobře, byl vždycky hodný, vždycky milý. Žádné problémy.

LN: On mi říkal, že jste mu hned neodpověděla, ale dala jste si čas na rozmyšlenou.

AS: To máte pravdu. To je pravda. Vidíte... Já jsem jich měla víc těch ctitelů. Řekla jsem si, že počkám, protože jsem to viděla u jiných. Já jsem to viděla například u jedné známé, která byla velice hezká, atraktivní a měla hrozných ctitelů a ona vždycky jako... Mně to připadalo, že je přitahuje, a když přišli, že bylo... A to jsem nesnášela. Budeme kamarádi beze všeho, ale odsad' podsad'. Pak jsme se vzali v květnu [1955]. On zase odjel do Karviné. Myslím, každých čtrnáct dní jezdil do Prahy. To bylo dost málo. Za rok a půl se narodil Filip. A když se vrátil z té Karviné, tak nenašel zaměstnání. V tom divadle [Karlínské divadlo] to pak chodil případně ráno do práce, dopoledne na pár hodin a pak zase večer, to měl jedno nebo dvě představení. Tak to bylo pro mě takový

trochu smutný, ale bylo to... Za to jsme měli dlouhý prázdniny. Jezdili jsme na Šumavu nebo dokad' to šlo ještě sem. Filip sem jezdil za dědečkem.

LN: To mi právě pan Sternberg vyprávěl, že každou sobotu sem musel jet.

AS: Měl ba'oh a přišel k tchánovi, pokaždé se tomu smáli, takový šprček, tak už jsem tady. A já nevím proč, říkal mu, pane Franz. Vždycky, pane Franz, jak se máte. Tak pan Franzi to vykládal dědečkovi a babičce. On sem hrozně rád jezdil. On je miloval, oni ho měli taky hrozně moc rádi.

LN: Jak jste vychovávala svého syna?

AS: Byli jsme přísní na něj, musel poslouchat. Musel sníst, co dostal na stůl, jako my. Tenkrát nebylo co jíst nebo hodně málo. Tak jsem dělala často kmínovou polívku a od té doby nemůže vidět kmín. To bylo hrozný, člověk přišel do zeleniny a chtěl si koupit kilo brambor a oni Vám dali tři čtvrtě kila brambor a čtvrt kila zeminy. Když jsem říkala, paní, já tu zem nechci... Tak mi to přivezli, tak si to musíte vzít. A když jsem chtěla hovězí, tak jsem si k tomu musela vzít vepřový. To bylo jeden čas, když jste chtěla půl kila hovězího, tak jste si k tomu musela vzít čtvrt kila vepřového hodně tučného. Jinak chodil ministrovat každý den, což dělal velice rád k Maltézům. Potom už chodil do školy, učil se moc dobře. On nebyl ani v pionýru ani ve svazu mládeže. Ale tam byl nějaký takový spolek... Děti odpoledne, já nevím, co. Tam byl takový protivný kluk a já jsem byla doma a najednou přijde Filip ubrečený, červený. Ten kluk mi tak nafackoval. On chtěl, aby šel do pionýra a Filip nechtěl... Něco takového. Tak jsem ho vzala, nešla jsem za tím klukem, šla jsem za třídní učitelkou a řekla jsem jí, paní učitelko, když vy mu dáte tu facku oprávněně beze všeho, ale ten kluk Filipa fackovat nebude. On byl takový typický nabubřelý kluk. Od té doby tam už nechodil, do toho kroužku. Udělal pátou obecnou se samými jedničkami a pak jsme šli pryč. V Rakousku ho tam vzali ale do první gymnázia, on měl vlastně jeden rok navíc tady. Tam dokonce zadarmo ho vzali. Ten ředitel řekl, první rok zadarmo, ale musí pak v lednu – únoru udělat zkoušku z němčiny. Udělal zkoušku na výbornou a na konci roku měl samé jedničky. My jsme to udělali kvůli němu, protože jsme věděli, že tady nemá šanci. To by nesměl jít ani na řemeslo. Jestli by ho vzali na kominíka, nevím. Protože, jak jste řekla jméno... Manžel, když vyplnil kádrový dotazník, a jak viděli jméno, řekli, přijďte za dva dny a pak, bohužel už je to obsazený. Jak zjistili, kdo je, tak konec. Pak v tom divadle a to protekcí.

LN: Vy jste tedy odešli po srpnu 1968.

AS: My jsme měli vízum. První, co jsme dostali všichni tři a měli jsme prvně povolení do Německa za bratrem/švagrem [Filip Sternberg]. Tak jsme hned asi 1. září... My jsme byli na Šumavě, když se to stalo toho 21. a okamžitě nejely žádný autobusy. To jsme museli čekat na první autobus a to bylo asi za týden. Pak jsme přijeli do Prahy, to bylo hrozný. Každá ulice se jmenovala jinak. Teď v našem baráku, tam nebyli Sternbergové, ale byli tam Vonáskové, kde byli Pokorných, tam byli Matějkovi. Všechno předělali, protože, ten kdo to dělal, měl strach o ty lidi, že je seberou. Tak jsme sbalili kufry a jeli

jsme. Pak jsme byli u toho švagra a hned jsme si zažádali... Protože tenkrát jsme museli mít povolení z Německa do Rakouska. Tak hned jak jsme dostali povolení, tak jsme odjeli. Nám to bylo milejší v tom Rakousku, to je takový pro nás pro Čechy bližší. Totiž Bavorsko je taky bližší, ale tam nahoře... To jste se musela učit poslouchat, to jste nerozuměla hned každé slovo. A tam si manžel našel... V prosinci už dělal. Filip byl za pár dní ve škole. Pak jedna teta, pravá teta jeho, řekla, že musí do Německa za dcerou, která tady taky byla a že bude rodit. Tak že nám půjčí ten byt, my bydleli po penziónech. Ta měla nějaký těžký porod, tak ta tam byla déle. My mezitím jsme si našli byt, dali ho dohromady a pak jsme se za pár měsíců odstěhovali. Já jsem chodila do charity pomáhat, protože bylo strašných uprchlíků, a kdo v Rakousku uměl německy. Měli takovou vilu – rodiny s dětmi na kraji Vídně, tak tam jsem dojížděla. Tam jsem to organizovala vždycky všechno. Bylo to hezký, ale byli tam... Jednou mě jedna dívka, nevím osmadvacetiletá. Oni tam totiž v té charitě měli sklad šatstva a prádla a nedostávali denně peníze na jídlo, ale poukázku. A přišla jedna Češka, že nemá na kabát. Tak já jsem s ní šla do toho skladu a ono tam na ni zrovna nic nebylo, akorát takový červený, tak ona hrozně moc poděkovala, vzala si ho a šla. Když jsem šla pak domů, tak jsem ho našla dole na schodech. Říkala jsem, to je parádní. Člověk se za to styděl, já se za to styděla sama. Nebo když jsem ve Vídni šla po ulici Mariahilfer Straße – tabulka: zde se nekrade, česky. Pak se to uvolnilo, začali jezdit Češi a začalo se krást. Moje sestra tam byla vdaná a taky se zlobila, představ si, já jsem přišla do nějakého obchodu a tam bylo na dveřích, zde se nekrade. Takže šla za tou vedoucí, co to znamená. No oni tady Češi kradou, víte. A to mi bylo vždycky hrozně trapný. Za náš národ mi to bylo nepříjemný. Pak šel Filip na vysokou, studoval tu advokaturu. Byl nějaký čas u advokáta a pak si udělal svoji a dělá to dodnes.

LN: Bylo pro vás těžké rozumět vídeňskému dialektu?

AS: Normálně ne, ale když přišel mi někdo spravit vodu, nějaký instalatér, tomu jsem nerozuměla jedno slovo. Oni na okraji Vídně mají to svoje nářečí, tomu se říká wienerisch. Tomu ty Vídeňáci už asi rozumějí, ale vy byste tomu taky nerozuměla. Vždycky jsem byla ráda, když tam byl Filip, protože ten už přeci jenom tomu rozuměl. Malíř, tak ten už byl lepší, ten byl hodný, ten mluvil docela dobře. Jinak jsem se to musela naučit nebo se třikrát zeptat. Mluvili holt trošku jinak. To máte jako v Německu, to je to samý. Všude se mluví jinak. Nakonec tady taky, když je to na Moravě nebo v Plzni. Jinak to bylo hezký. Byl tam vlastně vždycky dobrý vzduch. Vždycky z toho Wienerwaldu, to je neuvěřitelný konec Vídně a les. A z toho vždycky foukal takový větřík. Milý lidi a v těch obchodech ty prodavači, to bylo úplně jiný. Čisto tam bylo.

LN: Jak jste vnímala listopad roku 1989?

AS: Moc jsme se těšili, protože domov je domov. Přijeli jsme sem a pak jsme čekali, co bude. Nebylo to taky jednoduchý, protože jsme neměli peníze. Tak se muselo začít pomalu, ale jistě. Kdybyste to tu byla viděla zkraje, to byste vůbec nevěřila, jak to vypadalo. Když jste vešla do brány, tak ta neměla klíč, zato hodně řetězů. Všechno bylo podělané od psů. Klíče pryč... My jsme nenašli skoro žádný klíč. Všechno olámané,

strašné. Špinavé. Přišel sem jeden známý z Rakouska, pamatuji si, tam dole u brány se na mě podíval a říkal, a toto chcete dát do pořádku? Říkala jsem, budeme se snažit. Bohužel on už je mrtvý, jinak bych ho sem pozvala. Bylo to těžké. My taky z toho nechceme osobně něco mít, abych si nahrabala, a nejen pro Filipa, my to chceme pro celý národ. Vždyť to není možný, hodnoty v tomto státě. Na té Šumavě, to si já dodnes pamatuji, to vidím, jsme tam jeli, tam měli naši takovou chalupu. Koupili od někoho. Já jsem byla úplně otřesena, my jsme jeli s manželem a tam bylo takový políčko, možná dvakrát tak velký, jak tady ten pokoj. Zapřažená kráva, takový dřevěný pluh a jeden děda za tou krávkou. A s tou krávou tam dělali to pole. Říkala jsem si, to snad není možný. S krávou. S dřevěným starým pluhem, který byste dneska našla na výstavě. A to bylo před dvaceti lety. Na ten obraz nezapomenu.

2. Rozhovor s Alžbětou Sternbergovou ze dne 18. října 2013 na Českém Šternberku. Rozhovor vedla Lenka Nemravová.

Lenka Nemravová (LN): Bylo pro Vás těžké, sehnat po škole práci?

Alžběta Sternbergová (AS): Byla jsem zaměstnaná u bratra [Jaromír] na statku jako účetní. To bylo tak. Tatínek umřel v roce 43, všechno bylo zabrané od Němců a pak ve 45. se to vrátilo. Převzal to nejstarší bratr – Červené Pečky a Lhotu u Janovic. V létě jsme byli tam. To jsem vždycky ráno jezdila z Kamenné Lhoty na kole do kanceláře. Večer zase těch 25 kilometrů do Kamenné Lhoty. Ještě k tomu po pražce to nebyly takový silnice. Taky to šlo. A potom... Když to šlo, tak jsem šla do té školy. Ale bylo to hezké. Hodně legrace a hodně mládeže. Vždycky nějakí hosté a hlavně mladí. Maminku jsme měli, tatínek chudák, ten už nebyl. Bylo to namáhavé, ale bylo to hezké. A potom to v roce 48 vzali všechno. Tím to skončilo. Pak mě strkali po těch státních statečích kolem Kolína a to bylo teda děsné. Všem těm statkářům a velkým zemědělcům, všem to vzali. Ale teď neměli koho tam dát. Buď je vyhnali, nebo je zavřeli. A teď tam přišli lidé, kteří tomu většinou absolutně nerozuměli. Představte si, mně bylo tenkrát plus mínus osmnáct a já jsem byla v kanceláři a já jsem měla dělat výplaty. Vždyť to není jen tak, když se to neučíte. Nebo byly ohromné papíry. Tam jste museli přesně vědět, kolik dobytka máte, jaký to je dobytek, jestli je to žír nebo krávy nebo dojí nebo mladý nebo koně a voje. Všechno, přesně. Co váží, co denně – denně – sežere. No Vy byste na to odpověděla? Asi taky ne. A ten můj správce tam. To bylo ve Veltrubech hlavně. Pane správce, prosím Vás, zítra bude výplata, pozítří. Jo, jo slečno, já přijdu. Pryč. Jsem ho zase potkala. Pane správce, vždyť nás ukřižují, bude výplata. Pryč. Jak jsem to pak nakonec udělala, nevím. Pak byly vždycky v Ratboři... Tam bylo ředitelství všech těch statků okolo. A ředitelem tam byl nějaký Slovák. Jestli měl, kdy co společného se zemědělstvím nebo lesnictvím, to teda nevím. A všechny nás tam pozval, všechny účetní a správce. Pane správce, musíme jet. Tak nakonec se tam dostal a seděl vedle mě. A teď se pořád ptali těch různých správců, proč jsou pasivní tam, a jak to, že ty býčci málo přibrali. Já jsem musela, prosím a to není vtip, určit, jestli ta kráva porodí býčka nebo krávu. Opravdu. To neví nikdy nikdo. A pak bylo velký rozčilení, že ten náš mladý dobytek moc žral. Říkala jsem, no mají hlad, tak žerou. No pane správce, řekněte. Vy jim to řekněte, slečno, já jsem říkala, já nejsem správce, já tomu nerozumím. Já jsem mu pak řekla, no pane řediteli, tak asi žrali, měli hlad. Ještě, že jsem kvůli tomu nevylítla. To byly tak věci nepříjemný. Pak jsem odtamtud do Peček a z Peček do Veltrub a z Veltrub do Kbel a z Kbel ještě do Bílin nebo jak se to tam jmenovalo. To už ani nevím a tam byl takový starý majitel. To bylo tak hrozné. Ten strašně chodil. A na vojně nebo kde byl zavřený, to už si nepamatuju. Správce tam dělal zase nějaký Slovák se Slovenkou, ti na mě byli moc hodní, musím říct. Vždycky mi přinesli v poledne paprikovou polévku, takovou vodu a v tom byla paprika. A mně to chutnalo. Teď přišel pan správce, pak ředitel, a řekl, slečno, řekněte panu – už nevím, jak se jmenoval – že okamžitě opustí tenhle statek. A já jsem říkala, to teda ne, to se na mě nezlobte, to mu neřeknu, to mu řekněte vy sám. Ne, vy mu to půjdete říct. To mu neřeknu. No představte si, tomu tenkrát nebylo dvacet, tomu mohlo být sedmdesát a já

mu půjdu říct, pane inženýre od zítřka... No ten se mi tam složí. Pak ho vyhodili. Já ho ještě vidím v takové napůl prázdné místnosti, samé papíry na zemi. A pak mi jeden známý našel našťestí místo v Praze a šla jsem tam. Protože to nebylo tak jednoduché. Já jsem musela ve čtyři vstávat, jít v Pečkách na nádraží, pak přestoupit v Kolíně a v Kolíně jsem jela dál vlakem do těch Veltrub a z těch Veltrub jsem šla pěšky do statku. A zase zpátky. I když jsem byla mladá a tenkrát mě to tolik nezajímalo. Tak jsem skončila v Praze a bylo to.

LN: Jak Vás vnímali Vaši kolegové v práci, když vezmu tu Prahu.

AS: Úplně normálně, velice milí. Tam byl, myslím, jeden komunista. Jo jedna holka pořád chtěla, abych vstoupila do svazu mládeže. Já jsem říkala, ne. Pak přišla asi za měsíc. A já jsem řekla, ne nevstoupím. Pak přišla zase. Já jsem řekla, podívejte se, já vám něco řeknu. Nás je šest dětí. Já se o ně musím starat, já jim musím vařit a prát. To jsem to trochu přehnala. Já bych neměla ani čas chodit na takový schůze nebo něco takového. A pak byl pokoj. Jinak to bylo úplně normální, perfektní. To my děvčata jsme se ještě starala o tu domácnost. Maminka, chudinka, ta už nemohla, protože měla rakovinu. Tak jsme jí vlastně až do smrti posloužili. Pak umřela ve Vinohradské nemocnici. Bylo to hrozné. A rok na to bratr – strýc – přesně rok na to. Tak to už jsme mysleli, že jsme úplně sami. Každý se Vás bál a Vy jste se každého bál. To byste nemohla říct, že Gottwald je trouba, to bylo vyloučený. Já jsem mohla ven, to už jsem byla vdaná, čekala jsem Filipa. Dostala jsem výjezdní doložku do Vídně a švagrová [Anna Seutterová], ta taky čekala dítě, říkala, prosím tě, proč se pořád otáčíš. V jednom kuse koukáš za sebe. To je zvyk, já mám takový strach, že za mnou někdo je, někdo jde, že mě někdo šmíruje. To byl takový ten hrozný strach věčně. To ty lidi taky ničilo. Jinak jsme jezdili na prázdniny do Dírné ke švagrové [Karolína Wratislavová]. Tam byl ten kluk, ten je trochu starší jak Filip, a ty dvě holky. To bylo perfektní. Ti tam měli babičku a dědečka a bylo jich tam mraky. To jsme bydleli v tom – ten pivovar ještě stojí nebo už nestojí? U rybníka, takhle je zámek, tam bydlí oni. Tak byl takový barák, mini barák. Tam oni bydleli. Tam jich bydlelo – tři děti, rodiče, dědeček s babičkou, to je sedm a tři švagrové. To byly asi tři místnosti. A záchod takový ten starý. Když jsme přijeli, tak jsme bydleli v pivovaře. To se šlo po nějakých schodech k sýpce nebo já nevím, co to bylo, a bylo to hezký. To víte, nám se to líbilo – jako Filipovi. Na tom rybníku jsme pluli na lodičce. To bylo hezký.

LN: Zajímalo by mě, jak jste dostala Řád hvězdového kříže od Habsburků.

AS: Jak jsem ho dostala? Úplně bez mého vědomí. To zrovna švagrová [Karolína Wratislavová] tato a ta, co zesnula [Terezie Hrubá], a myslím Lobkowiczová [Marie Leopoldina Sternbergová, roz. Lobkowiczová]. Když byla tchýně ve Vídni, tak nějak se o tom zmínila, že tady jsou nějaké... To jsem musela mít nějaké ty předky. Tak nám to udělili a já jsem o tom ani nevěděla. Já se tam stejně nedostanu. A když jsem tam byla, tak tam byly schůze nebo výlety nebo se starými lidmi udělat výlet. To dělají hlavně maltézáci. Maltézský řád – ti jsou úžasní. Hlavně ve Vídni, teda v Rakousku a Německu se úžasně starají, ale i v cizině na Maltě. A jak je nějaká katastrofa, tak jsou tam

maltézáci v plní polní, lékaři a všechno. Já osobně, kdybych se mohla přihlásit do nějakého spolku, tak bych šla spíš k těm maltézákům. Protože ti skutečně každý týden jedou k jezeru s babičkami a za čtrnáct dní do Mariazelli s babičkami a dědečky. Nebo zajít za nimi, bavit je nebo jim přinést něco, koupit. To je taková humanitární organizace. Oni jsou tady taky v Praze. Těm patří ten kostel Panny Marie pod řetězem, znáte to? Tam oni ordinují. A vedle ten palác Maltézský. To je dobrá organizace, ale ta druhá taky, teda ten kříž, ale to je spíš tak na modlení. Zajít něco zařídit, ale ne tak opravdu stoprocentně jako ty maltézáci, podle mého názoru, já nevím, možná, že mám špatný názor.

LN: Ještě, když se vrátím k Praze, tak kde jste s rodinou a manželem bydleli?

AS: Na Malé Straně jsme bydleli. Malá Strana v tom Kaiserštejnském paláci. To bylo soukromé a tam jsme dostali náhodou byt. Tam to bylo moc hezké, ale bylo to malé. Ale hezké, uprostřed města. Potom jsem se vdala. Svatbu jsme měli u sv. Mikuláše. Pak jsme bydleli na Újezdě vedle Tyršova domu. To už bylo modernější. Protože tam nebyla koupelna na Malé Straně. Maminka to chtěla nechat udělat, ale to nedovolili. Řekli, že je to moc těžké, že je moc starý ten barák. A tam jsme měli koupelnu, vlastně až na pračku. S Filipem – miminem – bez pračky. Přimo proti Petřínu.

LN: Kam chodil Filip v Praze do školy?

AS: Chodil vedle Jezulátka. Tam byla obecná. Musíte jít po těch schodech nahoru jako do kostela a po pravé straně, tam byla škola. Tam udělal celou obecnou a gymnázium už ve Vídni. Byl strašně dobrý žák.

LN: Minule jste mi říkala, že v roce 68, když jste emigrovali, tak jste bydleli u švagra – u kterého?

AS: U Filipa. To je ročník 29 taky. Teď má narozeniny. Ten tam měl takovou... No bylo to větší jak vila, ale menší jak zámek. Bylo to moc hezký, ale zase úplně jiný než u nás. Musela jste se naučit tu jejich němčinu. Ta byla úplně jiná než tady nebo ve Vídni. Tam jsme byli jenom, než jsme dostali výjezdní povolení do Vídně. To nešlo tak jako teď, víte. Jak jsme to dostali, tak jsme hned odjeli. Ono přeci jenom to Rakousko je nám bližší. Tak mentálně a vůbec.

3. Rozhovor se Zdeňkem Sternbergem ze dne 9. července 2013 na Českém Šternberku. Rozhovor vedla Lenka Nemravová.

Lenka Nemravová (LN): Začala bych Vaší babičkou. Jaké na ni máte vzpomínky?

Zdeněk Sternberg (ZS): Samozřejmě vzpomínky, téměř velmi aktuální. Ona žila v Jemništi. To bylo samozřejmě velmi časté spojení směrem sem. A tam byla ještě jedna teta, nejmladší sestra mého otce [Terezie Mensdorff-Pouilly], a ty sem jezdily velmi nebo my jsme jezdili tam. V létě se pak vždycky přestěhovala a byla buďto tady nebo na Březině, téměř měsíc, nahoře v těch místnostech, jak jsou ty obrazy. Ty tři místnosti za sebou. Ona byla samozřejmě z takového prostředí, které bylo nezvyklé, protože např. ona s mým otcem a se svou dcerou Terezií mluvila výlučně francouzsky. A taky např. otec se svou sestrou mluvil taky francouzsky. Toto měli tak zvyk z mládí a to šlo tak daleko, že za protektorátu někdo odposlouchával telefonáty. To byly ještě ty jednoduchý jednotlivý spojení. Tady na hradě bylo telefonní číslo Český Šternberk 1 a v Jemništi na zámku bylo číslo Postupice 2. To se velmi často, já nevím, dvakrát za týden telefonovalo, tak povšechně povídalo. A někdo to musel sledovat a ohlásil to gestapu. To pak vyslýchalo mého otce i tetu, co si povídali a proč francouzsky a podobně. Takže babička na to dbala. Taky měla velký zájem, abychom my děti se učily francouzsky, ovšem v důsledku těch politických zvrátů, který pak byly už vlastně od roku 38 a podobně... Pak my jsme asi jako všechny děti z toho neměly radost, abychom se učily nějaká slovíčka a výslovnost. Později to šlo tak daleko, že na prázdniny jednou objednala babička společně s mojí matkou jednu mladou anglickou dívku, já nevím, dvaadvacet let, na prázdniny k nám na Březinu, a ta mluvila výlučně anglicky. Naši, tedy rodiče, a babička, věřili, že ona tím, že s námi bude mluvit anglicky, že za ty dva měsíce budeme obstojně mluvit anglicky. Výsledek byl takový, že v září ona mluvila dobře německy a česky poměrně a my neuměli anglicky. Takže to byla babička, ona byla svým založením velice přesná, řekl bych přísná, ale ne v tom nepřijemném vztahu, taková ta přísnost. Ona dbala na takové zásady a jinak měla ty svoje vnuky a vnučky velice ráda. Její dary k Vánocům byly obzvláště ceněny jaksi dětmi a byla velmi vzdělaná. Jaksi napsat dopis s ortografickou chybou, tak toto bylo faux-pas dost významné. To se muselo dávat pozor taky při povídání, dikce, vyjadřování, aby ty věty měly prostě správný sled slov a podobně. A tak ona byla autorita prostě, v každém případě. Daleko větší nesrovnatelně s tou druhou babičkou, matkou mé matky. To bylo něco úplně jiného. Pak ten konec jejího života byl dost tragický, protože jednak byla nemocná. Byla operovaná tuším v Hradci Králové. A pak došlo k tomu, že se museli během čtrnácti dnů vystěhovat z Jemniště. Protože ty okupační úřady přidělily Jemniště jednomu Němci, který se jmenoval Oskar Daněk. Je potomek toho zakladatele ČKD (Českomoravská Kolben Daněk), kterému zabrali jeho majetek, který byl na území cvičiště SS, tam jižně od Benešova. A za náhradu dostal Jemniště a moji babičku a tu tetu vyhodili odtamtud do Podlesí, do takové fořtovny, a v dost nuzném stavu tam existovaly. A ona ještě chodila každý den s – protože v zimě bylo světlo až od půl osmé a v Postupicích byla mše v sedm hodin – tak s takovou svítilnou, asi dva kilometry lesem do Postupice do kostela. Pak tam umřela nakonec. A je pochovaná v hrobce

v Jemništi, v rodinné hrobce, kde je taky dědeček, který umřel už v roce 24, takže mě byl rok, já si na něj vůbec nevzpomínám.

LN: Mluvila někdy o svém dětství?

ZS: O svém dětství mluvila, ale ne příliš, protože to bylo taky dost tragické, to její dětství. Ona pocházela z Bleiburgu v Korutanech. To je takový nádherný hrad na takovém návrší. To patřilo rodině Thurnů. Thurn-Valsassina se jmenovali nebo jmenují dosud. Její matka byla rozená Pálffyová, to je ta, co je v saloně [tzv. růžový nebo dámský salon], tam na tom portrétu. A když ona a její bratr Vincenc, ten byl, myslím, starší než ona, a pak byla mladší sestra Gabriela. To byli tři sourozenci. Byly ještě jako poměrně malé děti, když ta matka uhořela u psacího stolu, když pečtila obálku a hořící pečeť jí spadla na tu krinolínu – sukni a začalo to hořet. Ona byla tak popálená, že několik dní potom umřela. Poměrně mladá, nevím, čtyřicet let nebo tak nějak jí bylo. Takže to postihlo samozřejmě ty děti, ten otec se jmenoval Jiří Thurn. Ten se pak ještě jednou oženil. Ještě měl pak další dva syny. To byli ti nevlastní bratři mojí babičky, které taky pamatuji. Ti sem jezdili občas tak na návštěvu a podobně. To bylo takový téma jaksi dominující nějakým vzpomínkám do minulosti. Prostě ta smrt té matky.

LN: Ještě k té babičce, tak jestli netušíte, jak se seznámili s vaším dědečkem?

ZS: Jak se seznámili? To byly nebo existovaly nějaké dopisy, pokud se pamatuji. To se seznámili ve Vídni. Prostě Vídeň byla centrem té monarchie pochopitelně a taky společenské centrum, protože ta šlechta tvořila do jisté míry takové zázemí toho panovníka. Takže ti různí příslušníci těch rodin, převážně v zimě, se scházeli nebo se sjížděli do Vídně a tam byly pak všelijaké ty společenské události. Ples u dvora a pak byl Ball bei Hof a Hofball. To bylo zase něco jiného, u toho byl císař, a tak se samozřejmě poznali ti všelijací příslušníci těch rodin a podobně. Tak z toho prostředí. Někakým způsobem se setkal dědeček Filip s tou babičkou a pak samozřejmě to nebylo tak jednoduché jako dnes, vzplane láska, já si tě vezmu a rodiče musí říct ano. To vůbec takhle nebylo. Dědeček se musel domluvit se svým otcem a říct mu, co má v úmyslu a co tomu říká. A ten se zeptal, kdo je ona. Na druhý straně taky a pak ještě byly, se pamatuji, jsem měl v ruce dopis mého pradědečka, který psal tomu starému Thurnovi a informoval se jaksi, že se dozvěděl, že tady vzniká nějaký vztah. A pak když z obou stran souhlasili rodiče, tak pak se to uskutečnilo. Není pravda to, co se obecně říká, že se ti rodiče domluvili přes hlavy těch svých dětí a říká, ty si vezmeš tu a hotovo a neodmlouvej. To určitě takhle nebylo, ale měli do jisté míry vliv a samozřejmě to působilo, když vznikl nějaký vztah, který si nepřáli, tak to dávali pochopitelně najevo.

LN: Ještě poslední otázka k babičce. Zajímalo by mě, jestli se třeba doma vyjadřovala nějak k politické situaci a ke změnám, co se udály během první poloviny 20. století. To, co zažila, jako vznik Československa nebo pozemkovou reformu.

ZS: Ona měla přibližně stejný názor, jako ti ostatní z té generace, protože to byl konec monarchie a konec víceméně Českého království, protože ty zdejší rodiny byly jaksi

spjaty spíš, ne k císaři, ale k českému králi. To byla tatáž osoba pochopitelně. Takže to se vnímalo negativně, jako zklamání. Protože Masaryk byl samozřejmě známý z doby, tedy konce 19. století jako poslanec říšského sněmu, jako neustálý kverulant, abych řekl v uvozovkách, který vedl ty mladočechy. To bylo stále takové jako přibližně v současné politice, takové ty boje. Když to pak zaniklo, ještě byly osobní vztahy pochopitelně. Můj otec se znal osobně s tím císařem Karlem. Velmi dobře. Ještě jako kluci si spolu hráli někde v Schönbrunu na písku nebo podobně. Takže to působilo do jisté míry jako zklamání. Pro ni taky, protože její čeština byla velice chatrná, ona se sice snažila. My jsme z toho měli vždycky srandu, když říkala něco českého, ale to nebylo zvykem mluvit česky. Česky se mluvilo s kuchařem, s komorníkem a šoférem, ale u stolu se mluvilo francouzsky nebo německy. Pak samozřejmě během toho časového sledu, to nabylo takového toho normálního stavu. Ta první republika byla tak krátká, že vlastně došlo brzy k těm dalším vývojovým situacím, že tyhle ty vztahy úplně zanikly.

LN: Ještě jak jste říkal, že byly ceněné ty dárky, co vám dávala k Vánocům. Co jste od ní například dostal?

ZS: Co mě nejvíc imponovalo, jsem dostal, nevím ani, kolik mi bylo let, řekněme dvanáct, jsem dostal flaubertku. K tomu takové náboje, takové patrony. A to zastínilo všechny ostatní dary pochopitelně. To jaksi mně imponovalo nejvíce. Ona vždycky... Pokud já si vzpomínám, já jsem hrál tenis, tak ona mi odněkud koupila, což byla senzace, ještě k tomu za protektorátu se to téměř nevyskytovalo, raketu Slazenger. To byly ty nejlepší rakety, co existovaly. Ještě jí mám dokonce. Mám ji ve Vídni v bytě, tam v nějaké komoře, visí ještě na zdi. To byla senzace, ta byla anglická, nejlepší co existovalo.

LN: Teď bych přešla k mamince. Ty otázku budou trochu podobné – co se týče jejího dětství, jestli o něm mluvila.

ZS: Tam to bylo úplně jiné. Ona pocházela z Chotělic u Nového Bydžova z celkem jedenácti dětí. Ta měla deset sourozenců, byla v pořadí, myslím, pátá nebo tak nějak. Jejich mládí, což se mi přiblížilo, my jsme tam občas jezdili. Tak ten nejmladší její bratr [Heinrich Mensdorff-Pouilly] byl jenom o šest let starší než já. Takže to byl spíš takový kamarád. Tomu jsem neříkal strýčku, ale prostě přímo jménem a klidně jsme se prali, já mu dal pár facek nebo on mě taky a takovým tím způsobem. Jejich babička byla rozená hraběnka Westphalnová, ti pocházeli z Chlumu, to je tam někde u Děčína, tam je zámek. Ten její otec byl kdysi majitelem severočeských dolů, a když byla první stávka těch havířů, tak on z toho byl tak vyděšený, že to všechno prodal, všechny ty doly. A koupil každý ze svých dcer nějaký statek, velkostatek. A právě té Anně, to je moje babička, koupil ty Chotělice. Takže tam oni žili. Ona zase se dostala ve svém vývoji... Ona je tuším z roku 1900 nebo 99 [1899], teď taky přesně nevím. Ale když dospívala, tak byla zrovna světová válka, takže tam to v těch Chotělicích bylo dost napnutý ekonomicky, finančně. Dědeček byl velitelem pardubického nádraží. Jako starý důstojník, tak nešel na frontu, ale tam na nádražích byl prostě vždycky nějaký vojenský hodnostář, který organizoval ty přesuny těch transportů vojenských a podobně. A ta

babička byla s těmi dětmi v těch Chotělicích. Otec byl vzdělaný, ten absolvoval jednak gymnázium a pak vysokou školu zemědělského inženýrství, Bodenkultur se to jmenovalo v Rakousku ve Vídni. Zatímco matka, což bylo tehdy taky zvykem, dcery – to se moc nedbalo na vzdělání, ale spíš na praktický život a na pořádek, domácnost a takové ty věci. Takže moje matka vedla tady celý ten provoz. Otec se vůbec o to nezajímal. Ona vyplácela všem těm zaměstnancům, protože kdysi bylo na hradě, já nevím jistě, ale deset lidí zaměstnaných nebo víc možná. Tak ona jim vyplácela měsíční gáže a organizovala tohle a ono. Pak se to stěhovalo, celá ta – jednak rodina a pak celý ten provoz hradní na Březinu, tam u Rokycan. To byli všichni ti zaměstnanci. Tam byli přes prázdniny. Tak ona byla spíš takový typ praktický. Pokud jde o výchovu svých dětí, ta byla na prvním místě. Můj otec byl taková významná osobnost, velice mírný, klidný, u dětí velmi oblíbený. Nebyla ani třeba nějaká přísnost, protože prostě co on říkal, bylo samozřejmý a svatý. Zatímco moje matka byla spíš taková, která vychovávala, dávala příkazy a eventuálně nějaká ostřejší slova taky. Takže ona se zabývala spíš tím praktickým životem.

LN: Jaké měla třeba koníčky?

ZS: Koníčky měla. Ona ráda četla, nerada předčítala. Protože to děti mají rády, když se předčítá. To dělala taková ta chůva, která perfektně předčítala. To byla divadelní herečka, která perfektně intonovala a ty přímý řeči a podobně. Ne ale ona, jestli měla vysloveně nějaké koníčky, to by se nedalo říci. Psala tehdy, což taky už není dneska. Psaní dopisů – to ona uměla ohromně. To dělala. Taky měla spousty těch protějšků, to byly její sestry, sestřenice a podobně, takže ona seděla u psacího stolu, to bylo v tom tzv. snídaňovém pokoji tehdy, a pamatuju se, že poštou vždycky přišly dopisy z druhé strany. Umění napsat dopis, to téměř zaniklo, to už se dneska nedělá. Tak to myslím byl, ne koníček, ale taková zvyklost.

LN: Mluvili rodiče někdy o tom, jak se seznámili?

ZS: Jak se seznámili? To bylo těsně po válce. Otec byl celou dobu, čtyři roky první světové války, na frontě, na východní, v Haliči, tam proti Rusku. Kde se přímo setkali, to já nevím. Ale asi, to se pořádaly hony, ti mladí páni byli všichni myslivci. Takže byly pozvánky tam na podzimní hony a jinde zase na koroptve a podobně. Takže pravděpodobně při takové příležitosti se poznali, v roce 21, těsně po válce. Ale přímo kde, asi v těch Chotělicích, protože někde jinde... Kdysi v Praze v zimě bydleli, v Letenské ulici tam byl nějaký byt. Ani nevím, v kterém domě. Tam byl veliký byt a tam se učily, jako to bylo vždycky, já jsem ještě sám byl taky tak vyučovaný v soukromí. To byli samí soukromí učitelé a na konci školního roku zkoušky. Takže otec nikdy nešel do školy, matka taky ne. Já do patnácti let jsem se učil tady doma a jezdil jsem o pololetí a na konci roku do Prahy na arcibiskupské gymnázium v Bubenci u jezuitů, kteří byli velmi přísní. Tam to byly nervy takové zkoušky privatisty. Matka samozřejmě taky nešla nikdy do školy, tam byly taky nějaké ty učitelky, který ji vyučovaly, ale mám dojem, že v důsledku jednak té politické situace... Ony taky nebyly

finančně moc dobře na tom ty děti, takže ta intenzita vzdělávací výchovy byla podstatně nižší než třeba u těch Thurnů, jak jsem předtím líčil, že?

LN: Ještě k politické situaci. Mluvílo se o ní doma? Jak se k tomu Vaše matka vyjadřovala?

ZS: Matka sice byla informovaná tak běžně, ale nezajímalo ji to nijak intenzivně. Ona se vlastně k politické situaci téměř nevyjadřovala. To bylo téma mého otce s nějakými těmi hosty. To matku... Spíš bylo, že teta ta a ta je na dovolené tam, a strýček měl chřipku a vysoké horečky a taková ta témata spíš, rodinná.

LN: A co po vpádu vojsk Varšavské smlouvy, pokud vím, Vaše maminka zůstala tady v Čechách.

ZS: 68. Matka tady nezůstala, ale jak to bylo... Počkejte... To už zase tady byla zpátky. V roce 65, v lednu, odcestovali společně s otcem do Rakouska. Poprvé po mnoha desetiletích dostali povolení k výjezdu, k návštěvě. Otec tam umřel velmi brzy, v těch jižních Tyrolích a ona tam zůstala. Byla jeden čas u té mé nejstarší sestry [Anna Seutterová] v jižních Tyrolích a pak byla v takovém penzionátu pro starší, starý lidi, blízko Vídně. Tam byla dost nešťastná a chtěla za každou cenu zpátky, ovšem už překročila ten termín, kdy se měla vrátit. To bylo velmi přísné tehdy. Takže by byla tady soudně stíhaná, trestaná. Nevím, co. Oni dokonce už zabavili její tzv. majetek oficiálně, soudně. Já jsem se pak odvolal. To byla moje jediná advokátní činnost za celý život. U soudu jsem se odvolal a dokazoval jsem, že ty zabavené věci nemohly patřit jí, protože tam byla třeba helma z motorky mého mladšího bratra anebo pánské holinky číslo 44. To nemohlo být její. U okresního soudu v Benešově jsem takto argumentoval a oni pak zrušili celý ten vyvlastňovací akt, to zabavení, ale ona byla ještě v Rakousku. Pak jsme ji chtěli dostat zpátky, ale aby se to nějak povedlo, aby tady nebyla trestaná. To pak různými intervencemi, náhodou syn jednoho bývalého hajného našeho, byl nějakým důstojníkem u policie v Bartolomějské ulici a s tím jsem se náhodou setkal. Ten to pak nějak zařizoval. Prostě sestra Wratislavová jela pak do Rakouska. Naložila moji matku a přijely zpátky. Pak jsme trnuli hrůzou, co se bude dít a ono se nic nedělo. Ona pak žila ještě od roku 66 řekněme až do roku 89 v Dírné u Soběslavi.

LN: Teď bych přešla k té třetí ženě, tedy vaší manželce. Jak jste se spolu seznámili?

ZS: My jsme se znali už dlouho před naší svatbou, protože jednak ty Červené Pečky u Kolína jsou poměrně blízko a ten věk byl, těch jejich starších sourozenců stejný jako u nás. Takže jsme se často vídávali. Jezdili jsme sem tam. Taky v Praze, když byla v zimě společenská setkání, jako mládežnické plesy nebo podobně, tak tam byli oni taky. Teprve, kdy to bylo, já nevím, než jsem šel na vojnu. Já jsem měl dlouho studijní odklad, protože jsem studoval na univerzitě. Nastoupil jsem na vojnu v roce 50, 1. října 50, tak předtím už jsme byli vlastně zasnoubeni. Pak jsem měl dva roky prezenční služby, dva roky a asi čtyři měsíce, a pak jsem podepsal další tři roky hornictví, abych se dostal z toho vojenského úvazku, protože u PTP to bylo časově neomezené. V roce 55, ještě jsem tam pracoval, jsme o dovolené měli v Praze svatbu u sv. Mikuláše na

Malé Straně. Pak jsme jeli do Jeseníků asi na deset dní a pak jsem se vrátil zase do Karviné. Ona dělala účetní v Kovoslužbě, to byla taková pražská firma. Pak to bylo takové, někdy víkend, že jsme se ještě viděli. Teprve po těch třech letech jsem se vrátil zpátky do Prahy. Mezitím se narodil syn Filip a pak jsme tam žili společně. Ona už pak, když se narodil syn Filip tak, byla na mateřské dovolené. Pak už nenastoupila do zaměstnání. Já jsem dělal v Karlínském divadle, v technice kulisáka. To byl dost problém. Jednak tady ve Šternberku ještě žili rodiče za strašných podmínek. Otec měl důchod 321 korun měsíčně, matka neměla nic. A žili jenom z toho, co ty děti, bratři moji, ze svých výdělků jim pomohli. Já se pamatuji, syn Filip jako deseti, dvanáctiletý nebo mladší, ještě jezdil autobusem z Prahy v sobotu do Šternberka a večer v neděli zase zpátky. To bylo spojení Praha-Florenc – Český Šternberk. To stála jedna cesta, pro toho kluka, devět korun padesát. To byly situace, že jsme ho nemohli nechat odjet, protože jsme neměli těch devět korun padesát. Tak musel být přes neděli v Praze. Tady žili rodiče za dost nuzných poměrů.

LN: Zpět k té Vaší manželce. Jak jste ji požádal o ruku?

ZS: Já mám dojem, jestli se nemýlím, ale asi ne, že jsem s ní chodil někde po Praze a že jsme šli do kavárny v Obecním domě, tehdy se říkalo Repre, to už se teď neříká. Reprezační dům, tak Repre. Tam byla taková kavárna. Tam jsme seděli a tam jsem ji požádal o ruku. A ona napřed jako nevím, uvidíme a tak, ale pak si dala říct, jak je vidno do současnosti.

4. Doplnující rozhovor s manžely Sternbergovými ze dne 29. března 2014 na Českém Šternberku. Rozhovor vedla Lenka Nemravová.

Lenka Nemravová (LN): Vaše prateta Karolína, sestra Vašeho dědečka Filipa, byla původní majitelkou Aufhofenu, toho statku u Brunecku. Nevíte, jak ho získala?

Zdeněk Sternberg (ZS): To vím přesně. A sice, když zemřel pradědeček Zdeněk, ten zemřel roku 1900. Tak ona ještě léta předtím bydlela u něho a jaksi mu posluhovala ve stáří. Ve Vídni tam byla s ním v bytě, ulici si nepamatuji. Když umřel, tak on jí odkázal dost značný finanční obnos. Ona vyjela na dovolenou, už po jeho smrti do jižních Tyrol, které samozřejmě v té době byly rakouské. Domluvila se s biskupem v Brixenu, já nevím, jak se na něj dostala, jestli může bydlet v zámku v Brunecku. Tam je nad tím městem nahoře takový zámek, hrad. A ten to povolil a ona tam bydlela, já nevím, v létě prostě tři neděle. Chodila tam na procházky a našla, protože to je nanejvýš dva kilometry od Brunecku, Aufhofen, italsky Santa Caterina. Tam našla, ona to byla vlastně hospoda pak, ale původně to byl takový tyrolský Ansitz, jak tomu říkali. To byl ze středověku takový kvazi zámek. Patrový to bylo, je to tam v těch obcích velmi často ty Ansitzi, jak tomu říkali.

Alžběta Sternbergová (AS): Zdenko, promiň, já myslela, že to byla nejdřív hospoda a pak, že z toho udělali Ansitz.

ZS: Ne, Ansitz je 1526 na tom, myslím, napsáno. Tehdy to postavili. Někdy, když to kupovala, tak to bylo Gasthaus Ansiedel, jako hospoda. Ona to koupila. Samozřejmě tu hospodu zrušila. Odstěhovala tam docela cenný nábytek a obrazy z Vídně, z toho bytu. A ten byt pak pustila a bydlela tam. Měla s sebou takovou kvazi společnici, jak se v těch rodinách říkalo, když byly ty komtesy svobodné, tak aby se nenudily, aby měly co povídat a tak dále. To byla Fräulein Millborn, slečna Millbornová, která tam s ní bydlela, a byli tam čeští zaměstnanci, zahradník. My jsme tam v jednom roce 36 byli s rodiči a ti měli strašnou radost, že tam můžou mluvit zase česky. To se pamatuji, zahradník a ještě nějaký zřízenec, nějaká paní, co tam vařila nebo co, to byli Češi. Tak ona pak umřela, ani nevím rok. A ta slečna Millbornová, tam zůstala ještě nějakou dobu a pak byla pohřbena taky do téhož hrobu, kde ta teta Karolína na tom hřbitově, kde taky leží rodiče shodou okolností.

LN: Kdo to zdědil po její smrti?

ZS: Po její smrti to zdědil otec jako její synovec. To byly pak strašné problémy, protože byla zákonná povinnost v době komunismu hlásit jakýkoliv majetek v zahraničí. Každý občan byl povinen. To byl ohlášen ten majetek těch vídeňských domů, které patřily otci. Tak to se hlásilo a na ten Aufhofen se prostě nějak nevzpomnělo, zapomnělo, nebo něco takového. A to tak šlo dál a tady se o tom nevědělo. My jsme o tom taky nevěděli, protože to bylo tak vzdálený. Až jednou v době nejhoršího stalinismu si udělali nějakí občané z toho Aufhofenu výlet do Československa a protože věděli Sternberg a tak, tak přijeli sem na hrad a představili se jako, že jsou tam odtamtud. To byla samozřejmě hrůza pro nás a pro otce, protože z toho by byl malér příšerný. Ale ono se o tom nějak

nemluvalo a otec to pak, což bylo zase strašně obtížný, já jsem se na tom zúčastňoval, převedl na tu sestru Annu, na tu nejstarší. Sice bez nějakého darovacího právního procesu nebo prostě ona se snažila tam nějakým způsobem, aby to nebylo zapsané, že on to převedl. A to trvalo dlouho. Nakonec se povedlo, že... Ještě tam byl nějaký správce. To byl baron, jak se jmenoval? Já už jsem zapomněl. A ten jako měl plnou moc a tak se to všelijak patlalo, až nakonec se to převedlo na moji sestru. Takže z toho tady nic nebylo, žádný malér naštěstí.

AS: On myslel, že sestra chce podvést ty ostatní. Proto on to nechtěl povolit, ten správce.

ZS: Ano, aby neudělal sám nějakou chybu, prostě dělal obtíže.

LN: Ještě by mě zajímala Vaše teta Marie Gabriela, protože všude je uváděna jako svobodná.

ZS: Ne, ona se vdala. A sice ona byla svobodná dlouhá léta. Já nevím, který ročník je, to bych se musel podívat. Pak nějak v třicátých letech onemocněla dost těžce rakovinou. Byla ve Vídni operovaná. Někáký šofér v Jemništi jménem Malimánek, se jí chytil k zoufalství mé babičky. Ona si ho čtrnáct dní před smrtí, nebo ani ne, vzala. Ovšem byla beznadějně nemocná. Potom on zdědil polovinu velkostatku Jemniště. Po její smrti to přešlo na něj. Načež to musel otec pak... On sám pak spáchal sebevraždu ten Malimánek. Pak se oběsil a jeho bratr byl kdysi zemědělským správcem v Postupicích. To byl ten dvůr, který tam sousedí s Jemništěm. Ten okradl tu správu o velký obnos a byl pak odsouzený u Krajského soudu v Táboře, dostal, já nevím kolik let. To byl jeho bratr. To se pamatuji jako dítě, že se pořád Malimánkové... Před námi to jako tajili, ale věděli jsme, že to je strašná starost. Otec pak musel tehdy, ale to nevím přesně, myslím nějakých sedm nebo osm miliónů korun, což za první republiky bylo velké jmění, zaplatit tu půlku a získat to zpátky, aby to byl celek Jemniště. A pak to přenechal sestře Sitě.

LN: Zajímalo by mě k Vaší mamince, jestli měla skutečně nádor na mozku.

ZS: To myslím, že asi ani neměla. Protože to bylo tak, ona mívala, což měl její otec taky, ve vyšším věku, jak se tomu říká, epileptické záchvaty. To se usuzovalo, protože ona chodila denně tady po těch schodech do vesnice nakupovat. V zimě náledí a ona každou chvíli upadla a vždycky praštila sebou hlavou. Tak se v rodině usuzovalo, že to je v důsledku nějakého takového pádu. Když byla v Rakousku, když zemřel můj otec, tak sestra [Anna Seutterová] ji tam nechala u nějakého, jak se jmenoval, už nevím... Jaksi odborně prohlédnout. Nejistili vůbec nic. Ti říkali, že by se mělo eventuálně operativně... A poslali mi ten nález s tím povídáním a k tomu...

AS: Souhlas všech sourozenců.

ZS: Ano, abychom souhlasili, jako kdyby byla nějaká ta operace. To chtěla sestra. Sourozenci se taky podíleli na tom. V té době se vlastně ona dopustila trestného činu opuštění republiky. Otec zemřel a ona tam zůstala. A oni tady přišli zabavit její majetek.

Já jsem pak, to jsem byl na to strašně hrdý, žaloval československý stát komunistický u Okresního soudu v Benešově, že zabavili věci, které nepatřily mé matce, ale z části mě a jiným. Pak bylo soudní řízení. Já jsem tam byl bez advokáta, jenom sám, a ten soud jsem vyhrál a oni to všechno vrátili, protože tam byly v inventáři, například motorková helma jako majetek mé matky nebo já nevím, takové ty lidské věci, které nemohla vůbec mít. Tak to jsem vyhrál, ale oni tam stále... A sestra ji pak, protože už byla nemohoucí, dala do nějakého ústavu a ona tam byla zoufalá a nešťastná. Tak nakonec se domluvila s mou druhou sestrou Wratislavovou.

AS: Ale předtím jsi poslal, promiň, že tě přerušuju, ten nález strýci Heinrichovi. To je lékař, aby se k tomu vyjádřil.

ZS: To už nevím. Ale dopadlo to tak. Já jsem šel na čtyřku takzvanou, Bartolomějská čtyři. Prostě v zoufalství, nějakým způsobem, aby ji nestíhali. Nebo aby to odložili, její případ, že je stará a že nic nemůže. Předsevzal jsem si. Přišel jsem tam. Tam jsem někde bloudil, já nevěděl, kdo je příslušný. A najednou na chodbě jde proti mně nějaký člověk, důstojník policie, nevím, major nebo co. Já jsem Charamza. Ne. Jak se jmenoval ten hajný na Brtnici? No to je jedno. To byl syn našeho hajného, který udělal velkou komunistickou kariéru a ten mě okamžitě poznal a řekl, pojd'te ke mně a to uděláme. A vy jste byli vždycky hodní, to já se za vás vezmu. Tak on mi slíbil, co všechno udělá. Já jsem byl šťastný za tu náhodu. A na Květnou neděli, ale rok už taky nevím, ráno v půl osmý, já ležel ještě v posteli na Újezdě na Malé Straně. Někdo zazvonil u dveří a přišel ten pan major a řekl, já bych potřeboval jenom nějaké potvrzení, že je tam nemocná. Já v pyžamu a teď jsem si vzpomněl, že jsem ten nález a ten dopis od sestry zmačkal a hodil do koše. Tak jsem šel a našel jsem to v koši. Tak jsem to vyrovnal a on řekl, to je výborný, v pořádku. A utekl pryč. Sestra Karolína, tam pro ni zajela. Myslím, že jeli vlakem. Přijela a nikdy nic nebylo. Ona ještě žila asi patnáct let nebo jak dlouho v té Dírné a nestíhali ji vůbec.

LN: Kdo Vám šel za kmotra?

AS: Babička Bukůwka, maminčina matka.

LN: Kdo Vám šel na svatbě za svědky?

AS: Za svědky? To byl jeho [manželovo] strýc Arthur Mensdorff. To byl bratr tchýně. A mě byl... jak se jmenoval... Kerssenbrock. Jak se jmenoval, starý, byl to soudce, velice oblíbený soudce na Malé Straně. Takový starý pán – Rembert. Rembert Kerssenbrock. Toho jsem měla velice ráda, takový starý slušný pán. Tak ten mi byl za svědka. Jinak to bylo moc hezký. Akorát se někdo pozastavil, jak to, že tady je červený koberec. A tchýně řekla,žení se tady jeden horník. Tak šel pryč.

5. Rozhovor s Karolínou Wratislavovou ze dne 11. září 2013 v Dírné. Rozhovor vedla Lenka Nemravová.

Lenka Nemravová (LN): Začala bych Vaší babičkou Karolínou. Předpokládám, že právě po ní máte své křestní jméno.

Karolína Wratislavová (KW): Ano, samozřejmě, že ano.

LN: Zajímalo by mě, jaké vzpomínky na ni máte, protože zemřela, když Vám bylo kolem osmnácti let.

KW: To jsme tam byly se sestrou [Anna Seutterová]. Byly jsme u ní, když umírala.

LN: A to bylo v tom Podlesí?

KW: To bylo v tom Podlesí. My jsme jezdily do Benešova do práce. Za Němců jsme tam byly nasazené. To bylo německé cvičiště a my jsme tam dělaly v kanceláři. Napřed byla sestra na Brtnici v lesním úřadě a já ve Šternově v zemědělském, a když přišla nucená správa, tak nás prostě nasadily. My jsme jezdily do Postupic, tam jsme bydlely u tety [Terezie Mensdorff-Pouilly]. Jezdily jsme na kole do Benešova do práce. Takže jsme tam u babičky byly, než umřela. Jsme jí ten den, kdy umřela, přivezly takový košíček a v tom byly nasazený kvetoucí tulipány a to jsme jí postavily k posteli. Ona ležela na zádech a dívala se na to, ještě z toho měla strašnou radost, tak to mám... Prostě to je vzpomínka, na to já nikdy nezapomenu. My jsme si babičky úžasně vážily. Ona to nebyla babička, jak jsou babičky teď, že bychom my k ní s radostí běžely. To určitě ne. My jsme si jí strašně vážily a měly jsme ji rády. Vždycky jsme se těšily, když přijeli, ale měly jsme vždycky takový určitý odstup k ní. Ale měla nás prostě hrozně ráda, to vím bezpečně. To je strašně těžké říci, takový ten vztah k ní. Ale dodnes je pro mě babička pojem, nenahraditelný.

LN: Mluvila někdy babička o svém dětství?

KW: Ne, se mnou nikdy. Tak ona měla vlastně strašně kruté dětství. Pamatuji se, občas za ní jezdila sestra. Ta se jmenovala Gabriela O'Donellová, ale to byla taková suchá stará dáma, žádné komentáře. Akorát jsme přišly jako děti, pojd'te pozdravit, a tím to skončilo. Ale vždycky nám přivezla nějaký dárek, vždycky. Já vím, že sestře a mně jednou přivezla takové, jak bývaly ty pompadúry, taštičky, měly kulaté dno a takhle kůže, a v tom bylo šitíčko. To dostala sestra a já jsem to dostala, to se pamatuji.

LN: Nemluvilo ani o tom, jak se seznámila s Vaším dědečkem?

KW: Ne. Dědeček zemřel v tom roce, když já jsem se narodila. 24. Já vím, samozřejmě, tatínek o něm občas mluvil, taky ne moc často, ale taky. A že byl strašně hodný a milý. Prostě takový jako byl náš tatínek. O tom jste slyšela asi už taky hodně. Ale babička když přijela, tak s tatínkem mluvila vždycky francouzsky. Vždycky spolu mluvili jenom francouzsky. A to mě mrzelo, že tatínek nás tu francouzštinu nikdy nenaučil. Kdyby býval s námi mluvil, tak jsme se to mohli krásně naučit.

LN: Váš bratr mi taky vyprávěl, jak vás chtěla naučit anglicky a jak vám objednala tu slečnu.

KW: To bylo o prázdninách na Březině. Nakonec ona uměla česky, ale my ne anglicky, samozřejmě. Ono pro ni to bylo taky těžký. To jsme tam byli my, pak tam byli ještě Czernínovi, Merveldtovi, tak nás tam byla celá banda. A co ona chudinka sama. Nemohla obstát, to absolutně nebylo možné.

LN: Vyjadřovala se někdy babička k politické situaci?

KW: S tatínkem vždycky. Vždycky řešili politické situace. To jenom když my jsme byli u stolu, tak jsem občas něco chytla, ale vždycky se o tom bavili, pravidelně. Babička byla velice vzdělaná – politika, literatura a tak všechno.

LN: Taky mi Váš bratr vyprávěl, že nejlepší dárky k Vánocům, co jste dostávali, byly od babičky.

KW: Vždycky od babičky. Ty nejkrásnější.

LN: Pamatujete si, co Vám dala?

KW: Co jsme to všechno od ní dostali. To byly vzácné dárky. Já vím, že já jsem... To sestra [Anna Seutterová] taky... Tatínek kdysi, jak byl na Cejlonu, tak přivezl drahokamy a babička z toho nechala udělat... Koupila nám šňůru perel každé a nechala z toho udělat uzávěry. To jsme dostaly, sestra a já, k Vánocům. Hodinky jsem taky dostala. Ty už jsem dala synovi, ty už tady nemám. Nahoře na tom bylo C jako Karolína a hraběcí koruna. To jsem byla strašně pyšná, že jsem to dostala. A bratr Zdenko, ten dostal ty samé, taky takové. Ale to bylo hnědé pouzdro, já měla červené a on měl hnědé.

LN: To právě vyprávěl, že dostal flobertku a tenisovou raketu.

KW: S tou flobertkou, to taky vyváděl. Třeba v jídelně, to Vám říkal? Jak je ten velký obraz poselství. Tak on namířil. Prostřelil nahoře v lustru stovku žárovku a nahoře to šlo do toho rohu nad tím obrazem. Zdenko mně říkal, ne abys něco říkala, že jsem to udělal. Ne, já nic říkat nebudu. To jsme se tam se Zdeňkem nablbli. Jednou pokrývali střechu. Jak je skleněná střecha, tak tam dělali vevnitř. My jsme se Zdeňkem byli na půdě a tam byl žebřík. Tak jsme prostě vylezli na ten krov, jak je dolů na terasu, a tam jsme si sedli a koukali jsme dolů. A tatínek šel z procházky a viděl nás. Neřekl nic, ale přišel za námi nahoru a říkal, pojd'te radši dolu, ale nezlobil se.

LN: To by bylo vše k babičce a teď tedy k mamince. Ty otázky budou podobné, jestli Vám taky vyprávěla o svém dětství.

KW: Maminka ano, maminka vypravovala o dětství. Ona a její bratr, ti nebyli doma, ti byli v nějakém internátu. Maminka byla, jak se to jmenovalo, já si za chvíli vzpomenu. Když byli v Praze, tak pak chodila k sv. Josefu, tam byl klášter Anglických panen. Tam ona chodila do školy, a když byli v Chotělicích, jak ono se to jmenovalo, kde ona byla. Ono se mi to všechno plete s mojí tchýní, která byla taky v nějakém internátě. Já si za

chvíli vzpomenu. Nějaké lumpárny, o tom nemluvila. Asi se bála, abychom to nenapodobovali nebo něco takového.

LN: Vyprávěli Vám rodiče někdy o tom, jak se seznámili?

KW: Ne, vlastně ne. Ne, o tom nikdy nemluvili.

LN: Měla nějaké koníčky?

KW: Ona chuděra nemohla mít žádné koníčky. Taková armáda dětí. Ona psala dopisy, to je pravda, ale ona nebyla jiná možnost. Těch sourozenců měla taky 10, tak měla komu psát. Domu psala mamince a dědečkovi. Dědečka jsme měli hrozně rádi, dědečka Mensdorffa. Babičky jsme se báli. Já teda ano, ale dědeček, ten byl strašně příjemný a milý. Jemnišťskou babičku jsem měla daleko radši. Nevím proč. To byla úplně jiná povaha, ona byla z Německa, ze severního Německa. Ti jsou takoví studení. To není jako my. Tak možná proto. Jinak byla strašně hodná. Dneska babičky, to je úplně něco jiného.

LN: Vyjadřovala se nějak k politické situaci, např. během války?

KW: Hlavně se bála o tatínka a o Zdeňka. Ten taky hodně vyváděl za komunistů a za války. Myslím, že měla chuděra až dost strachu. Potom v 45., když přišli Rusové, tak i do Šternberka, samozřejmě. Dole, poslední dům pod silnicí do vsi, bydlela rodina Jedličkova. Tam byly dvě dcery. Ta jejich matka, kdysi sloužila v zámku, přišla, že se hrozně bojí o ty holky. Maminka říkala, tak ať přijdou. Tak přišlo asi dvanáct holek nahoru. Ty tam všechny byly. Uklízely jsme s nimi a dělaly všelijaké takové... Aby prostě měly co dělat. Jejich mámy nosily vajíčka nebo mléko za to, že ty jejich dcery tam mohly být.

LN: Po roce 48 nenapadlo Vaši matku a otce, že by mohli emigrovat?

KW: Já vím, než odjeli teda v tom 65. To jsme tam byli s manželem a loučili jsme se v tom, jak my jsme říkali, v pracovně od tatínka, jak je rodokmen. Já jsem ještě říkala tatínkovi, a že se vrátíte. On říkal, to víš, že se vrátíme, určitě ano. Tak jsme čekali, čekali. Ovšem bohužel tatínek potom... Pak přišla maminka. Bratr Kašpar a Zdenko, zařídili, aby se maminka dostala sem, protože ona samozřejmě neměla pas. Ten jí vzali. Nakonec nějak Kašpar, já nevím, kde to vyjednal se Zdeňkem. Prostě papír a s tím mě poslali do Rakouska, abych přivezla maminku. Maminka byla v takovém nějakém starobinci. Když jsem tam prvně byla za ní, já jsem si myslela, že ji snad sbalím a odvezu, já ji tam nenechám. Pak jsem se vrátila a pak jsme to s bratrem domluvili. On to zařídil a já jsem tam pro ni jela. Ona byla šťastná, že může domů, ale tu cestu už bych nechtěla po druhé. Já měla tak příšerný strach, že se na hranicích něco stane a že mi maminku vrátí nebo něco takového. Já říkám, mami, prosím tě, ty nesmíš mluvit. Ty musíš být úplně zticha. Teď mi řekni, proč mám být zticha. Já říkám, mami, vlastně jedeš ilegálně přes hranice. Já nemám pas pro tebe. Co je to ilegálně? Tak jsem jí to vysvětlovala. Teď samozřejmě už začali chodit ty hraničáři a já říkám, mami, prosím tě, buď zticha. Pak to všechno propadlo, jako prošlo v klidu. Když jsme z těch hranic

odjely tak to ze mne spadlo všechno. Tady potom žila s námi maminka ještě osmnáct let. 1989 v listopadu pak zemřela. Vlastně až od října ležela. Předtím ona měla rakovinu prsu a s tím se nic nedělalo vůbec. Pak právě měla devadesátiny. My už jsme měli všechno přichystaný, to bylo pozvaných hostů. Já jsem ráno přišla dolů a maminka říká, podívej, já mám úplně mokrou postel. Z toho teklo.... To si nedovedete představit... Jako když pustíte kohoutek, teklo vody. To bylo příšerné. Pak přišla dcera, ta mladší, ta je zdravotní sestrou a říká, nic, teď to babičce zavážeme pořádně a užije si ty svoje narozeniny. Tak to se nám jako povedlo, ještě jsme to přes den potom dvakrát třikrát přebalovaly. Ale maminka si ještě narozeniny užila. Takže to jsme jí ještě umožnili.

LN: Když tady žila, jak probíhal její všední den?

KW: Ráno různě. Někdy jsem jí přinesla snídani dolů, někdy přišla nahoru. Já jsem se ráno šla vždycky podívat na ní dolů. To jsme jí udělali pokoj. Tam nebyl žádný pokoj, to byla část garáže. Když jsme uvažovali o tom, že ji sem vezmeme, tak jsem říkala manželovi. Hele dyť tady ty vrata, to by mohlo být okno, takhle to obezdíme a bude mít pokoj. Tam byla strašně spokojená. Tam měla prostě všechno, co potřebovala. Pak po snídani obvykle jsem ji doprovodila dolů zase. Nebo šla sama, říkala, já půjdu sama. Chodila s holí, to je pravda, měla ji spíš jako jistotu, kdyby náhodou. Dopoledne, tak nějak v deset, v půl jedenácté za ní chodila moje tchýně, která tady taky bydlela. Strašně hodná paní, zlatá. Ta šla dolů, tam se bavily nebo šly spolu na procházku nebo do kostela, podle toho. Odpoledne šla zase babička dolů, četla jí, pletly tam spolu, povídaly si. Prostě úžasný. Spolu si úžasně rozuměly a maminka si to vždycky strašně užívala. Velice často na sobotu, na neděli přijel bratr Kašpar z Prahy. To bylo vždycky velký, když přijel Kašpar. To bylo úžasný. Nebo sestra Rézi. Taky sem jezdili z Prahy. Na Vánoce tu byl Kašpar pravidelně vždycky každý rok, než se oženil. Tak to ho maminka vždycky už čekala. Co budeš vařit. Já říkám, mami, co bych vařila, když jsi tady ty a Kašpar, kapra na modro. To je ono, to je ono. To já mám ráda. To jsem byla vždycky ráda, když jsem jí mohla udělat takovou nějakou radost. A jednou taky mi říkala, ona byla diabetička, říkala, ty děláš bábovky a já to nemůžu, já bych tak ráda bábovku. A já říkám, mami, tak já ti něco utvořím. Upekla jsem jí, nevím, jak jsem to udělala, ale mouku, vořechy, máslo, ale žádný cukr. Malou formičku, krásnou malou bábovku jsem dala do formy, upekla. Když jsem vytáhla plech, tak mi ta forma sjela na zem, všechno to bylo rozsekané. Celá bábovka byla pryč. Tak já jsem začala znova, ale byla šťastná, že měla svoji bábovku.

LN: Kdo rozhodl o tom, že bude žít tady s Vámi?

KW: V Praze u sestry Terezie to nešlo. To byl baráček mrňavý. Ve Šternberku nebyl nikdo. Bosco ten byl v Sokolově. Ti byli v paneláku. Tam místo taky nebylo. Tak to je jasný, tak do Dírné. To prostě už tak bylo vždycky. O prázdninách taky. Kašpar, Bosco, Emanuel, Filip, ti sem přijeli na kole a byli tady celý prázdniny. To jsme byli dole v pivovaru. Tam byly opravdu jen tři místnosti. A to byl tchán, tchýně, my – manžel teda, napřed jsme měli jenom tu starší, pak přišla ta mladší. Byli jsme ve třech

místnostech. No taky to šlo. Když přijeli kluci, tak se holt někde v pivovare na varně... Někde měli matrace a tam spali. Ale byli v Dírný.

LN: Vy jste měla svatbu přímo na Šternberku?

KW: Ano. To byla poslední velká událost. My, sourozenci jsme se naposled všichni sešli na mé svatbě. Sestra potom nejstarší, ta šla do Švýcarska. Pak tam zůstala a už se nemohla vrátit, poněvadž šla na černo ven v 48. Když ona potom měla sedmdesátiny, to tam zas nebyl bratr Filip, když my jsme byli všichni v Tyrolsku. Pak už jsme se nikdy nesešli. Na naší svatbě to tam byli všichni. Kardinál Beran nás oddával.

LN: Ještě zpátky k mamince, když jste žili na Šternberku, tak jak třeba tam probíhal ten její všední den?

KW: Dokud jsem tam byla já, tak to ve válce chuděrka, no to tam už... To tam už byla její sestra [Viktorie Mensdorff-Pouilly], teta z Chotělic, tam přeci přišel dědeček s babičkou v 45. roce. Dědeček a babička tam potom umřeli a teta tam zůstala. Takže ony jako společně vařily a tak nějak. Dělala jsem, co bylo třeba, vařila, prala.

LN: Jakým jazykem jste se doma bavili?

KW: Německy i česky. Já teda mám německé školy. My jsme tam měli učitelku. Ta byla jedna, tu jsem měla hrozně ráda, ta potom zemřela. Pak jsme tam měli učitelku, kterou kdysi měla maminka, taky Němku, takže jako německy jsem se učila. Je to moje hrozná ostuda, ale český pravopis jsem se naučila až s mými dětmi, když chodily do školy. Nic jiného mi nezbývalo. Manžel byl v práci, tak prostě jsem musela.

LN: Váš bratr mi vyprávěl, že jste se bavili německy, ale jakmile začala okupace, tak okamžitě česky.

KW: Okamžitě česky.

LN: A s babičkou třeba i francouzsky, když vás odposlouchávali.

KW: To tak, já nevím, to tam byl někdo na návštěvě a tatínek vždycky v devět hodin Svobodná Evropa. To vždycky pouštěl. Tam měl stoličku pod tím kaktusem, na tom stálo rádio Big Ben. Veliké rádio a na tom chytal Svobodnou Evropu. To byla nějaká návštěva, já nevím kdo, a sestra tam byla a říkala, mám jít zamknout, protože se vždycky zamykalo, aby tam náhodou někdo nepřišel. Teď tatínek nevěděl, co říct, protože ti to nesměli vědět, že se pouští Svobodná Evropa. A ten říkal, ne, dneska nemusíš zamykat, to je v pořádku. To za války taky jednou, já nevím kde, maminka dostala takový pytel mouky. Byly hospodářské kontroly, a co s tou moukou. Maminka přišla nahoru a řekla, ty pojď, ty jsi z nich nejhubenější, což jako já se divím, že jsem z nich byla. Říkám, co budeme dělat, mami. Pojď, pojď. Tak jsme šly. A jak je kaple nahoře sv. Šebastiána, oltář, a tam je oltářní kamen. Mami ten kamen vyndala a říkala, a teď do toho vlez a já ti dám ten pytel s moukou a ty ho strčíš pod ty schůdky. Já jsem se tam složila, maminka mi tam podala ten pytel s tou moukou, já jsem to tam strčila,

vylezla, maminka to zas přikryla a po schodech šel tatínek s četníkem panem Řadou a maminka kouká. Tatínek přišel, a tak mě oprášil. Jsem byla celá od mouky. Ale nic z toho nebylo. To byly takové problémy.

6. Rozhovor s manžely Kopečkovými ze dne 30. ledna 2014 v Praze. Rozhovor vedla Lenka Nemravová.

Marie Kopečková (MK): Já jsem se narodila, když jí bylo 43 a takže už... Jako mladou maminkou jsem samozřejmě neznala. Já jsem taky tatínka znala jenom s bílými vlasy. My jsme nejdřív měli chůvu. Chůva potom odešla a od roku asi 48, když mě bylo 7 let, jen s maminkou.

Lenka Nemravová (LN): Vyprávěla Vám někdy o svém dětství?

MK: To si vlastně moc nepamatuji, že by mi vyprávěla. O jejím dětství jsem slyšela samozřejmě, ale... Oni byli v těch Chotělicích a maminka spíš vyprávěla, že měli každý svoje povinnosti. Tam bylo 11 dětí. A v tom zámku... Babička byla velice přísná, taková přesná a každé dítě mělo své povinnosti a muselo je tedy vykonávat. To se sledovalo a zjišťovalo se, jak to dělají. To maminka vyprávěla, že měla za povinnost, protože tam nebyla elektřina, všude byly petrolejové lampy a ona musela každý den, mi říkala, že to bylo strašné, každý den, že musela čistit ty koule a ty cylindry. Tak tohle to mně vyprávěla, jinak z toho dětství... Ona byla potom v klášteře, ve škole u anglických panen, což je vlastně taková, řekněme ženská větev jezuitů zaměřená na školství. A tam byla od velmi útlého věku, protože...

Josef Kopeček (JK): Počkej, to není ženská větev jezuitů.

MK: Ne, oni nemají ženskou větev, ale je to na té školské úrovni. Používaly ty jezuitské způsoby výuky. Tam musela být poměrně brzy, protože za první světové války jí bylo patnáct, když začala. A to už tam byla. To už tam byla ne nově, ale... Takže tam musela přijít před tou první světovou válkou. To bylo u Vídně ten klášter nebo ta škola klášterní a jmenovalo se to Pressbaum. Ona ta vesnice samozřejmě existuje a tam byly ty školské sestry neboli anglické panny. Ta kongregace vznikla v Anglii, ta zakladatelka se jmenovala...

JK: Marie Wardová.

MK: Marie Wardová, ano. Tam byla dlouho. Tam byla přes celou válku a myslím, že tam dokonce byla jedna její sestra, ale to nevím přesně. Tam byla dlouho a říkala, že to bylo velmi svízelné, protože, jak známo, za první světové války to zázemí bylo strašně špatně zajišťované, a byl hlad. Sama maminka říkala, že tam byla úmrtnost těch jeptišek neuvěřitelná, protože ony tam měly spoustu těch dětí a dávaly jim to jídlo a samy nejedly, takže slabostí padaly. Zápal plic tam běžně mívaly, ty sestry, a že to bylo docela hrozný. Že jim sice z domova posílali balíky, ale tak to taky nebylo nic moc. Takže to byla docela svízelná doba a po válce... To znamená, že jí bylo těch patnáct řekněme, do těch osmnácti, devatenácti tam byla. Pak byla nějaký čas ještě tady v Praze, taky u těch anglických panen, tady v Josefské ulici, co je ministerstvo financí. Tam byl klášter anglických panen. Jsou tam dokonce teď znovu asi dvě. Ale ta budova, ta je celá už součástí ministerstva financí.

JK: Tam u toho kostela svatého Josefa, tady v Josefské ulici.

MK: Tam byla nějaký čas, ale to už byla docela dospělá. To jí muselo být tak osmnáct, devatenáct a ona už tam byla ne jako žačka, možná jako studentka. Ale potom říkala, že tam dělala kostelnici právě v tom kostele sv. Josefa. Pak se vrátila domů, v roce 20 se zasnoubila a v 21. se vdávala. Pak už byla ve Šternberku. Pak už to šlo jeden za druhým s námi, ale z jejího dětství, víte mě to možná... Možná, kdybychom o tom mluvily se sestrou nebo s někým, že by to naskakovalo. Takhle nemůžu říct. Vím jenom, že ten režim v těch Chotělicích, odkud ona pocházela, byl velmi přísný, to vždycky říkala. Pamatuji si na její maminku, na babičku Mensdorffovou a to byla opravdu velmi přísná dáma a já už jsem ji znala jako velmi starou ve Šternberku. Ona tam zemřela. A měli jsme z ní strach, byla velmi přísná, takže když byla mladá, tak to muselo být skutečně docela... Ale ono to bylo zvykem v těchto rodinách, že ta výchova byla velmi přísná. Skutečně to nebylo nějaké takové rozmazlování, to teda vskutku ne. V žádném případě, ani u nás ne. Mami byla taky docela přísná, samozřejmě, protože jinak by se to nedalo zvládnout, všechny děti, i když tam byl personál k tomu, ale přeci jenom hlavní slovo měli rodiče, když se děly nějaké strašlivé věci. To je jasné. Mami byla evidentní dyslektik a možná, že i dysgrafik. Vzpomínám si, když nám předčítala pohádky. Když nám je předčítala ta milovaná Batinka, ta naše chůva, ta u nás byla skoro třicet let. To jsme milovaly. A když předčítala mami, tak četla vždycky, až do poslední chvíle vlastně, tak četla jenom jedním okem. Ona viděla na obě oči, ale vždycky mami četla jenom jedním okem, a když nám předčítala pohádky, tak jsme z toho byly upřímně nešťastné, protože ona špatně četla jako dyslektik. A evidentně byla, to potom, když už jsem byla dospělá a ona něco četla – náš syn je dyslektik a dysgrafik, tak jsem to jasně viděla. Ona mluvila česky celkem dobře, ale byla to taková ta její čeština. Míchaly se do toho německá slova a to se ještě teď vlastně občas děje. Třeba když mluvíme s mojí sestrou, tak občas naskočí německý výraz, který je výstižnější než ten český. Měla právě tu mluvu takovou trošku pomíchanou.

JK: Dobře česky, jenomže právě velká frekvence těch německých slov prozrazovala, že si vypomáhá.

MK: Ano, nepsala česky, nerada, velmi nerada. Neuměla to. Ona se to neučila. Můj otec, právě ten psal taky německy. On uměl česky psát, jenom si tu gramatiku přizpůsobil občas. Taky se neučil český jazyk. Vždycky říkával, já jsem měl německé školy jako Palacký a Masaryk. Takže potom maminka se vdala. Byli v tom Šternberku od začátku. Měli svatbu v Chotělicích a na svatební cestě byli v Karlových Varech.

JK: Ale vlastně ten zámek Šternberk si zařizovali prakticky v této době, když se brali nebo těsně předtím.

MK: Tak babička Sternbergová, když se její syn měl ženit, tak tam nechala udělat vodovod, elektriku a upravit taky sál. V té ložnici, kde je teď ten Kašpar Sternberg, tam byla přepážka. To byly dvě místnosti. Tak z toho se udělala jedna místnost. Byly tam prostě nějaké stavební úpravy. Ale to ústřední topení, který tam bylo, to nechal dělat otec asi v 30. letech. To bylo velmi příjemný. Jenom na studené chodbě byla zima, jinak tam bylo všude teplo.

LN: Vyprávěla Vám maminka někdy, jak se seznámili s Vaším otcem?

MK: To já vím. A to moji sourozenci nevědí. To bylo totiž tak. Moji milí sourozenci vždycky měli... To je tak, že když je člověk mladý, tak neposlouchá rodiče a to je velká škoda. Když moje matka byla po otcově smrti v Dírné u sestry Karolíny, tak my jsme tam jezdily z Prahy s mojí sestrou Terezií Hrubou. Jednou za 14 dní jsme tam za ní prostě jezdily. Seděly jsme u ní a ona něco pletla a vyprávěla. A já jsem se ptala a ptala jsem se hodně. Ptala jsem se taky na to, jak se seznámili a ona samozřejmě ráda vyprávěla o tom svém mládí. Tak mi říkala, že to bylo tak. Že sice o sobě věděli, že existují, ale že v Chotělicích její bratr Friedrich, starší bratr, vlastně organizoval...

JK: Nejstarší bratr.

MK: Ano, ano... Prostě tam byl hon. To organizoval a ostatní pozvaní tam přijeli. Já nevím, to mně mami teda neříkala. Jestli to bylo jaksi uděláno nebo připraveno, ale že normálně ty střelci... Ta společnost, která tam přišla, tak každý ten střelec měl nabíječe, který mu nabíjel flintu. Mami byla určena k tomu, aby mu nabíjela flintu. Tak já nevím, jestli to tety nebo rodiče, tak někdo připravil. Tam se seznámili a ten hon trval, to bylo několik dní, několik honů. Potom tam přijel na další hon a potom už psal tomu jejímu bratrovi Friedimu, že aby zjistil jaká je situace, že se mu zdá, že by to mohlo. Že měl dojem, že zanechal dobrý dojem. Pak se to nějak utvořilo. To mami docela dost vyprávěla. Potom takové ty dramatické chvíle už ve Šternberku, samozřejmě. Za války... Babička Sternbergová byla taková razantní dáma. Jemniště dostal Daněk a oni je vystěhovali. Když přišli na Jemniště SS z Benešova, ona se hrozně rozčílila, jak je možný, že tak inteligentní národ jako Němci podlehnou so einem Schweinehund wie Hitler, a tatínek říkal, mně tekl studený pot po zádech, to bylo strašný. Oni vstali a odešli a nestalo se nic. Potom taky ve Šternberku byly uloženy kopie matrik z pražské židovské obce. Já si na to dokonce pamatuji, že tam přišli nějakí lidé v uniformě. Tatínek s nimi šel po studené chodbě. Já si pamatuji, že jsme koukali z pavlače z toho okna na studenou chodbu a tatínek šel s nějakými pány, kteří měli uniformu. Pak jsem se později dověděla, že to byli z SS, kontrola, a přišli k těm dveřím a ptali se, co tam je. Otec říkal, archiv. Oni to přelepili a dali na to razítko SS s prohlášením, že kdyby přišla SA, tak by v tom udělali nepořádek. A pak si pamatuji ještě na jednu scénu. To jsme stáli všichni na terase, maminka mě držela u sebe a taky tam byli nějakí vojáci. Prostě prohledávali hrad. To se občas stávalo. Jeden z těch Němců si odběhl na záchod a opřel tam flintu. Druhý to našel a teď s tím přišel, že našel zbraň. My jsme stáli všichni na terase a začalo tam zřejmě nepříjemné jednání. Pak přišel ten voják bez té flinty a přiznal se, že je jeho. Což by bylo tehdy asi dost nepříjemný.

JK: S tím archivem to nebylo dokončeno. To byly původní židovské matriky, které měly být zlikvidovány a pak byly ještě kopie. Byl jeden archivář, který byl pověřený. A hledali místo, kam by to umístili. Tak do Šternberka – ty kopie, originály byly zničeny. Ty kopie byly uchovány v tomto archivu. Papi, když to tam uchovával, tak riskoval vlastně životy celé rodiny. Naštěstí to dopadlo, tak šťastně, že ti sami Němci to zapečetili. A po válce tam přišli nějakí pánové a přinesli...

MK: Nějaký metál dostal otec od židovské obce. Ještě s tou válkou, tam byla ještě jedna závažná věc. Otec byl ve Vincentinu. Vincentinum to byl vlastně takový ústav pro postižené lidi. Oni měli tady ve Střešovicích dům. Tam byli dospělí. Děti byly ve Smečně, tam byl taky nějaký dům. Můj otec tam byl v době války prezidentem, toho Vincentina.

JK: Duchovní dozor měl kardinál Beran.

MK: Nastal moment, kdy bylo rozhodnuto, že postižení lidé a děti půjdou do plynu. Otec je chtěl zachránit. To mi mamí vyprávěla několikrát, že to řešili. Asi tři noci nespali, jak to organizovali. Tehdy nebylo tolik aut. Otec měl auto a potom byla nějaká auta na Břasích v dolech. Ovšem ty doly byly pod německou správou, takže ta jezdila na černo. Rozváželi ty děti. Během tří dnů rozvezli všechny ty děti po různých rodinách, kam ty děti taky patřily, ale byly v tom ústavu. A podařilo se všechny ty děti zachránit. Mamí říkala, že to je to nejvíc, co mohli kdy udělat.

LN: Jaká byla u Vás situace po roce 1948?

MK: Takové napětí, nervozita, což nebývalo. U nás byla vždycky velká pohoda. Manželství mých rodičů bylo velmi dobrý a takový klidný, vyrovnaný. Když Filip a Mala v roce 48, v listopadu emigrovali, tak na to si pamatuji. Bratři odjížděli a maminka plakala. Potom taky odjížděla Mädi, nejstarší sestra. Mädi balila a obě hrozně plakaly a já jsem nepochopila proč. Ona už potom nedostala vízum a jela na Slovensko a tam se nějak lidé přepravovali přes Dunaj. Ona se taky dostala ven. V roce 65 pak emigrovali. Maminka byla nemocná. Ono se nevědělo vůbec, co jí je. Ona mívala takové epileptické záchvaty a měla několik úrazů hlavy a potom, to se nevědělo, že existuje pouřazová epilepsie. Pak se to zjistilo a samozřejmě dostala nějaké medikamenty. Ale stávalo se, že ty epileptické záchvaty měla až do smrti, ne často, ale bylo to. To začalo v roce, řekněme 55 nebo 7, tak nějak. A nikdo nevěděl co. Byla tady na vyšetření a zřejmě ještě nevěděli, že to existuje. To bylo hrozné, to si pamatuji, že tatínek, to už jsem tam byla sama, Kašpar byl v Praze, Bosco byl ženatý, Rézi byla pryč. My jsme tam byli s rodiči sami a to tatínek pro mě někdy v noci přišel, když měla mamí záchvat, abychom ji drželi, protože měla pak úplně modré ruce... To bylo hrozné. Potom mamí byla v té Dírné, tam byla asi 25 let. Od roku 68, kdy přijela zpátky nebo 69. Měla velký smysl pro humor. Ona měla takový ten suchý humor a občas to bylo opravdu hezký... Potom samozřejmě ke stáru... ona tím, že nebyla sama, že tam byla za prvé se sestrou a v té rodině žila, a potom tam žila ještě sestry tchýně, která byla teda starší, podstatně starší. Bablička, jak jí říkali, ta byla starší než papi.

JK: Ona byla, myslím, ročník 84, jestli se nepletu.

MK: Ty dvě dámy vždycky spolu seděly odpoledne a povídaly si. Takže, když se mluví, tak se tříbí taky to myšlení a tak. Mamí vlastně byla, dá se říct, dokonce žila... Nemám pocit, že bych si uvědomovala, že byla nějak výrazně sklerotická nebo něco takového. Nebo že by to šlo mimo trochu, tak to ne. To nemůžu říct, opravdu ne. Jenom právě to bylo v roce 89, ona zemřela v listopadu. My jsme tam, to už ležela, ona neležela dlouho,

my jsme tam jezdily vždycky na střídačku s Rézi – se sestrou, abychom sestře pomohly, protože byla taková velká, silná, kostnatá. Ona nebyla tlustá, ale byla taková kostnatá žena a musela se vyndávat z lůžka. Já jsem tam jednou přišla, stála jsem u ní a ona říká, to je dobře, že jsi přijela. A já jsem říkala, mami, bourají berlínskou zeď. A mami říkala, prosím tě, tak to oni asi potřebují cihly.

JK: V Díné to byli takový už oba stařečkové, když jsme tam jezdili. A což bylo teda dojemný, protože všichni lítali sem tam, buch dveřmi a zas ven a zas tam. Prostě, jak ti mladí lidé se pohybují, hbitě a bez nějakých zábran. My jsme odjížděli, a to nejen my, ale kdokoliv, tak oni tam potom stáli vyrovnaní u schodiště, tak se loučili s každým. Ale trpělivě než jsme se třeba rozloučili s těma ostatníma, tak oni tam trpělivě stáli vedle sebe. Víte, to jsou takový drobnůstky, takhle starý člověk by si řekl, tak ať se přijde rozloučit on, je mladší a tak dál. Já přece tam nebudu stát a dělat takového nějakého... To bylo dojemné, s tím se nesetkáte, aby vás staří lidé, když se takhle loučí, nejstarší z rodiny, a oni tam stojí.

MK: Před sarajevským atentátem, Karolína, moje babička, se velice přátelila s tou Chotkovou, s tou manželkou Ferdinanda. Den nebo dva dny předtím než odjeli do toho Sarajeva, tak ona byla v Jemništi navštívit babičku. A říkala jí, že se jí tam strašně nechce, že by nejradši byla, kdyby tam nemuseli jet. Ony se velmi přátelily ty dvě dámy a často se navštěvovaly.

Ediční poznámka:

Všechny rozhovory byly na základě přání narátorů zkráceny a přepsány do spisovného jazyka, vyjma některých slangových slov a hovorových výrazů, kde by dané vyjádření ztratilo svůj smysl. Tři po sobě následující tečky znamenají, že narátor danou větu nedokončil. Informace v hranatých závorkách doplnila autorka pro lepší pochopení daného vyprávění.

7.

8.

9.

10.

11.

12.

13.

14.

15.

16.

Schloss Jemnitz
Post u. Telegr. Station Postupic
Böhmen.

September 1936 37

Lieber Graf Mala!

In dem vielen Glückwünschen, welche Ihnen in dem heutigen Tage gebracht worden, möchte ich auch die meinen recht herzlich beifügen. Mögen Sie, lieber Graf, diese

17.

liebe gute Mutter! Ich erhielt Deinen Brief für den ich Dir sehr danke. Wegen Baba kann ich noch nichts sicher sagen da ich noch immer keine Kränche habe und die alte Frau die ich habe nicht so überbürden kann. Wir konnten mit bestem Willen nicht mehr nach Ch. kommen da wir ja mit der Bahn in B. waren und ich auch Geras Karte sehr spät erhielt. Es war mir sehr leid ich hätte Dich so gerne noch gesehen und Du mündlich recht gute Erhaltung gewünscht. Sage Dich nicht um Heinrich mir wie dem gut für ihn sagen. Inge war sehr traurig Dich nicht mehr zu sehen aber er durfte nicht von Deiner Deutschlandsreise. So fuhr heute von hier nach Prag um am Donnerstag die Prüfung zu machen und um seine Wohnung zu räumen. Wir fahren am 26 zum nach V.

20.

21.

22.

23.

24.

25.

